

«БУРЯД ҮНЭН» сониний 90 жэлэй ойн баяраар!

Декабриин 22-то «Буряад үнэн» сониний 90 жэлэй ойдо зорюулхан баярай суглаан, «Бурядай түрүү хүнүүд» конкурсын лауреадуудыг хүндэлэн ёһололго.

Эхэ шотагаа эб хамта мандуулая!

Буряад ҮНЭН

Дүхэриг

Бүгдэ арадай сонин

2011 оной декабриин 22 Четверг
№ 50 (21847)
№ 50 (762)

Убэлдэй эхин паракитан гэхай һарын 28 гарарай 5
www.ynen.ru

ҮНДЭН ХЭБЛЭЛЭЙ ФЕСТИВАЛЬ ҮНДЭР ХЭМЖЭЭНДЭ ҮНГЭРЬӨӨР

Р.Н. БАЗАРОВАЙ фото

с. 7

М.И.АМАГАЕВАЙ ГАР ТАБИЛГАТАЙ ТОГТООЛ АНХА ТҮРҮҮШЫНХЕЭ ТОЛИЛНОБДИ

«Буряад үнэн» сонинийн-гоо ойн баярай урда республикын Үндэһэтэнэй архивай директорэй орлогшо Б.М.Жалсановатай уулзажа, газетын мүнделхэн ушарыг гэршэлхэн тогтоолтой танилсаха хүсэлөө элрхэйлээ һэмди. Үнэндөө Буряад-Монголой автономито можын данса урда үсымнайшые зон хараһан, үзэһэн, гансал мүнөө болотор буулгабари хэгдэжэ абгаагүй байгаа.

278-дахи фондын 1-дэхи описийн 50-дахи хэрэг соо 1921 оной декабриин 1-эй үдэр

болоһон Бурмонавтоуправлениин заседанида түрүүлэгшэ М.И.Амагаев, Президиумэй гэшүүн Ш.Ш.Шагдарон, Г.Р.Ринчино (гэшүүнэй уялга саг зуураар гүйсэдхэгшэ), секретарь А.А.Вурцбахер, Нарсобой (народное собрание) буряад фракциин бүхы гэшүүдтэйгээр тус зүблөөндэ хабаадалсаа юм байна.

Энэ дансын эгээл оёортонь 79-дэхи хуудалаанда «Заседание N 59. Декабря 1 дня, 1921 года» гэһэн гаршаг доро бэдэрхэн тэмдэгүүдээ олобоб.

Түрүүлэгшэ М. И. Амагаев, Президиумэй гэшүүн Ш.Ш. Шагдарон, Г. Р. Ринчино (гэшүүнэй уялга саг зуураар гүйсэдхэгшэ), секретарь А. А. Вурцбахер (тэрэнэй гараар протоколнууд бэшгэдэнхэй гэжэ ойлгохоор), Нарсобой (народное собрание) буряад фракциин бүхы гэшүүдтэйгээр тус зүблөөндэ хабаадалсаа юм байна.

«Одоо 11-дэхи асуудалаар газетэ хэблэхэ тухай Бурмо-

навтоуправлениин түрүүлэгшэ М. И. Амагаевтай элдхэл шагнагдаба. Тэрэнэй үндэһөөр «Буряад-Монголой ажэбайдал» гэһэн гаршаг доро, албанай хэрэгүүд тухай мэдээсэхэ хурбтайгаар, хоёр долоон хоног соо нэгэ удаа монгол хэлэн дээрэ гараха сонин байгуулха гэжэ тогтоогдобо.

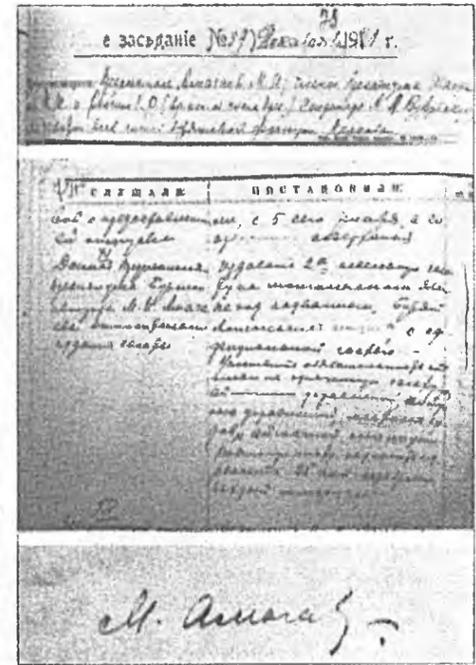
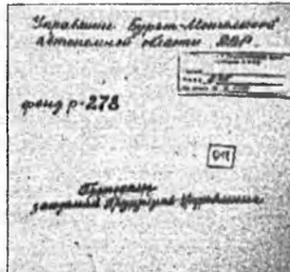
Аймагай зургаануудта, нютагай сүүдүүдтэ, аймагай милицидэ тус газетыг заатагүй захюулха. Газетын номер бүхэнэй үнэ сэгыгэ 25 мунгэтэ гэжэ тогтоохо» - гэжэ бэшхэтэй.

90 жэлэй саана түүхэтэ тус заседанида хабаадагшад хойтын сагта, хорин нэгэдэхи зуун жэлэй эхиндэ нэрээ дурдуулхабди гэжэ ханаашыегүй аабдаа. Мүнөөдэр бидэ олонитэ уншагшадтаяа суг эдэ зоной дурасхаалье ёһолон, доро дохин хүндэлһэнөө мэдүүлнэбди.

Галина ДАШЕЕВА,
«Буряад үнэн» сониний редактор.

М.И.Амагаев

Түрэнэй сагыгэ гэршэлхэн түүхэтэ тогтоолнай

Р.Н. БАЗАРОВАЙ зурал

ЕРЭН ЖЭЛЭЙ ЕХЭ ОЙГООР!

«БУРЯАД ҮНЭН» ХЭБЛЭЛЭЙ БАЙШАНГАЙ ХҮНДЭТЭ СЭТГҮҮЛШЭД БОЛОН ХҮДЭЛМЭРИЛЭГШЭД!

Буряад Республикын Правительствын болон өөрынөө зүгһөө та бүгэдэниие үндэһэн сонинной байгуулагдаһаар 90 жэлэй ойн баяраар үнэн зүрхэһөө амаршалнаб.

Энэ үйлэ хэрэг гансашье республикадаманай бэшэ, бүхы Байгалай региондо удха шанартай юм. Буряад хэлэн дээрэ саг үргэлжэ гаража байдаг хэблэлэй түүхэ Буряадай засаг түрын – бээ даани захиргаанай тогтолготой таһалгаряагүй холбоотой.

Түрүүшын дугаар 1921 оной декабриин 21-дэ Шэтэдэ – тэрэ үсын «буферна» Алас Дурнын республикын нислэл хотодо «Шинэ байдал» гэжэ нэрэгэйгээр хуушан монгол бэшэг дээрэ толилогдоо. Энэһинээ урид ДВР-эй бүридэл соо Буряад-Монголой автономито можо байгуулагдаһан байжа, шэнэ сониннай хэблэлэй эзбэсг боложо үгөө. СССР-эй ВЦИК-эй 1923 оной майн 30-най

зарлигаар Буряад-Монгол АССР-эй байгуулагдаханда, «Шинэ байдал» сонинной редакци Верхнеудинск хото зөөжэ, «Буряад-Монголын үнэн» (1958 онһоо «Буряад үнэн» болгогдоһон) гэжэ нэрлэгдээ.

1930-аад онуудай эсэе сониндо гашуудал асараа – долоон редакторнууд болон түрүү сэтгүүлшэд хамалган хашалганда дайруулаа. Иимэ орёо байдалда оробошье, «Буряад үнэн» ажалаа зогсоогоогүй. 1971 ондо түрүүшын дугаарай гараһаар 50 жэлэйнгээ ойн баярта «Буряад үнэн» сонин Ажалай Улаан Тугай орденээр шагнагдаа.

2001 ондо республикын Президентын Зарлигаар «Буряад үнэн» Хэблэлэй байшангай бүридэлдэ «Бурятия» сонинной ороходо, тус сонин энэ ехэ байгуулгын титульна хэблэл болоһон юм. Мүнөө «Буряад үнэн» Хэблэлэй байшан эмхидхэн байгуулагша Буряад Республикын Президент, Арадай Хурал болон Правительствын, мүн тинхэдэ үргэн уншагшалайнгаа дэмжэлгээр шэнэ хэлгын ба хубилгалгын үе дабажа ябана. Энэһэн нэн түрүүн «Буряад үнэн» болон «Бурятия» гэхэн гүрэнэй хоёр сониндо хабаатай.

«Буряад үнэн» хуудаһанууд дээрээ республика болон гүрэн дотор боложо байһан бүхы шухала үйлэ хэрэгүүдые түргэн шууд харуулжа шададаг. «Буряад үнэн» литературна хэлэнэй хүгжэлтэдэ нилээд ехэ нүлөө үзүүлдэг, буряад уран зохёолшодой шэнэ бүтээлиүүдтэ, соёл болон түүхэдэ ехэ анхарал хандуулдаг, ёһо заншалаа һэргээн сахилгын ёһотой түшэг тулгуури боложо үгэдэг.

Элитэ ехэ энэ үдэрөөртнай халуунаар амаршалаад, зохёохы амжалтануудые, үндэһэ яһатануудай болон шажан мүргэлэй түлөөлэгшэдэй хоорондо тогтоһон бээ бээдэ гэсэмгэй байлгые үргэнөөр харуулхыетнай, уншагшалай дундаршагүй хүндэдэ ходо хүртэжэ байхыетнай хүсэнэб.

Буряад Республикын Президент-Правительствын Түрүүлэгшэ В.В.НАГОВИЦЫН

«БУРЯАД ҮНЭН» СОНИНОЙ РЕДАКЦИИН ХҮНДЭТЭ ВЕТЕРААНУУД, СЭТГҮҮЛШЭД БОЛОН ХҮДЭЛМЭРИЛЭГШЭД!

Буряад Республикын Арадай Хуралай зүгһөө та бүгэдэниие энэ һайхан ойн баяраартнай үнэн зүрхэһөө амаршалнаб! Тус һайндэр гансашье танаадта бэшэ, олон тоото уншагшадтаһан хабаатай.

Буряад орондо ХХ зуун жэлэй эхиндэ эмхидхэн байгуулагдаһан сонин республикын мэдээсэлгын хэрэгсэлнүүдэй дунда бата бэхи һуурияа эзэлэнхэй. Үнгэрһэн 90 жэлэй хугасаа соо сониндо толилогдоһон статьянуудай үндэрөөр республикын ажабайдалай түүхэ үзэхөөр гэжэ тэмдэглэлгэй.

«Буряад үнэн» элдэб сагуудта дайралдаһан амжалтануудай орьёлнуудыешье, мүнгэнэй талаар орёо байдалыешье нэрэ түрүү алдангүй дабажа гараа. Сонинойтнай мэдээжэ болон горитой ушанартай болоһонинь – зохёохы бүлгэмэйтнай эб эмхитэй болон ашаг үрэтэй ажалай үрэ дүн.

Буряад Республикын Арадай Хуралай депуталууд сонинной үнэн ехэ болон үрэ бүтээсэтэй шанар шэнжые, республикын хүгжэлтэдэ хабаатай шийдхэгдээгүй асуудалнуудаар зүбшэн хэлсэлгэнүүдые эмхидхэлгэдэ үзүүлдэг нүлөөһөн үндэрөөр сэггэдэг. Республикын хуули баталан абадаг зургаан болон редакциин хүдэлмэрилэгшэдэй бүлгэмэй хоорондо зохёохы харилсаа холбоонууд тогтонхой.

«Буряад үнэнэй» коллективтэ саашанхи түсэбүүд болон үүсхэлнүүдээ амжалтатай бээлүүлхыень, зохёохы ажалдан үндэр туйлалтануудые хүсэнэб!

Буряад Республикын Арадай Хуралай Түрүүлэгшэ М.М.ГЕРШЕВИЧ

«Буряад үнэн» - Президентын болон Правительствын ажал ябуулга тухай түргэн шууд мэдээсэдэ сонин. Уншагшад илангаяа захид фото-зурагуудаар шэмэглэгдэһэн «Буряадай Президентын уулзалганууд» гэхэн гаршагта дуратай.

«Буряад үнэн» хүдөөгэй ажаһуугшадта той дүтэ, ажахы эрхилэлгын уг заншалта аргуудые һэргээхын тула нилээд оролдолго гаргадаг. «Урданай бууса һэргээе» гэхэн гаршаг доро саг үргэлжэ толилогдожо байдаг статьянууд энэһиние гэршэлнэ.

ХҮНДЭТЭ ЭРДЭМ ДАНЗАНОВИЧ!

«Буряад үнэн» сонинной байгуулагдаһаар 90 жэлэй ойн баяртай даншарамдуулан, Ганиие, газетын ажалшад болон уншагшадые Буряад Республикын Засагай газарай Үндэһэ яһатан хоорондын харилсаанай ба эрхэтэдэ

дэй үүсхэл хүгжөөхэ талаар хорооной зүгһөө үнэн зүрхэһөө амаршалнаб!

«Буряад үнэн» газетын түүхэ манай республикын, буряад арад түмэнэй хүгжэлтэтэй гон нягта холбоотой юм. Газетэ хадаа республикын түүхын бэшэг болодог, газетын хуудаһанууд дээрэ Буряад ороной бүхы ажабайдал харуулагдаһан байдаг. «Буряад үнэн» газетэ нийтын, улас түрын, социаль-но-экономикын, соёл болбосоролой, буряад үндэһэн арадай түрэлхн хэлэ, литературын хүгжэлтэдэ ехэ үүргэ дүүргэдэг.

Үндэһэ яһатан хоорондын харилсаанай ба эрхэтэдэ үүсхэл хүгжөөхэ талаар хороон «Буряад үнэн» газетэтэй бата бэхи холбоо харилсаатай хүдэлжэ байдаг. Эбтэй зетэй ажаһууха, һайн үйлэ хэрэгүүдтэ, буряад хэлэнэй, соёл заншалай шухала асуудалнуудта зориулагдаһан материалнуудые суг хэлсэжэ, газетэдэ гаргадагбди, элдэб зохёохы ажалай конкурсе мурьсөөнүүдые үнгэрэгхэ гэхэн Танай үүсхэл дэмжэжэ байдаг заншалтайбди.

Энэ баяр баясхалангай үдэр газетын ажалшадта болон Танай олон уншагшадта зол жаргал, элүүр мэндые, амжалта хүсэ! Ухантнай хурдан, гуурһантнай хурса байг лэ!

М.А. ХАРИТОНОВ, Буряад Республикын Засагай газарай Үндэһэ яһатан хоорондын харилсаанай ба эрхэтэдэ үүсхэл хүгжөөхэ талаар хорооной түрүүлэгшэ.

УВАЖАЕМЫЙ ЭРДЭМ ДАНЗАНОВИЧ!

Администрация Агинского Бурятского округа искренне и сердечно поздравляет Вас и в Вашем лице коллектив газеты «Буряад үнэн» со знаменательным событием - 90-летием со дня образования издания.

Газета «Буряад үнэн» - «Дүхэриг» - правопреемница лучших традиций старейшей газеты «Буряад үнэн» - издания правительственного, национального и народного, многие десятилетия всесторонне отражающего политическую, экономическую, социальную и культурную жизнь республики.

Ровно девять десятилетий назад вышел её первый номер.

За годы своего существования газета «Буряад үнэн», а впоследствии и остальные издания, выпускаемые Издательским домом «Буряад үнэн» приобрели престиж и популярность, уважение и авторитет. Одним из основных приоритетов газеты является развитие бурятского языка, сохранение национального этноса, его самобытности.

Среди постоянных читателей – представители самых различных профессий, социального статуса и возрастов. Среди друзей – много настоящих, преданных, проверенных временем. Благодаря емкому слову, большому таланту и трудолюбию сотрудников «Буряад үнэн» прочно заняла свою нишу на медиополе Бурятии.

Журналисты издания неоднократно становились лауреатами региональных и федеральных творческих конкурсов. Корреспонденты газеты зачастую ставят острые вопросы, откликаются на актуальные темы, помогают решать злободневные проблемы.

90 лет – возраст почтенный и заслуженный! Произнесите эти слова, и будто говорить не о газете, а о живом и близком человеке! Все самые яркие события в жизни республики и России находят живой отклик на страницах издания.

Желаем газете благополучия и процветания, а всем сотрудникам газеты – крепкого здоровья, счастья, успехов, вдохновения, интересных тем и журналистских удач!

Заместитель председателя Правительства Забайкальского края – Руководитель Администрации Агинского Бурятского округа С.Б.МАЖИЕВ.

«АРИГ УС» АМАРШАЛНА

«Буряад үнэниие» минн газетэ гэжэ болохогүй. Гүрэнэй шухала эмхи зургаан гэжэ үүсхэгдэһэнэйһ гэршэ гэхэдэ, түрүүшын редактор Буряад-Монгол автономито можын түрүүлэгшэ Матвей Амагев байһан. Мүнөөшье Буряад Республикын Правительствата, Арадай Хуралда абтаһан шийдхэбэринүүд энэл газетын хуудаһан дээрэ гарахадаа, хүсэндөө ороһондо тоологдоно бшуу.

Үшөө тинхэдэ «Буряад үнэн» - ямарш у н и в е р с и т е д н э д утуугүйгөөр мэргэжэлтэдые бэлдэдэг хургуули. Тинхэдэ буряад хэлэндэ хургахаараа хизаарлангүй, ажабайдалай алиш һалбаряар эрдэм мэдээ үгэдэг юм. Үшөө хүнтэй зүбөөр харилсаха дүршэлтэй болгодогын юунһээш үлүү. «Буряад үнэнэй» «дипломтой» зоной дунда гүрэнэй болон олоннитын ажал ябу-

улагшадшые олон, харин уран зохёолшод, эрдэмтэд, сэтгүүлшэд тоогүй ааб даа.

90 жэлэй туршада таһалгаряагүй гаража байһан «Буряад үнэнөөр» Буряадай түүхэ шудалхаар. Илангаяа түрэл хэлэнэйнгээ хүгжэлгые адаглан шудалхада таатай. Хуушан монголоор, латаар, кириллээр гарахын хажуугаар, сонгоол-сартуулыһе нотал хэлэн дээрэ барлагдаад үзэһэн ха юм.

Росси дотороо хэды хубаагдажа ажаһуухаһаа гадна, үшөө Монголд. Хигадта байдаг буряадудта «Буряад үнэнһөө» бэшэ нэгэдүүлхы зүйл үлөөгүй шахуу. Тинмэһээ дэлхэйн алиш хизаарта бууса түхээрһэн буряадудайнгаа дунда ёһотой хүүргын болон, арадайнгаа амгалан тайбан байхын түлөө шармайгыт даа гэжэ хүснэгдди. Энэ халаа дүүргэхэл гэхэн үүргэтай бшуу.

Алаи Гуа хатанай түрэнһэн тоонтын нэрэгэй «Ариг Ус» телерадиокомпаниин зүгһөө 90 жэлэйнгээ ойн баяр тэмдэглэжэ байһан «Буряад үнэн» сонинной бүхы хүдэлмэрилэгшэдтэ зохёохы үндэр амжалта хүсэн зүгнэе. Гуурһантнай хурса байг!

«Ариг Ус» телерадиокомпаниин директор Татьяна МАНТАТОВА.

Амаршалганууд

Эрхим хүндэтэ Эрдэм Данзанович болон "Буряад үнэн" сониний сурбалжсалагшад, найруулагшад!
 "Буряад үнэн" сониний түрүүшын дугаарай нара араһаар, 90 жэлэй баяраар Та бүгэдэндэ үдэрэй мэндые дэбшүүлэе!
 "Буряад үнэн" сонин улам сэсэглэн хүгжэхэ болтогой!
Бүгэдэ Найрамдаха Дундада арад уласай "Хүлэн Буирай үдэрэй сониний" хороон.

Эрхим хүндэтэ "Буряад үнэн" сониний асгалиадта доро дохин, халуун мэндые хүргэнэб!
 Бүгэдэ Найрамдаха Дундада арад уласай байгуулагданаһай 37 жэлэй ойдо бэлэглэн, "Энэрхы эжы" гэнэн шүдлэгьмни 1987 оной 10 харын 1-дэ "Буряад үнэн" сониндоо нинтэлээ бэлэйт. Тэрэ гэнэнхээ хойшо 20 гаран жэлэй туршада минни уран бүтээлые халамжалан ерэнэн "Буряад үнэн" сониндо баярлан таларжа байнам.

Тэнгэрийн хэлээр донгодогшо буряад арад, буряад хэлэмнай үни мүнхэ гэрэлтэхэ болтогой!
Шэнэхээн буряад яруу найрагша, соёлой зүдхэлтэн НАМНАНДОРЖЫН Сэмжэд.

МАША БҮТЭХЭНЬ БОЛТОГОЙ!
 Нэгэ уг гарбалтай арадай бэлигтэй бэрхэ сурбалжалагшад, та бүгэдэнөө Буряадын сониний маша ехэ хайндэрөөр – 90 жэлэй ойгоор халуун эльгэн сэдхэлхээ амаршалжа, хамагын хайнине хүсэе!
 Танай сонин монгол туургата арадуудые нинтэлэн нэгэдүүлхэ талаар ехэ хүдэлмэри ябуулна.
 Энэ ажалтнай маша бүтэжэ байхань болтогой!
Х.ЧИЛААЖАБ,
Монголой үндэһэтэнэй номой сангай дарга,
Г.МӨНХЦЭЦЭГ,
Монголой Уран зохёолшодой холбооний түрүүлэгшэ.

Хани халуун мэндээ тандаа хүргэнэбди түүхэтэ «Буряад үнэн» сониний хайндэрөөр! Мүнхэ түүхэтэй сониндо мүнхэ мүнүүд мүндэлжэл байг лэ ходоодо!
Алтан наранай туяа доро, мүнгэн харын элиэ доро азатай жаргалтай, алдартай солотой ябыт даа.

Санал ШАВАЛИЕВ,
«Хальмг Үни» сониний редактор,
Эрдни ЭЛЬДЫШЕВ,
Хальмагай Уран зохёолшодой холбооний түрүүлэгшэ.

Э.Эльдышев

ДУШАНБЕҺЭЭ амаршалжа
- Сайн байна, эгшэ дүүнэр!
 Буряад оронһоо ябаһан саһаа тэн тухайгаа найнаар, аха дүү мэтээр хангаж ябадагби. Омар Хайямые ямар гоёор гаргадаг, редакцияда асарһан таджик зохёолнуудыемнай шэлэн табидаг байгаа ха юмта. Мүнөөшье Омар

Хайямые толилоо ёһотой! Пайн даа, ехэл найн. Бүхы буряад зөндө таджик уладһаа амар мэндэ. «Буряад үнэнэй» хайндэрөөр амаршалнабди.
«Буряад үнэнэй» туг мандай байхань болтогой! Буряад журналистнууд элүүр энхэ, азатай, амжалтатай ажабуужань болтогой!
Убайдулло АКРАМЗАДЕ.

УЛААН-БААТАРҺАА баярай бэшэ
 Монголой Сэлэнгэ аймагай эмшэлэлгын түб эмхин ахамад дарга Ж.Од тухай зураглал «Буряад үнэндэ» эльгээһэннай,

редактор Галина Дашеева тэрэ дары гаргаад, газетэ олоор эльгээгээ.
 Пайн даа гээд, бидэ, Монголой бүлэг буряадууд, тон ехэ баярые хүргэнэбди. Иигэжэ сахилгаан туһа үзүүлхэ шадалтай

сурбалжалагшад Буряадтамай хүдэлнэ гэжэ ойлгообди. Сонинтай ходоодо халбаржа, хүгжэжэ байг лэ!

Ашбагад угтай хангайтан обогой ШАГДАРСҮРЭН.

Эрхүүгэй гүрэнэй университетэй буряад хэлэ бэшгэй кафедрин багшанарай ба хэлэ бэшгэй таһагай оюутадай зүгһөө «Буряад үнэн» сониний 90 жэлэй ойн баяраар халуунаар амаршалнабди!
 «Буряад үнэн» сонин олон жэлүүд соо зула мэтэ бадаржа, хүн бүхэнэй анхарал татажа, буряад литературын, хэлэнэй, соёлой хүгжэлтэдэ аргагүй ехэ үүргэ дүүргэдэг. Ургажа байһан үхибүүдэй, залуушуудай хүмүүжүүлгэлэ

өөрынгөө хубитые оруулан олон тоото журналистнуудай амжалтануудые тэмдэглэхээр. Иимэ үндэр ойн баяраартай үнэн зүрхэнһөө амаршалаад, үгэн дээжэ үрэлээ зориулнабди: **Сагай юрьезн соо шарайгаа алдангүй, Саяан уулын оройдол үндэрүүдые дабажа, Буряадхан дайдаа түби дэлхэйгээр суурхуулжа, "Буряад үнэнэйхи", амжалтануудые туйлыт!**
 Эрхүүгэй гүрэнэй университетэй буряад хэлэ бэшгэй кафедра.

«Буряад үнэн» сониний дэли дорһоо арадтаа аша туһатай олон хүбүүд, басагад урган гараһан юм. Тэдэнэй нэгэн болохо Баяр Дашеевич БАЛДАНОВ хаяхана түрэл Ахынгаа аймагай захиргаанай толгойлогшоор хунгагдажа, элжэжэ дабаагаа дабаба. Тини бэлигтэй сэтгүүлшэн, бэрхэ хүтэлбэрлэгшэ, хото хүдөөгэй ажабайдалые алишье талаһаань хайн мэдэдэг, мүн үдэрһөө үдэртэ юрын зонтой харилсаатайгаар ажалаа ябуулдаг энэ нүхэртөө хэдэн асуудалтайгаар хандаһан байнабди.

Арадаймнай сэхээтэнэй үндэһэ һуури

- Баяр Дашеевич, нэи түрүүн харюусалгатай гушаал эзлэхэндэтай булгалайнгаа зүгһөө баяр болон омогорхолоо мэдүүлээд, «Буряад үнэндэ» хүдэлхэн саг тухайгаа дурсахыгнай дуралханаб.
 - Пайн даа. «Буряад үнэн» минни хуби заяанда нилтэд ехэ нүлөө үзүүлээ, тинимэһэ сэдхэлдэм дулааханаар, дүтөөр ханагладаг юм. Үшөө буряад хэлэ бэшгэй факультетэй хоёрдохн курсын оюутан ябахалаа, журналистикын заагша Любовь Михайловна Балдусвагай хүтэлбэри доро «Үүрэй солбон» гэнэн залуушуудай хуудаһа бэлдэгшэ һэмди. Улаань 1996 оной хабар 4-дэхи курсынгаа практика «Буряад үнэндэ» гараад, тэрэл жэлэйнгээ зунһаа хойшо корреспондентээр хүдэлжэ эхилээб. Тинхэдэ Ардан Лопсонович Ангархасв хаял ахамад редактораар томилогдон байгаа.
 - Ажал һуралсал хоёроо яагаад нэгэ дорой бэлүүлжэ үрдидэг һэмта?
 - Хахал үдэрһын һураад, нүгөө хахалтань хүдэлөөд, һүнишдөө номоо үзөөд ябагдаал даа. Тээшье аха нүхэднн намайе дүмэдэг, али болохоор туһалдаг байгаа. Залуу хүниие таһа шүүмжэлжэрхингүй, дутуу дундануудыеш зохидхоноор ойлгуулаад, заһаад үгэхэ. Би энээндэнь ходо баясажа ябадагби. Буряадаймнай элитэ мэдээжэ сэтгүүлшэд Степан Доржиевич Очиров, Бадма Тибочкеевич Цыремпилов, Бата-Мунхэ Жигжитович Жигжитов, Сергей Дугар-

жапович Ринчинов, Цырендулма Цыреновна Дондогой, Галина Хандуевна Дашеева, Далай Шагдарович Хубитув, Дарима Данзановна Эрдынеева, Туяна Владимировна Самбялова гэхэнэ эхилээд намайе бэшэжэ хургаһан хүнүүд олон юм даа. Бултын нэрлэнгүй байжашье болооб, хүлисэнэ бэээ.
 - Баяр Дашеевич, энэл үезэр «Буряад үнэн» сонин эгэс хубилгагдаа. Тус үйлэ хэрэгүүдтэ бусабал...
 - 1997 оной намар, дээдэ хургуулияа дүүргэһээрни 3-4 харын үнгэрөөд байхада, ахамад редактор намайе харюусалгата секретаряар томилоо. Тэрэ үедэ залуушуул олон һэмди: Батомунко Балданов, Бадмажаб Гындынцыренов, Владимир Дашинимаев, Лопсон Геренов. Тини Ардан Лопсоновичой сониндоо хубилгаха гэнэн зорилго урдамнай табихадань, ажалдаа хонон үнжэн гэхээр хүдэлжэ, нэи түрүүн «Бизнес-Олзо» толилжо эхилээбди. 1997 онһоо «Дүхэриг» гаралаг болоо, мүн «Буряадай түрүү хүнүүд» конкурс эхилдэхгээд.
 - Залуугаар харюусалгатай гушаалда хүдэлхэдэ хүндэ байгаа гү?
 - Түрүүшгээр нилээд мэгдээ, зобоо хүн аабзаб даа. «Ноён» болоһоорни, оройдоол 2-3 үдэрэй үнгэрөөд байхада, нэгэ нимэ ушар тохёолдоо юм. Кабинет соогоо хэбүүдэ зуража һуутарни, типографиһаа нэгэ эхэнэр хонходожо, харюусалгата секретарине һураба. «Юун болооб?» - гэжэ

томоотойгоор асуубаб. «Үрнээ түлөөгүй хаатнай, сонинийетнай хэблэхэгүйбди!» - гэжэ байгаад, ехэ ууртайгаар гэмэржэ эхилбэ. Тинхэдэнь би айһандаа: «Харюусалгата секретарь бэшэб, энэ бээерээ тэрэниие дуудаһуу», - гэжэ хэлээд, телефоноо болуулжархэоб. Хойто үдэрһын Батомунко Жимбаевич, Бадмажаб Валерьевич бидэ гурбан энэ асуудалаа шиндхэхын тула типографи ошобобди. (Ардан Лопсонович амаралтада гарахай байгаа). Зай, гурбуулан дахасалдан ороходомнай, Любовь Очировна билдэниие хаража хаража, хэд юуд гээшэбта гэжэ һураа. «Балданов – редакторай орлогшо, Балданов – харюусалгата секретарь, Гындынцыренов – харюусалгата секретаринин орлогшо», - гэжэ өөһэдтээ танилсуулан гэхэмнай... «Хаанаһаа нимэ гүлмэрнүүдые суглуулжа абаа юм, таанадтай юугэ хөөрэлдэхэбди?» - гэжэ хэлээд, хүрхэй «ехэ ноёдые» тоожо үгэнгүй, һөөргэмнай эльгээжэрхөө.
 Энэн шэнги энээдтэй ушарнууд олон юм ааб даа. «Бизнес-Олзын» түрүүшын дугаар бэлдэхэнээ мартадаггүйб: хайрладаһаа хүрэхөөр заахан гэгшын колонти-түлтайгаар гаргажархэо бэлэйб. Гадна нэгтэй манай коллектив түлбэригүй захил үүсхэжэ, «Буряад үнэнэйнгөө» хэнгэые 46000-да хүргэжэрхэоб, өөһэдгөө сошоожорхэо һэмди: сониндоо нимэ ехэ хэнгээр хэблүүлжэ байха мүнгэн

үгы байгаа ха юм.
 - Баяр Дашеевич, мүнөө үсын «Буряад үнэн» үүргээ хэр дүүргэнэ гээшэб?
 - «Буряад үнэн» - арадаймнай урдаа хаража үндэһэн сонин. Мүнөө хүдэлжэ байгаа нүхэднай энээниие хайн ойлгожо, арадайнгаа аша туһада бэлүүлжэ байһан ажалайнгаа тугые, хии мориные яһала дээгүүр үргөөд ябана гэжэ ханадагби. Гэбэшье шүүмжэлхэн статьянууд тон хомор. Буряадууд муугаа дараад, хайнаа үргөөд ябадаг заншалтайбди. Энэмнай нэгэ талаараа муу. Ходо бээе магтажа, бээе бээингээ толгой эльбэжэ байха болоо һаа, саашадаа хүгжэхэгүйбди. Шиндхэгдээгүй асуудалнууд тухай бэшэхэ хэрэгтэй. Мэдээсэлэй замткэнүүд олон байха ёһотой. Гадна мүнөөнэй уншагшын сүлөөгүй болоһые анхаржа, томо-томо статьянуудһаа, ута орёо мэдүүлэлнүүдһээ арсаа һаа дээрэ гэжэ ханадагана.
 - Буряад соёл болон хэлэнэй байдал, хүгжөөлгын хараа замууд тухай танай ханамажа.
 - Тус асуудалда заабол засаг түрын анхарал хэрэгтэй. Юуб гэхэдэ, дэлхэй дээрэ буряад соёлой хүгжэхэ ори ганса газар - Буряад Республика. Зүгөөр дэлхэйн бүхы соёл гэгээрэлэй эгээл ехэ эрдэни зэндэмнинүүдэй нэгэн болохо ород соёл гээшэмнай хээээдэшые хүгжэлтээ зогсоохогүй, дайда дэбисхэрын нилээд үргэн ха юм даа. Энээниие республикымнай Прави-

тельство ойлгожо, буряад соёл болон хэлэндэ хабаатай бэрхшээлтэ асуудалнуудые шиндхэхээ оролдожо байна. Тэрэншэлэн нелондо буряад хэлэ хүгжөөлгын гүрэнэй программа абтаа гэжэ мэдэнэбди. Гэбэшье орёо асуудалнууд олон зандаа. Шэнэ зохёолнууд бэшэгдэхээ болёо, ном үсөөнөөр гарана, зүжэг бэшэхэ драматургнууд үгы шахуу. Урдан совет үедэ энэ талаар ямар ехэ ажал ябуулагдадаг һэн гээшэб, тусхай гурим байгаа ха юм даа. Ном гаргахын урда редакциноно совет сугларжа, шүүмжэлжэ үзөөд, дутуу дундануудыеш хуу усадхадаг байгаа. Энэ талаар буряад эстрадаймнайшые хүгжэлтэдэ голхормоор. Мүнөөнэй дуушадай дуунуудай удхань хооһон. Гансал Гунга Гомбоевич Чимитов хайн дуунуудые зохёоһоор. Үнэн дээрээ бэлигтэй поздүүд олон биял даа, тэдэниие нэгэдүүлжэ, бултантайнь хүдэлхэ хэрэгтэй.
 «Буряад үнэн» сонин, БГУ-гай Үндэһэтэнэй гуманитарна институт, Буряад драмын театр, телевидени болон радио – арадаймнай сэхээтэнэй үндэһэ һуури. Зүгөөр ерээдүйдэ эндэ хүдэлхэ мэргэжэлтэнай хүдөө нотагуудтал ажаһууна ха юм. Тинимэһээ хүдөөгэй хүүгэдэй болон залуушуудай дунда зүбөөр ажал ябуулаагүй һаа, саашадаа орёо сагууд тохёолдожо магад.

Дыжит МАРХАДАЕВА.

«Буряад үнэн» сониной 90 жэлэй ойдо

«БИ БУРЯАДБИ ГЭЖЭ МЭДЭРХЫН ТҮЛӨӨ ОРОЛДОДОГ»

Цыденжан БАТУЕВ

Цыденжан БАТУЕВ, Буряад Республикын Арадай Хуралай Түрүүлэгшын орлогшо: Үндэһэн сонин хадаа арад зоной ашаг туйһе хамгаалдаг, ажабайдалтайһы нягта холбоотой гэһэн. Энэ сонин эмхидхэлшын, идхагшын үүрэг дүүргэжэ, арад зоной ехэ энгэри найдабарида хүртэдэг газар болон.

Хэблэгдэдэг болоһон сагһаа хойшо буряад арадайһы ехэ дуратай сонин болоно. Политическ, экономическ болон соёлой ажабайдалда энэ сонинной дүүргэжэ байһан үүрэг гон ехэ. Буряад хэлэ, үндэһэн ёһо заншалуудые, түүхэ хүгжөөхэ хэрэгтэ «Буряад үнэн» сонинной дүүргэжэ байһан харюусалгагай үүргыһе онсо тэмдэглэмээр.

Сээг ТУМУРОВА, Бүгэдэ буряадай «Толон» сонинной ахамад редактор: Ямарһе яһатанай ахамидарха ябадал хадаа хэлэһнээ үндэһэтэй. Энэ дэлхэйдэ тоогоор үсөөнһе наа, хаа-хаанагүй ажаһуужа байһан буряад угсаата зон хадаа гүрэлхи, үнжэгон буряад хэлэс хүгжөөхын, түүхэс мэдэхын түлөө гар дороо бариха уншаха дэбгэртэй байха ёһотой. Тэрэнь хадаа «Буряад үнэн» сонин болоно. Энэ сонинной эгээ ехэ үүргэнь

хадаа түрэлхи хэлэс, түүхэс, ёһо заншалуудаа хүгжөөхэ хэрэг болоно.

Суг хамта амидаржа байһан ондоо яһатанайһаа ажабайдалда буряад хүн хадаа минни гэхэ нангин зүйлнүүдтэй хамтаржа, нэгэ амиһ ажаһуухадань эгээ ехэ тулгань энэ сонин болоно. Тинхэдэ арад зоной абажа ябаһан нөөсэ баялигыс буряад хэлэн дээрэ гарадаг сонинууднай олонингэдэ дамжуулна гэһэн. «Буряад үнэнһөө»

С.Тумурова, Б.Санданов

гадна «Усть-Ордын үнэн», Агын тойрогто «Толон» сонин хэблэгдэнэ гэһэн. Гарай табан хурганһаа үсөөн хэблэлнүүд гүрэнэй, арад зоной талаһаа дэмжэгдэжэ байһай гэжэ зальбарнаб даа. Үндэһэн буряад хэлэн дээрэ үндэжэ, ургажэ, өөдөө дабшажа ябаял даа гэжэ хүсэһэб.

«Буряад үнэн» гэхэдэ, хүн гэһэн Буряад орон гэжэ бодохо ёһотой гэжэ хананаб. Үнэниһе бэшэжэ, зоринһон зорилгоёо бэсэлүүлжэ, буряад хүнэй «би буряадби» гэжэ мэдэрдэг болохын түлөө оролдожо ябадаг «Буряад үнэн» сонин гэһэн даа гэжэ би тоолоноб.

Батор САНДАНОВ, Бүгэдэ буряадай үндэһэн соёлой эблэлэй гүйсэдхэхи директор: «Буряад үнэн» сонинной эрэн жэлдэ барлагдажа байна. Энэмнай ехэ хуга-

саа гэһэн ааб даа. Минни хүшэн эжы, абамни үндэһэн сонинһоо бэшүүлжэ, ходо уншадаг хэн. Би бага наһанһаа эхилжэ, тэрэниһе харалсадаг байгааб. Үндэһэн сониннойһы гол уншагшадын гэхэдэ, хүдөө нотагуудай ажаһууһад болоно. Минни харахала, нотага-архидни булта шахуу бэшүүлжэ, уншадаг байгша. Энэ сонинной хуудаһануудые пража харахала, шэнэ һонин гаршагууд бии болонхой. Тэмдэглэмээр зүйлһын гэхэдэ, залуу үетэниһе хургаха, хүмүүжүүлхэдэ тухатай «Буряадаар хэлэжэ хуряа» гэхэн гаршаг болоно. Буряад хэлэнэй алтан жасаһаа һонин тэмдэглэлнүүд, зохболнууд хэблэгдэдэг. Жэнгээхэдэ, онһон үгэнүүд, мэргэн зүбсэлнүүд хэблэгдэнэ.

«Бүгэдэ буряадай харилсаан – буряад монголнуудай хуби заяан» гэхэн гаршаг доро гурбан хэсэг боложо, таһаржа, гурбан ондоо гүрэнүүдтэ ажаһуудаг буряадуудай хуби заяан тухай һонирхолтой материалнууд хэблэгдэдэг болонхой. Гаршагуудын удхадаа харюусажа байг лэ даа гэжэ хүсэгдэнэ. Тингээд «Буряад үнэн» сонинной бүхы ажал-шадта һайн һайханһе хүсэһэб. Буряад хэлэмнай дэбжэбэл, буряад ёһо заншалай, ажабайдалнай дэбжэжэ бээ гэжэ хананаб.

Цырен-Ханда ТУДУПОВА: Энэ сонин долоон наһатайһаа эжыдэ уншажа үгэдэг байгааб. Буряад хэлэнэй хүгжэлтэдэ ехэ аша тухатай сонин. Би монгол хэлэ шудалжа үзэхэ хүсэлтэйб. Энэ үндэһэн хэлэн дээрэ богонихон үгүүлэлнүүдые хэблэжэ байбал, зохиһотой гэжэ хананаб. Сонинной редакциһын хүдэлмэрилэгшэдтэ ажадаа амжалтатай, эдүүр энхэ бэстэй, аза жаргалтай ябахыһе үрэгдэб.

Бата ЗОРИГТУЕВ, багша: Таби хүржэ, сүлөө сагтаа бэшэжэ туршанаб, шүдэг болохо мүнүүдые холбоод үзэнэб. Түрүүшымни туршалгануудые

«Буряад үнэн-Дүхэриг» сониндо намарай һүүлһын шара нохой һарын найманда хэблэжэ, ехээр баярлааб, олондо һайрхааб. Пургуулиһы ханаһаа эхилжэ, буряад хэлэнэй зохёол найруулгануудта дуратайб, шажан мүргэлэй асуудалаар онсо һонирхоноб. Энэнь тухай үндэһэн сониндомнай һонирхолтойгоор бэшэжэ байдаг. Ажалиһа коллективтэнь үшөө ехэ амжалта хүсэһэб.

Виктор ДАРМАЕВ, ажалай ветеран: «Буряад үнэн» сониндоо захил хэжэ уншадагби. Пүүлэй жэлнүүдтэ буряад арадай ёһо заншалууд, эдэ хоол тухай һонин материалнууд толилогдоно. Тинхэдэ түүхэ, хүнэй намтар, холын аяншалганууд тухай һонинһоор бэшэгдэнэ.

«Буряад үнэн» сониндо түрэл нотагайһаа түүхэ, ажалһа хүнүүд тухай бэшэхэ зоринготойб.

Гүрсоронзон, Халха Монголой Хэнгэй аймагай Дадал сомонной ажаһууһы: Би уг нотагаһаа холоһон ажаһуубашы, радиогоор

Гүрсоронзон

«Баян талын аялга» шагнажа, сэдхэлдэ баясулдагби. Буряад нотаг руу эрһэн хүнүүдтэ «Буряад үнэн» сонинһоо захижа уншадагби. Энэ сониндо «Буряадай түрүү хүнүүд», «Юһэн тугай һүлдэ»

гэхэн тэмсэһнүүд үнгэргэгдэдэг. Тэрэниһе ехэ һонирхожо уншадагби. «Буряад үнэнэй» ажал-шадта эдэ хэмжээ ябуулгануудые жэл бүхэндэ бүри һонин болгожо, үнгэргэжэ байхыһе үнэнхэ зүрхэһөө хүсэһэб.

Цыдендоржын Янжма, Дадал сомонной соёлой байшангай дарга, Монголой соёлой габьяата ажалшан: «Бүхы дэлхэйн харилсаан - буряад монголнуудай хуби заяан» гэхэн ехэ һонин гаршаг энэ сониндо нээнхэй.

Цыдендоржын Янжима

Уг нотагаһаа холо ажаһуудаг буряад угсаатан тухай эрдэмтдэй, сурбалжалагшадтай толилогчонууд хэблэгдэнэ. Нёдондо Улаан-Баатар хотодо үнгэргэгдэнэ «Алтаргана» гэжэ буряад арадай һайндэртэ зориулагдаһан үндэһэн хэблэлэй хэһэгүүд Буряадһаа асарагдажа, тэндэ ажаһуудаг буряадуудые ехэ һонирхуулаа. Буряад арадай түүхэ уншахала, ехэ һонин байдаг. Монголодо буряад хэлэн дээрэ хэблэл бии болгохо ханаатайбди. Үнэнэйһид манда тухалха бээ гэжэ найданабди.

Эльвира ДАМБАЕВА хөөрэлдэб.

ШЭНЭ ЖЭЛЭЙ ШЭНЖЭ

Улаан-Үдэдэ Шэнэ жэлэй ёлконууд район бүхэн соо үнгэрхэ. Декабриһи 27-до зүжэглэмэл найруулга Октябрьска райондо 17.00 сагта эхилхэ. Декабриһи 28-да ёлкын һайндэрэй хэмжээ ябуулганууд 17.00 болон 18.30 сагта Советска, Железнодорожно аймагуудта ябуулагдаха. Нислэл түб хотын ехэ ёлко декабриһи 31-дэ Сөвөдүүдэй талмай дээрэ үнгэрнэ.

Эдэ үдэрнүүдтэ нислэл хотын Соёлой байшангууд хурагшадые Шэнэ жэлэй зүжэгүүдтэ уринад. Исаяй Калашниковай нэрэмжэтэ хотын номой сангай 20-дохн филиалда «Библиоскар» гэжэ конкурсын илагшад бэлэгүүдээр урмашуулагдаха.

Үбэлэй хургуулиһы амаралтын үдэрнүүдтэ хурагшадтай анхаралда нислэл хотын соёлой түбүүд элдэб һонирхолтой найруулгануудые зориулаа.

Жэшээлбэл, «Авиатор» гэхэн соёлой байшан борбилоогой дискотекэ үнгэргэхэ, «Питер Пен» гэжэ Шэнэ жэлэй цирковой зүжэг харуулаха.

«Луугай карнавал» гэжэ Шэнэ жэлэй костюмуудай хүүгэдэй конкурс ябуулагдаха.

Сээг ДАША-ДОРЖЫН.

«Алтан загаһан, али наа, хүхэ номин далай» гэжэ нэртэй Шэнэ жэлэй зүжэглэмэл найруулга Сөвөдүүдэй талмай дээрэ декабриһи 31-дэ зондо дуралхагдаха юм.

Үдэһын 17.00 сагта Сөвөдүүдэй талмай дээрэ һайндэртэ зориулагдаһан хэмжээ ябуулга эхилхэ. Улаан-Үдын соёлой талаар Управлениһы ахамад мэргэжэлтэн Андрей Имидеев мэриһиһи заншалта брифинг дээрэ энэнь тухай мэдүүлбэ. Ёлкын эхиндэ республикын болон нислэл хотын түрүү ноёд сайд хотын ажаһууһадые болон айлшадые Шэнэ жэлээр амаршалха юм. Тэрэһэй удаа Шэнэ жэлэй һайндэртэ эгээл зохидоор предриятһаа шэмэглэһэн бүлгэмүүд бэлэгээр урмашуулагдаха.

Пүүлээрнэ зүжэгшэд найруулгаяа харуулаха. Элдэб һонирхолтой конкурсууд ябуулагдаха. Суши-бар «Икра» болон бусад эдэ хоол баридаг газарнууд эдэ хоолой сертификадуудые конкурсуудтай илагшадта барюулаха юм.

Шэнэ жэлэй ёлко салюдаар үнгэрхэ. Үглөөдэрһын, январини 1-дэ, «Алтан загаһан, али наа, хүхэ номин далай» гэжэ найруулга үшөө дахин табигдаха.

Сээг ДАША-ДОРЖЫН

ЛУДУБ ОЧИРОВ – «РОССИ ТУХАЙ ШЭНЭ ДУУНУУД» ГЭҺЭН ТҮРҮҮШЫН КОНКУРСЫН ФИНАЛИСТ

Мүнөө жэлэй мартагдашагүй үйлэ хэрэгүүдтэ зориулагдаһан «Росси тухай шэнэ дуунууд» гэхэн бүхэроссийн түрүүһын конкурсын гала-концерт Россини Оборонны министрествын Россини армини түб академическ театр соо хаяхана үнгэргэгдэб.

Энэһэндэ адли хэмжээ ябуулга Россидаһы, хари гүрэнүүдтэһе эмхидхэгдэдэггүй юм. Гол зорилгонь – нингэ зоной соёл болон оюун ухаа хүгжөөлгэ, эрхэтэдэй зохёохы бэлиг шадабариние бэхжүүлгэ болон хүгжөөлгэ.

Буряадай эгээл эдир композитор, поэт болон дуушан Лудуб Очиров арбан лауреадуудай тоодо СССР-эй болон Россини геройнуудай, космонавтиһуудай, Москвагай правительствын болон Патриархини түлөөлэгшэдэй, суута поэдүүд болон композиторнуудай урда дуунуудаа дуулаа. Тэрэ Баярма эгэһын үгэ дээрэ буряад композитор болон дуушан Алагуй гэгшын найруулһан «Сила» гэжэ дуу гүйсэдхөө.

9-тэй хубүүһэй амжалтануудые хануулбал: СНГ-гэй хэмжээндэ үнгэргэгдэнэ Interdeti-2008 гэхэн хүүгэдэй түрүүһын конкурсын илагша. «Цветущая Чехия-2009» гэхэн хүүгэдэй болон залуушуудай уласхоорондын фестивалиһы II шатыһы лауреат, «Словакия закигает звёзды-2011» гэхэн уласхоорондын фестиваль-конкурсын илагша болон «Вера. Надежда. Любовь» гэхэн гэр бүлэнүүдэй бүхэроссийн фестивалиһы Гран-придэ хүртэгшэ.

Сэрэгма ДОНДОКОВА.

ИИГЭЖЭ БЭШЭДЭГ БАЙГАА

1929 он

УЛААН СЭРЭГШЭД КОММУНЫН БАЙДАЛДА БЭЛДЭНЭ

Манай Буряад-Монголой үндэһэн мориго дивизиондо улаан сэрэгшэдэй дулда коммуна тогтоохо нанал гаража. энэ асуудалыг шударгышууд сэрэгшэдэй суглаан дээрэ хэлсэбэ.

Шэнэ коммунада орохо дуратанине бүридхэн бэшэ-хын тулада тусхай комиссиэе хуингаа. Мүнөө болоходо, дуратан 25 хүн, бүхы зөөринь 7 мянга тухай түхэриг болоно. Тинн коммуна Алайрай аймагта тогтоохоор шийдэгдэ, мүнөө дээрэ байра байдал үгы дээрэһээ нэгэн коммунаатай хамтарха гэжэ хэлсээ хэхэ, тэрэ коммуныг үзэжэ ерэхээр 2 хүн Алайрай аймагта ошоо.

Гадна манай дивизионной дэргэдэ хамтын ажалтай, тэрэнэй зорилготой найнаар танилсаха тусхай дүхэриг болонхой. Тэндэ 45 хүн ябажа байна. Тинн хоёр жэл 50 сэрэгшэй албанда байха зуураа хамтын ажал гэшые бараг мэдэхэ, албанһаа гаража, нютагаа бусахадаа, хамтын ажалтай эдэбхитэн болохо аабза.

Д.ДУГАРОН.

(Сентябриин 3).

1930 он

НҮХЭР СТАЛИНАЙ ТҮРЭ НӨӨР 50 ЖЭЛ БОЛОБО

Нүхэр Сталиной намтарые ярихадаа, манай большевик намтай түүхэтэй барисалдуулан үгэлхэ юм. Тэрэнэй намтар болбол Орос уласай хүдэлмэришэнэй хубисхалта ябадалтай тон ойро холбоотой болоод, энэ ябадалынь хубисхалай урда нюуса хүдэлмэришөө эхилэн, хубисхалай хойно эдүүгээ үдэр хүрэтэр большевик намтай хабсаран, тэрэнэй түүхэдэ оролсоһон юм.

Нүхэр Сталин болбол нүхэр Лениной тон ойрын нүхэринь боломуй. Намай нюуса ба буса хүдэлмэридэ байха зуураа. Лениной захинан захяа бүгэдые тон үнэн мүрөөр хүтэлбэрилэн гүйсэдхэн хүмүүн Сталинһаа бэшэ байхагүй болоод, зүгөөр би энэ удаа ярихадаа, хубисхалай урда гэбшые, тэрэнэй нюуса хүдэлмэридэ ябаһанине шэнжэлэн үзэхэдэ, Марксай зааһан хубисхалые хүтэлхэ аргын онол дүршэл тон ехэ баймуй...

Пүүлэй нингэм журамай халуун хүдэлмэринин үедэ баһа намай дунда хорото баруун эгээдэй хэлбэрил бин боложо, дарыхан дарагдаһан юм. Энэхүү хэлбэрилүүд нүхэр Сталиной ударидаан ябуулһанһаа эршэмтэй хүнөөгдэбэ... Холбоото уласай хүдэлмэришэн, таряшан арадһаа гадна, бүхэдэлхэйн ажалһаа арад Сталиной түүхэ ба тэрэнэй хүдэлмэрине тодорхой мэдэхые хүсэдэг болоод, энэниие мэдэхэдэнь тон бэлэн юм. Ушарынь, пролетари арадай ударидагшадһаа тэрэ ондоо илгаагүй юм.

М.КАЛИНИН

(январин 5, №1)

ЛАТИН ҮЗЭГЫЕ ҺАЙШААМУЙ

Буряад-Монголой хуушан үзэг болбол хэдэндэ хубилха ба тэды ойлгомжотой бэшэ дээрэһээ монгол үзэг хурагшадта тон бэрхэтэйн элитэ баймуй.

Буряад-монголшууд болбол ажахыгаа нингэм журамай ёһоор хубисхажа, соёлой хубисхал үйлдэхэ үедэ лата үзэг абаха шухала дээрэ ханагдамуй.

Олон эдэбхитэн нүхэд шэнэ лата үзэг тухай өөһэдэньгөө ханамжануудые «Үнэнэй» хуудһанда бэшэсэгээжэ, шэнэ үзэгтэ хурагшадтай бүлгэмүүдые тогтоохо шухала байна.

Хорин Зарбанай сомоной Ч.ШАГДАРОВ.

1931 он

ЭШҮҮРИТЭЙ ХАРА МЭНГЭЭЭ ДАРЫ УГААХА

Газар таряалангай арадай комиссарай зүгһөө, үбһэ хуряалгын кампаниин түсэб хэр зэргэ гүйсэдхэнэй тухай абтаһан, сентябриин 20-ной үдэрэй мэдээгээр бол, манай республика дотороо үбһэ хуряалгын түсэб арай гэжэ 62,5 хуби гүйсэдхэгдөөд байхань уул түсэбые баруунай бөөрэнхышүүд бургайгаар таһалдуулаад байһаниие тодорүүлэн хэлэжэ байна. Энэ болбол манай социализм ёһоной мал ажалда гэжээлэй бэхи тулгуури байгуулха үбһэ хуряалгын түсэб таһалдажа, оһолдол таһалдал гараба гэшэ. Иигээд байхань, тэсэшгүй хэрэг мүн.

Мүнөө сар болзор аяар үни үнгэрөөд, намар боложо, саһа орохоёо байхада, үбһэ хуряалгын түсэб 30 гаран хуби гүйсэдхэгдээгүй ябадал болбол иматгал ГТАК-аар (гүйсэдхэхэ түбэй ба аймагай хороонуудаар) ба олонхи аймагуудай эмхинүүд үбһэ хуряалгые большевикэй хурдабшалаар ябуулаагүй, харин «өөрөө бүтэхэ ябадалые хүлээжэ», баруунай бөөрэнхын балшаг шабарта

1924 он. Обоо тахилга

шаагдажа, урагшаашые, хойшоошые ябахаяа болижо, алга хууһанай илдара тохёолдонхой.

Мүнөө энэ гэхээр үбһэ хуряалгада һаад түбэг хэжэ хууһан бөөрэнхышүүдые хобхо сохижо, бүхы хүдэлмэриэе большевикэй хурдабшалаар ябуулжа, тээрэ бисарашые, үбһэ хуряалгын түсэбые энэхэн хэды үдэрнүүдтэ дүүргэхэ хэрэгтэй.

Манай республикын гансахан Боохоной ба Эхирэд-Булгадай хоёр аймагууд үбһэ хуряалгын түсэбые үлүүбшэлэн дүүргээд, бэшэ аймагууд үшөө нилээд үды, һүүлдэ шэрэгдэжэ ябана. Хэрбээ энэ эшүүритэй хара мэнгээ дары угааха гэжэ юм бол, энэ гэхээр бүхэ хүдэлмэридөө тохёолдоһон элдэб алдуу дутуугаа ябууд дундаа заһажа, мэлхэйн алхамаа большевикэй хурдабшалаар халаха шухала.

(сентябриин 28).

Бөөрэнхышүүд – баруун зүгэй хэлбэритэн, отпорту-нистууд;

Уул – анханай, гол;

Балшад – намаг налхи;

Илдара – дашарамда, эсэстэ.

1932 он

МАЛ БЭЛЭДХЭЛДЭ ХОЖОМДОГШОД, БИДЭ МЭТЭ ХУРДАБШАЛАГТЫ!

Дээдэ-Удын аймагай Ивалгын сомоной «Хубисхал» гэжэ коммуна бол одоо жэлэй мал бэлэдхэлэй эхин кварталда хамта 139 толгой хони, ямаа тушааха байһан түсэбтэй аад, тэрэнээ энэ январин 24-нэй үдэр бүримүһэн тушаажа гүйсэдхэбэ. Мал бэлэдхэлэй кампаниһаа хожомдогшод бидэ мэтэ хурдабшалбал, хайн бэлэй.

Түрүү САНЖЫН Л.Б.

ХОРИИН АЙМАГ ДАМЖАХА УЛААН ТУГААР ШАГНАГДАБА

Буряад-Монголын Түбэй Гүйсэдхэхэ Комитет бол мүнгэн зөөриие элсүүлгын түсэбые бүтээмжэтэй гүйсэдхэгшэдые шагнахын тула хоёрдугаар дамжаха Улаан тугые бин болгоһон байна. Энэ Улаан туг бол Хорин аймагта үгтэхэ гэжэ шийдхэгдэжэ, Улаан тугые тушаан үгэхын тула Түбэй гүйсэдхэхэ Комитедэй гэшүүн нүхэр Аюшин Хорин аймаг ошобо.

ДЭЭДЭ-ҮДЭ ШАДАР ВАГОН ХЭХЭ ЗАВОД БАЙГУУЛАГДАХА

Дээдэ-Үдэ хотын ойро шадар паровозой заһабари хэхэ ба вагонуудые бүтээхэ завод байгуулагдаха болобо. Буряад-Монголой Түбэй Гүйсэдхэхэ Комитет бол газар шэнжэлэгшэдэй хүдэлмэридэ туһа үзүүлһэнэй тула түмэр замай полкын дарга (командир) Котиков ба мүн полкын сэрэгэй комиссар нүх. Овсянников гэгшэдтэ баяр хүргэжэ, полкын гэгээрэлэй хэрэгсэлдэ 1000 түхэриг үгэхэ гэбэ. Баһа дурсагдаһан заводой байгуулагдаһан гурбадугаар участогта хайн хүдэлмэри ябуулһанай түлөө шэлэй заводой байгуулалгын энэ хүдэлмэридэ ябаһан хүдэлмэришэндэ баяр хүргэжэ, габыанай бэшэг үгтэбэ.

(май 15).

1933 он

МАНАЙ ГАБШАГАЙШУУД МҮРЫСЭЖЭ БАЙНА

Хорин аймагын дэргэдэхи «Үгэн» сонинной бригадын гэшүүд Раднажаб Бимбын, Дарма-Ринчен Дамдины гэшүүд бидэнэр өөһэдэньгөө хоорондо социалист мурьсөөгын гэрээ бэшэг баталха ушар, дооро дурсагдаһан 6 зүйлын хүдэлмэриэе хоёр талаһаа хорин гүйсэдхэхын тула гэбэл:

1. 10-10 шэнэ бэшэгшэдые бэлдэхэ.
2. 50-50 хэхэг «Үнэниие» захюулха.
3. «Үнэндэ» 30-30, ханын сониндо 10-10 зүйл бэшэхэ.
4. 8 урдаа улс түрын хэшээлдэ ябаха.
5. Хэблэл сонинной тухай арад зоной дунда 5-5 удаа элнхэл табиха.

6. Бэшэгшэдэй 3 бригада эмхидхэхэ ба гүйсэдхэхэ болзор 33 оной март 2 хүрэтэр. Энүүниие гүйсэдхэлгын хабата газарнуудһаа абаһан справкын үндэһөөр шалгахые «Үнэнэй» хорооо эринэ.

Мурьсөөндэ гар табигшад тусхай бэшэгшэ Раднажаб Бимбын ба хүдөө бэшэгшэ Дарма-Ринчен Дамдины.

(Февралын 8).

Гэрээ – хэлсээн.

Улас түрын хэсээл – полит-хуралсал.

1935 он

БУРЯАД-МОНГОЛИН УРАН ЗОХЁОЛ- ШОД ЮУ АЖАЛЛАЖА БАЙНАБ?

Буряад-Монголын литература болбол уран зохёолчодин хизаарин анхадугаар хуралда нилээд ехэ амжалтануудтай ерэбэ. Республика доторхи литературин байдал булаг мэтэ бурьялжа байна.

Буряад-Монголын хуушан уран зохёолчо Солбоини туяа гэдэг багачуудта тааруулан «Цэрэн» гэжэ уран зохёолчин хоёрлохи бүлэгниэ зохёожо байна. Буряадин үндэсэн театр болбол Москва хотодо «Уюун билиг» гэжэ Солбоинин Туяагийн зохёосон зүжэг бэлэдхэжэ байна. Энэ зүжэгчин буряад большевикүүдийн бүлэгниэ эмхидхэсэн М.М.Сахьяновада зориулба.

Алас дурнадахи зүгийн партизануудин байдалаас абсан «Амар мурэни дэргэдэ» гэжэ орос хэлэн дээрэ бичэгдэсэн уран зохёол хэблэлдэ бэлэдхэгдэжэ байна. Уран зохёолчо Хуца Намсаравин зохёолнууд 1923 ондо хэблэгдэжэ эхилсэн. «Цэрэмпил» гэжэ эхин түрүүчин ехэ зохёол саяын үдэрнүүдтэ хэблэгдэхэе байна.

Буряад литература сүүлчин 3-4 жэлнүүдтэ залуу зохёолчодоор олон боложой. Цэдэнжаб Дондобин гэдэг «Брынзэ» гэжэ зохёол бичэжэ байна. Бабаасан Абидин гэдэг «Ташкент талхатай хото» гэжэ Неверовин зохёолчиги оршуулжа байна. Маласон ба Бата Базарон гэдэг уран зохёолчод буряад хэлэн дээрэ гаргагдаха үлгэрнүүдиги хэблэлдэ бэлэдхэжэ байна.

Поэт Дамба Дашинимин гэдэг буряадин хуучин хубисхалча Ранжуровой байдал ба үхэсэни тухай поэмэ бэшэжэ байна. Уран зохёолчодин түсэбтэ мүн багачууд мартагдаагүй. Драматург А.Шадаев колхозник багачуудин байдал тухай зүжэг бичэнэ. Зохёолчон Жамьян Балданжабон Буряад оронин гигант – Улаан-Удын ПВЗ тухай багачуудта тааруулсан үлгэр зохёожо эхилээ.

ГАБЧАГАЙ.

Н.БАДМАРИНЧИНОВ,

Д.МАРХАДАЕВА

бэлдэбэ.

«Буряад-Монголой үнэн» газетгэһээ.

ҮНДЭ ҺЭН ХЭБЛЭЛЭЙ ФЕСТИВАЛЬ

Улаан-Үдэ хотодо декабрин 19-һөө 22 хүрэтэр буряад хэлэн дээрэ барлан гаргадаг Хэблэлэй фестиваль үнгэргэгдэхөөр. Буряад ороной Росси гүрэнэй бүридэлдэ хайн дураараа хамжан ороһоор 350 жэлэй, тиихэдэ «Буряад үнэн» гэхэн үндэһэн сонинной 90 жэлэй ойдо тэрэ зорюулагдаа.

Нэгэдэхи үдэрынь. БГУ-гай Үндэһэтэнэй гуманитарна институт

гүрэнэй университетэй багшанарай институтудай оюутан **Бэлигма Чимитовагай** хүдэлмэри эрхим сэгнэлтэдэ хүртөө. Оронгын дунда хургуулийн 11-дэхи классай хурагша **Туяна Бадмаева** 2-дохи, Үндэһэтэнэй гуманитарна институтудай оюутан **Валентина Цыцыкова** 3-дахи хуури эзэлээ. Томошуулай дунда Хурамаанай аймагай Аргадын дун-

Илагшадта динломууд болон үнэтэ бэлэгүүд барюулагдаа. «Буряад үнэн» сонинной 90 жэлэй ойдо зорюулагдаһан баяр ёһололой суглаанда гэхэ гү, али фестивалиин түгэсхэлэй үдэр энэ конкурсно 1-дэхи хуури эзэлгшэдтэ бэлэгүүд барюулагдаха юм. Энэл үдэр Үндэһэтэнэй гуманитарна институтудай танхим соо журналист-

Нютаг тухайгаа бодолнууды холбогшиод

Буряадай гүрэнэй университетэй Үндэһэтэнэй-гуманитарна институтда буряад хэлэн дээрэ бэшэдэг авторнуудай дунда зохёохы конкурс түрүүшын үдэр үнгэргэгдөө. «Буряад үнэн» Хэблэлэй байшан гэхэн гүрэнэй унитарна предпряти, тиихэдэ Буряадай гүрэнэй университе-

дэй Үндэһэтэнэй-гуманитарна институт тэрэниие үндэр дээдэ хэмжээндэ эмхидхэжэ үнгэргэбэ. Гуурһаяа туршажа бэшэдэг 40-өөд шахуу хүнүүд университетэй ехэ танхим соо суглараа. Тэдэнэй дунда хурагшад, оюутад, наһатайшые хүнүүд байгаа. Республикын хүдөөгэй хэдэн аймагуудһаа, Улаан-Үдэһөө

элдэб мэргэжэлтэй хүнүүд эндэ сугларжа, энэ конкурсно хабаадаа. Тэдэ хоёр часай туршада «Тонто нютаг: түүхэхээ мүнөөнэй байдал, ерээдүй» гэхэн темээр найруулга бэшээ. Конкурсын дүнгүүд хоёр хэсэгээр согсологдоо. Оюутад болон 10-11-дэхи классуудай хурагшадай дунда Буряадай

да хургуулийн багша **Дамба Шагжиевич Хобраков** 1-дэхи хуурида гараа. Улаан-Үдэ хотын багша **Улзыто Базарсадаевич Бадмацыренов** 2-дохи хуури эзэлээ. Тиихэдэ Загарайн аймагай Асагадай дунда хургуулийн багша **Очир-Ханда Найдановна Нанзанова** 3-дахи хуурида гараа.

нууд **Б.М.Ж.Жигжитов**, **Л.М.Балдуева**, **Т.В.Самбялова**, **Б.Д.Орбодоева**, **Б.В.Гындынцыренов**, **В.Ц.Дашанимаев** залуу бэшээшэдтэй семинар үнгэргөө. **Эльвира ДАМБАЕВА**, манай корр.

Буряадай Үндэһэтэнэй лицей-интернат

Р-Н.БАЗАРОВАЙ фото-зурагуул.

ЭХЫН ЮРӨӨЛ

Хоца **НАМСАРАЕВ**

Хуурай зөөлэхэн хохир соо
Түрэн үрим бэлэйлши,
Хонин нэхы мансы соо
Үдхэн үрим бэлэйлши,
Эжы абын эдирхэн
Эрхэ баатар хүбүүмни!
Тэнжэн мүлхин ябахандаа,
Тэнхээ сэхэтэй бэлэйлши,
Тэбэрин таалан хуухадам,
Ляг хайнтай бэлэйлши,
Эжы абын эдирхэн
Эрхэ баатар хүбүүмни!

Эдир наһаяа хүсэхэдөө,
Эрын дээжэ болоолши,
Эрбен харан байхадаа,
Бүргэд шубуун бэлэйлши,
Эжы абын эдирхэн
Эрхэ баатар хүбүүмни!
Харин харатан дайсаанда
Хатуу шэрүүн байгаарай,
Хажар хүндэ сохилтоор
Харюу шангаар үгөөрэй,
Эжы абын эдирхэн
Эрхэ баатар хүбүүмни!

Дааган хүлэг морёороо
Дабхин дабхин дараарай,
Дабтамал мүнэн хэлмээрээ
Далайн далайн сабшаарай,
Эжы абын эдирхэн
Эрхэ баатар хүбүүмни!
Шуумар түргэн хабаараа
Шобто сохин ороорой,
Шобто сохихон газартаа
Шуурган шэнгээр буугаарай,
Эжы абын эдирхэн
Эрхэ баатар хүбүүмни!

Эсэгэ багша Ленинэй
Эрхим хургаал дагаарай,
Алдарта багшын
Ашата замаар ябаарай,
Эжы абын эдирхэн
Эрхэ баатар хүбүүмни!
Сэлмэг номин тэнгэридээ
Наранай харгы дамжаарай,
Сэсэг ногоон дайдаа
Хүнэй жаргал дамжаарай,
Эжы абын эдирхэн
Эрхэ баатар хүбүүмни!

Үгэлэн хууһан үгьем
Үдэрэй одон болгоорой,
Үсын хайхан нүхэдтөө
Үнэтэй ханинь болоорой,
Эжы абын эдирхэн
Эрхэ баатар хүбүүмни!
Пайхан совет дайдаа
Панан нанан ябаарай,
Паруул номхон сээжьем
Гэрэл баяр болгоорой,
Эжы абын эдирхэн
Эрхэ баатар хүбүүмни!
1942 он.

ҮНДЭР ХЭМЖЭЭНДЭ ҮНГЭР НӨӨР

Хоёрдохи үдэрынь.

Республикын Үндэштэнэй 1-дэхи лицей-интернат

Э.Д.Дагбаев эдиришүүлме шагнаба

Буряадай 1-дэхи Үндэһэн лицей-интернадай уран гоёор шэмэглэгдэһэн актова зал соо Буряад ороной Россини бүридэлдэ орохоор 350 жэлэй ойдо, «Буряад үнэн» газетымнай 90 жэлэй ойдо зорюулагдаһан Үндэһэн хэблэлэй фестиваль үргэлжэлжэ, «**Гуурһаяа туршаяа**», «**Буряад үнэн**» - хүүгэдэй нүдөөр» гэхэн проект хамгаалгын, «**Уран уншалга**» гэхэн гурбан ондоо номинацинуудаар зохёохы мүрысөөнүүд үндэр хэмжээндэ үнгэргэгдэһэн байна.

- Хамта дээрээ 6 аймагһаа 108 хүдэлмэринүүд манай сайтда ороо. 73 бэлгитэй үхиүүд уран гуурһаа туршаа. Эгээл бэрхэ 36 уран шүлэгшэд талаангаа туршаха. Харин ондоо кабинет соо «Буряад үнэн» газетын ерээдүйн проэкт, «Буряад үнэн» - үхиүүдэй нүдөөр» гэхэн проэкт хамгаалгын 6 бүлэг мүрысөөхэ. темээ хамгаалха байна. Зай, ингээд уран гоёор уншадаг үхиүүдэйнгээ конкурс эхиллэе, - гэжэ тус лицей-интернадай буряад хэлэ, литературын мэдээжэ багша, Россини габыята багша **Я.Ц.Ивахинова** хөөрбэ.

«Буряад үнэн» Хэблэлэйнгээ байшангай зүгһөө генеральна директорэй, ахамад редакторай орлогшо, «Одон» журналай редактор, Россини соёлой габыята хүдэлмэриллэгшэ **Т.В.Самбялова** залаар дүүрэн сулгарһан бэлгитэй хүүгэдые амаршалба, нютагаа, хургууляа суурхуулха эрхим хүнүүд болохыень хүсэбэ. Мүрысөөндэ ороһон, багахан артистууд бэлгээ туршалсаба, эрхим 3 бүлэг проэктнүүдэ хамгаалхаа эрхэбэ. Журини бүридэлдэ Пураласалай болон эрдэмэй министерствын зүгһөө таһагые даагша, БГУ-гай доцент **Б.Б.Буданн**, Буряадай багшанарай колледжын

багша **Н.Б.Дондокова**, БГУ-гай НГИ-гэй багша **О.Ц.Санжипова**, «Буряад үнэн» Хэблэлэй байшангай зүгһөө бидэ - **Т.В.Самбялова**, би гээд, **Я.Ц.Ивахинова** түрүүтэй лицей-интернадай бэрхэ багшанар ороһон байна.

Гурбан номинацияр үнгэргэгдэһэн прессын фестивалин үрэ дүнгүүдые гаргахын урда тээ «Буряад үнэн» хэблэлтээ нягта ажал хэрэгүүдээрээ холбоотой, урагшаа ханаатай, урма зоригтой, «Дэмжэлгэ» гэхэн конкурсымнай лауреат, тус лицей-интернадай шударгы, түрүү үзэлтэй директор **Б.Б.Жалсанов**, «Буряад үнэн» Хэблэлэй байшангай генеральна директор, ахамад редактор **Э.Д.Дагбаев** гэгшэд хүүгэдтэ, багшанарта халуун амаршалга хүргэбэ, эрхимлэһэн хүүгэдтэ хайхан, удха түгэлдэр дипломуудые, шангуудые-бэлгүүдые барюулба. «90 жэлэйнгээ ойн хүндэлэлдэ гүн ухаанай мүрысөөнүүд үнгэрөө, дүнгүүд согсологдоо. «Үнэнэйнгөө» эхэ хайндэрые үхиүүдтээ, арад зонтоёо үргэн дэлсэтэйгээр, үндэр заяатайгаар үнгэргэжэ байнади» гэжэ лицейн хүтэлбэрилэгшэ онсолбол, түрэл хэлээ хүүгэдэй сэсэрлигһээ эхилээд үзүүлжэ шухала гэжэ тэмдэглэбэ.

Үндэр хэмжээндэ тус фестивалин конкурснуудые эмхидхэһэн, ехэ дэмжэһэн Пураласалай болон эрдэмэй министерствынхидтэ, лицей-интернадай дарганарта, БГУ-гай багшанарта үнэн зүрхэнэйнгөө баяр баясхалан Эрдэм Данзанович хүргөө.

«Уран уншалга» номинацияр мүрысөөһэн энэл лицейн бэлгитэй хурагшад - **Зоригто Нанзатов** (3-дахи хуури), концертые һүүлдэнь хүтэлһэн **Радна**

Саша Белобородов

Б.Б.Жалсанов

Тудупов (2-дохи хуури), харин ёһотойл артист гүүлэһэн, уран гоёор **Д.Жалсаравай** морин тухай магтаал-шүлэг уншаһан Асагадай дунда хургуулин 8-дахи классай хурагша **Бани Чимитцыренов** (1-дэхи хуури) гэгшэдые Бадмажаб Баясхаланович Будаин диплому-

Занаев, Номто Цымжитов (1-дэхи хуури) гэгшэд илажа гараһан байна. Харин проэктнүүдые хамгаалгада шалгарһан **Золто Цыренов** (РБНЛ-И №1 - 3-дахи хуури), 2 «б» классай 3 хурагша (РБНЛ-И №1 - 2-дохи хуури), Оронгын дунда хургуулин хурагша **Аягма Доржи-**

түүхэ, мүнөө үе тухай видео-презентаци бүтээһэн лицей-интернадай бэрхэ багшанарые ударидадаг директор **Б.Б.Жалсановта** «Буряад үнэн» Хэблэлэй байшангай зүгһөө сагаан хадаг **Эрдэм Данзанович** дамжуулан, буряад хэлээ эб хамта үргэл гэжэ уряалаа.

Т.В.Самбялова фестивалда хабаадагшадые амаршална

удаар, үнэтэ бэлгүүдээр шагнаа, хани халуунаар амаршалаа.

Харин эхин классай хурагшад дунда шалгарһан, шүлэгүүдэ гоёор уншаһан тус лицей-интернадай **Бэлигма Самаева** (3-дахи хуури), Оронгоһоо ерһэн баһал драматическа бэлгитэй **Гылык Ринчинов** (2-дохи хуури), нарһад тухай үгүүлэл бэрхээр шагнагшадтаа дамжуулан баһал лицей-интернадай **Аюша Аюров** (1-дэхи хуури) эрхимлээ. Урмашуулгын шангуудта энэл хургуулин **Зоригто Нанзатов**, **Мүнхэ Султумов**, **Доржо Аюров**, **Саша Белобородов**, **Алдар Сандапов**, 37-дохи хургуулин **Екатерина Болдохонова** гэгшэд хүртэбэ.

«Гуурһаяа туршаяа» гэхэн номинацияр илаһан 11-дэхи классай **Эржена Болотова** (3-дахи хуури), 5-дахи классай **Дарима Цыренжапова** (2-дохи хуури) (хоюулаа - РБНЛ-И №1), 11-дэхи классай **Светлана Доржиева** 1-дэхи хуури (Хэжэнгын дунда хургуули) эзэлжэ, шангуудые абаа. Зохёохы абьяастай багахан хүүгэд **Аяна Ванданова** (3-дахи хуури), **Виктор**

ева (1-дэхи хуури) гэгшэд «Буряад үнэнэймнай» хуудануудые шэмэглэхэ, баяжуулха талаар хайн дурдалхнуудые «хүүгэдэй нүдөөр» оруулжа шагнагдаа. Үндэр хэмжээндэ гоё концерт наадатайгаар «Үнэнэймнай» 90 жэлэй ойн хүндэлэлэй хайндэр, газетымнай

Энэ хайндэрые буряад хэлэнэй багша, хэлэ бэшгэй эрдэмэй кандидат **Цырен-Долгор Бадмаевна Бадмацыренова** шадамар бэрхээр хүтэлбэ.

Бэлигма ОРБОДОЕВА, **Радна-Нима БАЗАРОВАЙ**, **Даша-Нима ДОРЖИЕВАЙ** фото.

Б.Б.Жалсанов шагнал барюулна

Оронгын бишыхан артистууд

«БУРЯАД ҮНЭН»

Амагаев
Матвей Иннокентьевич

Ринчин
Гомбо

Малков
Иннокентий

Тогмидон
Бата-Далай Тогминтович
(1927 VII-X)

Элэний урда Ринчинэ Гомбо, Иннокентий Малков редакторнуудаймнай дүрз зурагууд ами амяараа үгы нэн. Харин 1923 ондо М.И.Амагаев түрүүтэй буулгагдахан «Шэнэ байдал» газетын коллектив соо түрүүшын редакторнууднай Г.Ринчинэ, И.Малков бии гэжэ хуушанай журналист Д.Ж.Жугдурова Н.Д.Бадмаринчиновтэ заажэ үгэһэн байһанишнь сэгнэшэгүйл даа.

Иимэ ушарһаа мүнөөдэр М.И.Амагаевтай суз олон жэлдэ газетыемнай толгойлһон Г.Ринчинэ, И.Малков гэжэдые анха түрүүшынхидэ олонштын онорто табибабди.

Гэхэ зуура Доржси Бизьяин редакторай дүрз олодоогүй. Бэдэрлгэ хэгдэнээр.

Эдэ гурбан редактор 1921 онһоо 1927 он бологор сугтаа, бэе бэеэ нэлгэдэн хүдэлһэн юм.

Дампилон
Ирэлто Доржиевич
1927-1930 гг.

Ширабон
Санзси Абидуевич
1930-1931, 1933 гг.

Дондубон
Цыденжаб Дондупович
1931-1932 гг.

Бельгасв
Гомбо Цыбикович
1934, 1937 гг.

Ванчиков
Базар Ринчинович
1935, 1937 гг.

Ардин
Доржси Цыдытович
1936, 1937 гг.

Бимбаев
Раднажсав Бадмасвич
1938-1941 гг.

Дамдинов
Даригсан Дугарович
10.1941-1942 гг.

Галсанов
Цыден Галсанович
1943-1946 гг.

Дамдинжавов
Цырендоржси Жанабадарович
IV. 1946 - XI 1947 гг.

Лубсанов
Даши Дашатлович
XI. 1947 - VII. 1950 гг.

Очиров
Бадарма Аюшеевич
XI. 1950 - VIII. 1952 гг.

Алас-Дурна Республикын (ДВР) Бурядай автономито областин хүтэлбэрийн орган болохо «Шэнэ байдал» газетын түрүүшын номер 1921 оной декабриин 21-дэ Шэтэ хотодо хэблэгдэн гараа нэн. ДВР-эй Бурядай автономито областин хүтэлбэрийн Президиумэй 1921 оной декабриин 1-нэй зүблөөн дээрэ тэрэнэй түрүүлэгшэ М.И.Амагаев газетэ хэблэхэ тухай элидхэл хээд, тэрэнэй үндэһөөр «Буряад-Монголой ажабайдал» гэнэн гаршагтай сонин албанай хэрэгүүд тухай мэдээсэхэ, хоёр долоон хоног соо нэгэ удаа монгол хэлэн дээрэ хэблэхэ тухай тогтоол абтаа бэлэй. Түрүүшын номерой гарахада, гаршагынь «Шэнэ байдал» гэжэ хубилгагдахан байна. Энэмнай үндэһэн хэлэн дээрэ олон жэлдэ гаража байдаг ори ганса буряад газетын - мүнөөнэй «Буряад үнэнэй» эхи табиһан юм.

Урдандаа буряад хэлэн дээрэ газетэ, журнал оройдоо гарадаггүй байгаа юм гү гэнэн асуудал гаража болохо. Энээндэ харюусаха ушартай.

Октябриин хубисхалай урда тээ, 1916 оной ноябриин 15-һаа Шэтэ хотодо «Хамжаалагшын үгэ» гэжэ газетэ хуушан монгол хэлэн дээрэ гарадаг байгаа гэжэ түүхэшэд бэшэдэг. Забайкалийн кооперативна холбооной үмэнэһөө гарадаг байһан сонин 1918 оной июль бологор бүхыдөө 20-ёод номер гараад, болуулагдашан байгаа.

Удаань Шэтэдэ байгуулагдахан Бурядай үндэһэтэнэй хороон 1919 ондо «Буряад-Монголой дүмэ» гэжэ журнал буряад хэлэн дээрэ хуушан монгол үзэгөөр барлан гаргаһан юм. Тээд оройдоол хоёр номер гараад, болиһон байгаа.

5-даху армин Полит-таһаг «Үүр» гэжэ газетэ буряад хэлэн дээрэ 1920 оной намар Эрхүү хотодо гаргаа нэн. 5-даху армин Политуправлениин интернациональна таһагай дарга, чех уран зохиолшо, коммунист Ярослав Гашек тус газетын редактор байһан гээш. Полит-таһагай инструктор Даба Дамдинцыренов энэ сониние буряад хэлэн дээрэ оршуулдаг байгаа. Гадна тэрэ немец, венгер хэлэнүүд дээрэ гарадаг бэлэй.

«Буряад үнэн» сонин хадаа Буряад Республикын түрэлхи хэлэн дээрэ барлагдажа гарадаг хэблэлэй гол орган болоно. Түрүүшээр хуушан монгол, удаань лата, һүүлээрнь ород үзэг дээрэ барлагдажа гараһан юм.

Октябриин хубисхалай урда тээ буряад арадай дундаһаа нийтын ажал ябуулагшад, эрдэмтэд, зохиолшод, санаартад уран зохиолнуудые, нийтын-политическэ материалнуудые оршуулдаг байһан гээш.

Жэшэнь, 1821 ондо Буряад ороной Загарайн аймагай Эрхирэг нютагта түрэнэн уран зохиолшо, оршуулагша, монгол хэлэ шудалагша Ринчен Номтоевой нэрэ алдар нэн түрүүн эрдэмтэдтэ, үргэн нийтэ түүхээр һонирхогшодто эли, мэдээжэ болоһон гээш. Бага наһандаа ород багша И.Т.Федоровто үзэг бэшэг заалгаһан юм. Шулуутайн дасанда лама боложо, Буддын номнол шудалаад, Сүүгэлэй дасанда нуралсалаа үргэлжлүүлээ. 1857 ондо Түгнэ-Галтайн дасанай шэрээтээр томилогдоо нэн. 1859 ондо дасандаа приходско училищи нээгээ. Гурбан жэл соо эндээ багшалаа нэн. Тэрэ ород эрдэмтэд Д.П.Давыдов, А.М.Позднеев, Г.Н.Потанин, Д.А.Клеменц болон бусадтай танилсаһан юм.

Тинн Ринчен Номтоев монгол, түбэд, ород хэлэ бэшэгэй асуудалнуудаар олон хүдэлмэри бэшэнэ байна. Түбэд-монгол, ород-монгол толинууд, үгэ тайлбарилһан хүдэлмэринүүдынь эрдэмтэдтэ үндэрөөр сэг-

нэгдэдэг нэн. Сууга эрдэмтэд Г.Ц.Цыбиков, Ц.Дорж, Б.Ринчен гэгшэд Р.Номтоевой түбэд-монгол толине үндэрөөр сэгнэл байдаг. Академик Б.Ринчен энэ толиниень 1959 ондо Монголодо хэблэжэ гаргаа бэлэй. Тэрэнэй «Самоучитель» гэшэнь 1864 ондо Казань хотодо хэблэгдэн байгаа. 7000 шахуу үгэтэй ород-монгол толи соонь үгэ хэрэглэгын жэшээ болгон, 120 гаран онһон үгэ оруулагданхай.

Р.Номтоев түбэд зохиолнуудые олоор оршуулхадаа, дэлгэрэнгы ажаглалта болон тайлбари хабсардаг байгаа. Тэрэнэй оршуулгын ашаар буряад зон Нагарджуна, Гунга-Чжалсан, Бодоба гэшэдэй зохиолнуудтай, энэдхэг болон түбэд үльгэр, онтохон, домогуудтай танилсаһан байна.

Ринчен Номтоев 1907 ондо наһа бараһан юм.

Бата-Далай Очиров (1874-1913) Шэтэ можын Агын аймагай Согто-Хангил нютагта түрэнэн намтартай. Нийтын болон гүрэнэй элитэ ехэ ажал ябуулагша, Российн II Гүрэнэй Дүүмын депутадаар 1907 ондо хунгагдахан Б-Д.Очиров уран зохиол бэшэхэ, оршуулаха хэхэ сагаа олодог нэн. И.А.Крыловой 118 басни, Л.Н.Толстойн «Пятачок погубил», «Бог правду видит, да не скоро скажет» гэжэ зохиолнуудые буряад хэлэн дээрэ оршуулһан юм. Эхин хургуулийн хурагшадта географтар туналамжа, кооперациин устав, газар эсхэмжэлгын дүримүүдые зохиһон байгаа.

Буряад арадай сууга хүбүүд-эрдэмтэд, санаартад, зохиолшод, багшанар Доржи Банзаров, Агваан Доржиев, Эрдэни-Хайбзун Галшиев, Гомбожаб Цыбиков, Базар Барадин, Цыбен Жамцарано, Петр Бадмаев, Жигжитжаб Батоцыренов, Элбэг-Доржо Ринчино, Генин-Дарма Нацов, Чойжил-Лхама Базарон, Дондог-Ринчин Намжилон, Аполлон Шадаев, Хоца Намсарасев болон бусад зохиолнуудые, нуралсалай номуудые, шажанай хургаалнуудые бэшэхэнээ гадна, нийтын-политическэ, шажан мүргэлэй номуудые, статьянуудые элдэб хэлэнүүдхээ хуушан монголоор, буряадаар оршуулдаг байгаа.

Хойто үсын зохиолшод сооһоо Бавасан Абидуев, Бата Базарон, Жамьян Балданжабон, Даша Чернинов, Цэдэн Галсанов, Дамба Дашинимаев, Ц.Дон (Цыденжаб Дондубон), Цокто Номтоев, Чимит-Рэгзэн Намжилов, Гунгаа Чимитов, Балдан Санжин, Норпол Очиров, Александр Жамбалдоржиев, Владимир Намсарасев, Сергей Цырендоржиев, Георгий Дашабылов, Гарма-Доди Дамбаев, Цыдып Цырендоржиев болон бусад уран зохиолой номуудые, статьянуудые буряадшалжа, газетэнүүдтэ, тэрэ тоодо «Буряад үнэндэ» толилуулһан байха юм.

***

«Бурят-Монголой үнэн» газетын олон корреспондентнууд, журналистнууд Циден Цибудеев, Цырен Очиров, Мүнхэ Нимаев, Бата Дашиев, Насак Цыбикдоржиев, Галан Данзанов, Жалсан Дондитов, Даша Лубсанов, Гармажаб Санжиев, Цырендаша Будаев болон бусад фронт мордожо, эрэлхэг зоригтойгоор дайлагдаһан юм. Дайнай талмай дээрэнээ олохон журналистнууд бусажа эрээгүй нэн.

Тэрэ тоодо «Бурят-Монголой үнэн» газетын корреспондентнууд Д-Ц.Дансарунов, Д.Д.Дашиев, П.Доржиев, Б.Дугаров болон Б.Хоршинжабон гэгшэд дайнай талмай дээрэ баатарай үхэлөөр унаһан байгаа.

СОНИНОЙ АЛДАРТА ЗАМ

Сэсэг ороноо хамгаалгын Агууехэ дайнай фронтнууд дээрэ дайшалхы баатаршалга гаргаһанайнгаа түлөө 35 хүн Советскэ Союзай Геройн үндэр нэрэ зэргэдэ хүртэһэн, 10 хүн Алдар Солын орденый дүүрэн кавалер болоһон, 100 мянга гаран хүнүүд СССР-эй орден, медальнуудаар шагнагдаһан байгаа. Фронт мордохон 120 мянга гаран сэрэгшэдэй 41 мянганһаа дээшэнхинь манай агууехэ Эхэ ороной эрхэ сүлөөгэй, бээ дааһан байдалай түлөө ами наһаяа алдаһан юм.

Дайнай үелэ Даша Чернинович Чернинов, Василий Петрович Галданов, Даба Дамбаевич Дамбаев, Раднажаб Бадмаевич Бимбаев «Бурят-Монголой үнэн» газетэдэ оршуулагшадаар хүдэлдэг хэн.

Сууга оршуулагша Даша Чернинович Черниновы онсолон тэмдэглэлтэй. Тэрэ 1914 ондо Буряад ороной Мухар-Шэбэрэй аймагай Сутай нютагта түрэн намтартай. Нютагайнаа эхин хургуули дүүргэдэ, соёлой институтдай дэргэдэхи оршуулагшадай курса түгэхэһэнэйнгөө һүүлээр тэндэ хүдэлхээ үлөө хэн. 1937 ондо Москвадахи Кинематографин институтта хурахаяа ороод, жэл үнгэрхэдэ, ямаршы юумэндэ этигдэггүй хүн гэжэ буруушаан шүүмжлэгдэдэ, тушаалгаа хэн. Табигдажа, редакцияда ажаллаһан, 1957 ондо наһа бараһан байгаа.

Ч. Чернинов бэлигтэй бэрхэ оршуулагша байһаараа үрэнөөр мэдээжэ болонхой. «Бурят-Монголой үнэн» газетэдэ нингын-политическэ материалнуудые оршуулжа, газетын дугаар бүхэндэ хэблүүлдэг байгаа. Даша Чернинович шэнэ үгснүүдэй нэрэ томьёо бии болгохо, олохо талаар туйлай эхэ ажал ябуулдаг хүн байһан юм.

М. Н. И м е х о в, Ц. Д. Цыбиков, Д. Ч. Чернинов гэгшэд «Ород-буряад-монгол словарь» зохиһон байгаа. Энэ толи хэлэ бэшгэй эрдэмэй доктор Цыбик Бобоевич Цыдендамбаевай редакцияга доро Москвада хэблэгдэн гараа хэн.

Даша Чернинович нингын-политическэ материалнуудые, мүн уран зохиолнуудые, поэзи болон проза жэгдэ һайнаар, ульгым буряадаар оршуулдаг хүн байгаа. Тэрэ Шекспирэй «Отелло», Шиллерэй «Муу мэхэ ба инаг дуран», Пушкинай «Дубровский», «Капитанай басаган», Лермонтовэй «Манай усын герой», Гоголинь «Тарас Бульба», Некрасовай «Россида хэндэ ажабуухань һайн бэ» (Ц. Галсановтай хамта), Горькийн «Эхэ», Погодиной «Кремлинн курантнууд» гэхэ мэтэ зохиолнуудые буряад хэлэн дээрэ оршуулһан байха юм.

Тэрэ «Бурят-Монголой үнэн» сониндо, «Байгалай толон» журналда хүдэлһэн байгаа. 1935 ондо СССР-эй Уран зохиолшодой холбооной гэшүүн байһан.

Наһанай нүхэр Надмит (Надежда) Цыреновна Цыренова «Буряад үнэн» сониндо корректорээр, ахалагша корректорээр хүдэлһэн байгаа.

30-40-50-60-70-80-90-дэхи онуудай «Бурят-Монголой үнэн» (мүнөө «Буряад үнэн») газетын редакторнууд Гомбо Ринчинэ, Иннокентий Малков, Дарижаб Дугарович Дамдинов, Доржи Бизьевич Бизьян, Бата-Далай Тогмитович Тогмитов, Доржи Цыдыпович Ардин, Иролто Доржиевич Дампилов, Цыденжап Дондупович Дондубон, С.Ц. Дон, Базар Ринчинович Ванчиков, Санжикап Абидуевич Ширабон, Раднажаб Бадмаевич Бимбаев, Цэдэн Галсапович Галсанов, Даша Дашипылович Лубсанов, Даши Лобсанович Лобсанов, Бадарма Аюшесевич Очиров, Бальжинима Цыжипович Цыжипов, Цырен Очирович Очиров, Циден Цибудеевич Цибудеев, Ревомир Баярович Гармаев, Цыдып Балданович Цырендоржиев, Ардан Лопсонович Ангархаев, редакторай орлогшонор Очигма Гомбоевна Гомбоева, Сырен Бадмаевич Бальжинимасев, Мүнхэ Нимасевич Нимасев, Сергей Сульгимович Цырендоржиев, Иван Ринчиндоржиевич Очиров, Пүрбэжаб Нимасевич Нимасев, Сергей Дугаржапович Ринчинов, харюусалгата секретарьнууд Гармажаб Лудупович Санжиев, Бата Будасевич Дашиев, Бата-Мүнхэ Жигжитович Жигжитов, таһагуудые даагшад, корреспондентнууд, оршуулагшад Шойнзон Шагдарович Шагдарон, Балдан Дугарович Дугаров, Цыден Доржиевич Цыбиков, Даша Чернинович Чернинов, Василий Петрович Галданов, Даба Дамбаевич Дамбаев, Галан Данзанович Данзанов, Насаг Цыбикдоржиевич Цыбикдоржиев, Жалсан Цыбикжанович Дондитов, Долгор Жугдуровна Жугдурова, Цырендулма Цыреновна Дондогой, Долгоржаб Ринчиновна Жамсаранова, Галина Хандуевна Дашеева, Нина Дондоковна Шагдарова, Николай Дабаевич Бадмаринчинов болон бусад партиин хуралдаануудай элдхэлнүүдые, хэлэһэн үгснүүдые, тоосоонуудые, ТАСС-ай болон АПН-эй материалнуудые оршуулжа, газетын дугаарнуудта гунхаглаха хэрэгтэ эхэ хубитаяа оруулһан, горитой ажал хэлэн байха юм гэжэ онсолон тэмдэглэлтэй.

Республикын Үндэһэтнэй I-дэхи лицей-интернадай буряад хэлэнэй бэрхэ багша - РСФСР-эй хургуулин габьяата багша, хурагшадай үзэхэ хоёр ном гаргалсаһан Хандама Дугаровна Дамдинова «Буряад-Монголой үнэн» сониндой редактор Дарижаб Дугарович Дамдиновай дүү басаган байһан юм. Хандама Дугаровна минни абын дүү хубүүн - Шэтын гимнази түгэхөөд, Эрхүүгэй Императорска университет дүүргэдэ, багшаар, оршуулагшаар хүдэлһэн Жабай Дамдинай басаган Цымжит Дамдиновнада (Буряадай оперно театрта баледэй тупли-

шаахай оёдог байһан) гэртэнь ерэхэдэ, ахай тухайгаа һонирхолтойгоор хөөрэдэг хэн. Тиихэдэ «Ород-буряад-монголой толи» зохиолсогшодой нэгэн Цыден Доржиевич Цыбиковэй һамган Васильева Мария Сындуевнатай «Буряадай залуушуул» газетэдэ хамта хүдэлһэн хүм. Залуу сэрэгшэд Галан Данзанов, Намдаг Цыбенов, Гармажаб Санжиев, Бата Дашиев, Цырендаша Будасев болон бусад фронтхоо бусажа ерэмсээрэ, үндэһэн сониндоо ажаллажа захалаа хэн ха.

Эдэнэй дундаһаа Балдан Дугаров, Даша Чернинов, Василий Галданов, Даба Дамбаев, Галан Данзанов, Раднажаб Бимбаев, Бата-Мүнхэ Жигжитов, Долгоржаб Жамсаранова гэгшэд эгээл удаан саг соо оршуулагшадаар хүдэлһэн байха. 1972 ондо Раднажаб Бадмаевич бидэ хоёр оршуулгын таһагта хүдэлдэг хэмди. Телетайпаар абтаһан ТАСС-ай материалнуудые «Тусхай һонин», «Совет орон доторнай», «Социалистик ороноудаар», «Хилын саанаһаа», «Уншагты, һонирхохол байхат» болон бусад нийтэ гаршагууд доро толилдог хэмди. Үшөө АПН-эй материалнууд, КПСС-эй обкомой, Министрнүүдэй Советэй тогтоолнууд, захиралтанууд, шийдхэбэринүүд, республикын Статистикын тоосоонууд оршуулагшадай гараар хэблэгдэг хэн.

40-50-дахи онуудта парти арадуудай хэлэ бэшгэ, соёл, ёһо заншал хүгжөөлгэдэ, элдэб арадуудай хани барисае бэйжүүлгэдэ гол анхаралаа хандуулдаг байһан юм. ВКП(б)-гэй XIX съезд 1952 оной октябрь һарада боложо, партиа Советскэ Союзай Коммунист парти (КПСС) гэжэ нэрлээ хэн. Тиин КПСС-эй Буряадай обкомой пропаганда болон агитациян таһагай дэргэдэ марксистско-ленинскэ литература оршуулагшадай бүлэг эмхидхэгдэн байгаа. Гурбан хүн, тусхайлбал, Раднажаб Бадмаевич Бимбаев, Цырендаша Бадмаевич Будасев, Шираб Бодиевич Чимитдоржиев гэгшэд инструкторнууд-оршуулагшадаар томилогдоо бэлэй. Тус албанай тараагдатар, 1956 он болотор тэдэ хүдэлһэн байгаа.

Би 1958 ондо «Буряадай залуушуул» газетэдэ арбаад жэлдэ оршуулагшанаар, буряад хэлэн дээрэ секретаряар ажаллаад, хоёр жэл соо Улаан-Удын телестудияда ахалагша редактораар хүдэлһэнэйнгөө һүүлээр 1971 оной зун «Буряад үнэн» газетэдэ ажаалда ороо хэм.

Түрүүшээр бэшгэй таһагта корреспондентээр, секретариадта хүдэлөөд, 1972 ондо оршуулгын таһагта оруулагдабаб. «Үнэнэй» редактор, редакторай орлогшо, харюусалгата секретарь, литературна секретарь, ахалагша оршуулагша ябаһан, хэбэд номхон Хэжэнгэ нютагһаа гарбалтай Раднажаб Бадмаевич Бимбаевтай хамта арбаад жэл соо оршуулагшанаар хүдэлхэдөө, эхэ юумэндэ хураһан, ойлгожо абтаһан дээрһээ тэрэниие багшамни гэжэ тоолодогби. 1937-1941 онуудта «Бурят-Монголой үнэнэй» редактораар хүдэлһэнөө тэрэ эхэл һонёор хөөрэдэг хэн. Урда тээн, һүүлээрнь редакторнууд болоһон хүнүүд тухай, элитэ журналистнууд тухай, республикынгэа партийна, совет мэдээжэ хүтэлбэрилэгшэд тухай хуруу хухалгүй хөөрэхэ. Удаань Раднажаб Бадмаевичай 1981 ондо 70 наһатай боложо, ажаллаһаа болохондо, залуу журналист, мүнөө БГТРК-да хүдэлдэг Баяр Цыренжапович Дамбаринчинувэй, тэрэшэлэн зэрэлгээтэ Эдэ нютагта тоонтотой Долгоржаб Ринчиновна Жамсарановатай хамта арбаад жэлдэ оршуулгын таһагта ажаллаа хэм.

КПСС-эй XXIV, XXV, XXVI съезднүүдэй материалнуудые, партиин Центральна Комитедэй Пленумүүдэй, Бүхэсоюзна партийна конференциүүдэй материалнуудые, документнүүдые, партиин Уставые, СССР-эй 1977 оной Конституцие, Россин Федерациян 1993 оной Конституцие, Буряад Республикын 1977 болон 1994 онуудай Конституцинуудые оршуулалсаха золтой байһан хүм. Иимэ эхэ, харюусалгатай материалнуудые оршуулжа, хэблүүлэн гаргуулхын тула партиин Буряадай обкомой бюрогой шийдхэбэрээр оршуулагшадай бүлэг байгуулагдадаг хэн. «Буряад үнэнһөө» редакторнууд Ц.Ц.Цибудеев, Р.Б.Гармаев, Ц.Б.Цырендоржиев, харюусалгата секретарь Б.Б.Дашиев, оршуулагшад Р.Б.Бимбаев, Б-М.Ж.Жигжитов, Д.Р.Жамсаранова, таһагуудые даагшад Б.А.Гылыков, Д.Ж.Жугдурова, Б.Ш.Ванчиков, Ц.Ц.Дондогой, Г.Х.Дашеева, радиоһоо С.Б.Бальжинимасев, уран зохиолшод, поэдүүд Ч.Р.Н.Намжилов, Г.Г.Чимитов, эрдэмэй докторнууд Л.Д.Шагдаров, Ц.Б.Будасев, Г.Л.Санжиев, Ш.Б.Чимитдоржиев, номой хэблэлһээ Б.А.Очиров, Д.Д.Дугаров болон хамта хори гаран хүн оршуулагшадай бүлэгтэ оруулагдадаг байгаа.

1990 оной һүүл багта Буряад Республикын Верховно Советэй хэблэлэй албанда хүдэлхээс оробоб. Тиин хахад жэл соо ажаллаад, «Буряад үнэндөө» бусажа, харюусалгата секретаряар хүдэлбэб. Энэ тушаалдаа табан жэлһээ дээшэ саг соо ажаллаһанайм һүүлээр Буряад ороной Президент Л.В.Потаповай Зарлигаар 1996 оной февральин 14-дэ Гүрэнэй оршуулгын албан республикын Президент болон Правительствын Захиргаанай дэргэдэ эмхидхэгдээ бэлэй.

Цыжипов
Бальжинима Цыжипович
X. 1952 - 1954 гг.

Лобсанов
Даши Лобсанович
IX. 1954 - 1957 гг.

Цибудеев
Циден Цибудеевич
1958-1963, 1968-1976 гг.

Очиров
Цырен Очирович
IV. 1963 - I. 1967 гг.

Гармаев
Ревомир Баярович
IV. 1976 - 1990 гг.

Цырендоржиев
Цыдып Балданович
XII. 1990 - 1996 гг.

Ангархаев
Ардан Лопсонович
1996 - 2010 гг.

Дабасев
Эрдэм Данзанович
2011 г. - по наст. время

Түрүүшээр гурбан хүн, тусхайлбал, хэлэ бэшгэй эрдэмэй доктор Лубсан Шагдаров, Сэсэгма Дарева бидэ гурбан энэ албанда хүдэлдэг хэмди. Хойшодоо Нина Шагдарова, Ринчима Романова, Мүнхэ-Жаргал Очиров, Ревомир Гармаев гэгшэд ажаллаба. Тус албандаа гурбан жэл соо хүдэлөөд, наһанайнгаа амаралтада гараа бэлэй. Мүнөө «Буряад үнэнэй» оршуулгын таһаг Буряад Республикын Президентын болон Правительствын Зарлигуудые, Захиралтануудые, Тогтоолнуудые, тусхай материалнуудые, Арадай Хуралай Тогтоолнуудые, Хуулинуудые буряадшалжа, газетэдэ тусхай дугаар болгожо толилулдаг, тусхай суглуулбари болгон, типографида хэблүүлдэг юм. Пүүлэй жэлнүүдтэ Эльвира Дамбаева, Николай Бадмаринчинов, Дыжит Мархадаева болон бусад оршуулагшадаар хүдэлһэн байна.

Бата-Мүнхэ ЖИГЖИТОВ,
Россин соёлой габьяата
хүдэлмэрилгшэ.

«Бурят-Монголой үнэн» газетын корреспондентнууд Д.Ц. Дансарунов, Д.Д. Дашиев, П. Доржиев, Б. Дугаров болон Б. Хоринжапов гэгшэд дайнай талмай дээрэ баатарай үхэлөөр унаһан байгаа.

Захааминнай аймагай Үлэгшэн нютагһаа удаа дараалан «Буряад үнэнэй» гурбан бэлигтэй журналист урган гараһан намтартай. Эдэмнай СССР-эй Журналистнуудай холбооной гэшүүд Д.Ц.Аюшесев, Д.Ц. Цыренжапов, М.М.Гончиков гэгшэд болоно.

Эдэ гурбан ахатан Гургалдайн гурбан эсэн мэтэ аймагайнгаа литературна «Уран Дүш» нэгдэлье байгуулалсаһан, залуу бэшээшэдтэ заабари хэшээлээр туһалдаг байһан. «Ажалай туг» сониндо хүн бүхэниинь хүдэлөө.

Д.Ц.Аюшесев

Д.Ц.Цыренжапов

М.М.Гончиков

ГУРГАЛДАЙН ГУРБАН ЭСЭН МЭТЭ

Дамдин Цыренович Аюшесев партияна, совет хүдэлмэридэ залууһаа бролдосогой ябаа. Тинн газетэдэ энэ-тэрэ тобшо мэдээсэл үгэһөөр байгараа, журналистын ажалда ороһон. Энэ хүмнай «Үнэнэй»үүдэ нээхэтэйгээ сасуу үер баяр зугаатайгаар орожо ерэдэг, хадаһаа бууһан горхондол халима мэдэрэлээ билгаргадаг хэн.

Захааминнай, Зэдын аймагуудаар тусхай корреспондент ябаһан тула ажал тухайгаа тоосоходоо, ажабайдалһаа али олон ушаралнууд тухай онсо абыастайгаар тогтожо, тоосооһон шагнан бууһан ноёд дарганарай һэримжыс алдуулан, ондоо урасхал руу хөөрэлдөөгөө нэглүүлжэрхидэг шадабаритай бэлэй.

«Зэдын комбинадай жэгдэ алхам», «Гэгээтэйдэ гэрэл сарна, «Борьёо тальн мүнөөнэй домогууд» гэхэн удха түгэлдэр

хуудаһануудын үндэр сэглэлтэд хүртэһынһананаб. Мүнөө Дамдин Цыреновичэй хүбүүн Солбон Аюшесев абынгаа аза хэшэгтэй абанхай, Гусиноозерскын ГРЭС-тэ баруунһаа ерэнэн хүбүүд, басагадтай баришатай найнаар хүдэлнэ.

Дондок Цыренович Цыренжапов урданай домог үгүүлэлнүүдые һайн мэдэхэ, баян үгэтэй, тон һонирхолтойгоор бодомжолон бэшэдэг томоотой зантай хүн хэн. Таби гаран онуудта «Буряад үнэндэ» ажаллажа байһанаа гаража ошоод, наяд онуудта дахинаа бусажа, богони болзорто хүдэлөө. Хүндэ операци хүүлэһэнэй удаа городой байдалда ядалданаб, редакциин журам, ажалын шанга, хүдөөгөө, сэбэр агаарта бусахам даа гээд ябашаһан юм. Дондок Цыренович зохёохы ажалда шунан ороо һаа, үр дүнтэй ажал хэхэ үнэхөөр арга боломжотой байгаа.

М.М.Гончиков «Буряад үнэнэй» тусхай корреспондентээр ажаллажа байхадаа, ажал тухайгаа тоосохоёо ердэг бэлэй. Үндэр жэбжэгэр бээтэй, гонзод гэхэн сэбэр шарайтай энэ ахатан гулгуу хурдан гуурһатай, материалнуудын магтаалда хүртэжэ байдаг хэн. Гэхэ зуура юртэмсэ замбин юрэ бусын үзэгдэлнүүдые харадаг тухайгаа нэгэ планерко дээрэ хөөрөжэ гайхуулаа бэлэй. Атеис үзэлэй сагта энэ хөөрөөһн хэн өөдэ абахаб даа, бэшээшэ зомнай һобинтой гүб даа гэлдээд лэ түгэсөө хэн ха даа.

Эдэ гурбанай урда үшөө нэгэ Үлэгшэнэй хүн Д.Б. Дашиев «Ажалай туг» газетын редактор ябаһан юм.

Иигэжэ нэгэ голой хүбүүд ахатан - захатамнай «Буряад үнэнэй» хүгжэлтэдэ өөһэдынгөө хубита оруулһан габьяатай. Галина ДАШЕЕВА.

ЯМАР УШАР ҺАА «БАДМА БААБАЙ» МҮНДЭЛӨӨ ҺЭМ?

Хүндэтэ уншагшад! «Бадма баабайнда баяртай, хүхюүгэй даа» гэхэн шог зугаата хуудаһыемнай дуратайгаар уншадаг ёһотойт. Энэ хуудаһамнай «Буряад үнэнэй» ветеран Бадма Тибашкеевич Цыремпиловэй нэрээр нэрлэгдэнхэй гэжэ хэдэн жэлэй саана мэдээсэ бэлэйбди.

«Бадма баабайнда...» хуудаһанай прототип боложо үгэһэн хүн аяар 50 жэлэй хугасаада «Буряад үнэндэ» ажаллаһан намтартай. Редакциин бэшээшэд, бусадшые зон мэдээсэлэй таһагта орожо, Бадма Тибашкеевичэй хүхюү хүгтэй, шогууша шарай хараха, энеэдэтэй үгэ хуурын шагнаха ехэл дуратай байһан юм.

Баргажанай аймагай Улан тосхонһоо уг гарбалтай Бадма Тибашкеевич хээээдэшые хүл хүнгэн, урагшаа тэгүүлдэг зан байһан. Аяар 1948 ондо «Буряад үнэндэ» ажалда абтаһан байна. Редакциин мэдээсэлэй таһагые олон жэлдэ хүтэлөө. «Буряад үнэн» сонинной заншалта эстафетые эмхидхэгшэ, хээээдэшые физкультура, спортын ажал ябуулагдааар бээ тойрууланхай, үргэн нийтэ энэ хэмжээ амжалтатыйгаар үнгэргэдэг бэлэй.

Сэрэгэй-патриотическа, оршон тойронхи байгаалие хамгаалгын асуудалнууд тус таһагай мэдэлэй байха. Дайнай шарүүн жэлнүүдтэ арба гаратайхан хүбүүн колхозой ажалда шардайса ябаһан тухайгаа хөөрэдэг хэн. «Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агууехэ дайнай үсдэ шэн габьяата ажалай түлөө» медальда хүртэһэниинь хүлһээ лэбшэн хүдэлһэнэйнь үр дүн юм.

Буряад Республикын соёлой габьяата хүдэлмэрилэгшэ, мэдээжэ сэтгүүлшэ Б.Т.Цыремпилов олонийн олонийн ажал ябуулгада эдэбхитэй хабаадалсадаг, редакциин профкомой гэшүүн олон жэлдэ байгаа. Буряадай АССР-эй Верховно Советэй Президиумэй Хүндэлэлэй грамотаар хэдэ дахин шагнагдаһан, республикын дайнай болон ажалай ветерануудай советэй Президиумэй гэшүүн ябаа.

Энеэдэ дэлгээжэ, эльгэн зугаа гаргажа байдаг абари зантай хадань "Бадмаманай ёһотойл зоной хүн даа" гэхэн үгэ гарадаг хэн. Тэрэ үсын журналистнууд нюдэндөө тон мээхэй галхантай, мнээрһэн шарайтай энэ хүние һанахадаа, «Бадма баабайнда...» гэхэн хуудаһанай мүнделһэн ушарые ойлгон дэмжэдэг юм.

Галина ДАШЕЕВА.

«Буряад үнэн» хадаа дэлхэйн хэмжээнэй хубилгалтын боложо байһан мүнөө үсын ажабайдалда өөрын нуури эзэлжэ, дэлхэйгээр дүүрэн таран ажаһууһан буряад арадые нэгдүүлгэдэ горитой хубитаяа оруулдаг. Сонин хадаа гүрэл нютагһаа гаража ошоһон зоние бээ бээтэйн холбохоһоо гадна арадайнгаа үндэһэн ёһо заншал һэргээн хамгаалха талаар түшэг тулгуури боложо үгэдэг. «Аласай холбоон», «Бүхэдэлхэйн харилсаан: буряад-монголнуудай хуби занаа» гэхэн гэршагнууд дорой ехэ һонин статьянууд толилогдодог.

«Буряад үнэн» хүдөөгэй ажаһууһанда тон дүгэ, ажахы эрхилэлгын уг заншалта аргануудые һэргээһын тула нилээд оролдогто гаргадаг. «Урданай бууса һэргээ» гэхэн гаршаг дорой саг үргэлжэ толилогдожо байдаг статьянууд энэоние гэршэлнэ.

«Буряад үнэн» - үндэһэн ахатан хоорондын харилсалгын сонин. Түүһэй 15 жэлэй туршада «Буряадай түрүү хүнүүд» гэхэн конкурсо республикадамнай эбтэй эгтэй ажаһуудаг булга яһатануудай түлөөлэгшэд лауреадай нэрэ зэргэдэ хүртөө. Энэ талаар «Буряадай аралуудай эбтэй эгтэй дүхэригтэ» гэхэн гаршаг нэрлэмээр.

«Буряад үнэн» - хоёр хэлэн дээрэ гарадаг сонин. Ород хэлтэй уншагшадай анхарал татаһын болон штатһаа гадуур эдэбхитэниие олонооруулхын тула сонинийнгоо 20 процентые ород хэлэн дээрэ ехэ һонин материалнуудые толилдог. Мүнөө дээрэ дугаарһаа дугаарта хоорон шухаг номууд гарана: Сайшиядай «Время рождения Чингисхана» (уран найханай - түүхэтэ роман), Л.Намжилонной «Золотые четки» (шажанай - гүн ухаанай зохёол.

НАЙДАЛ ЕХЭТЭЙ НАДМИТ ЦЫРЕНОВНА

- Надмит Цыреновна Цыренова гээшэ аргагүй нягта бэрхэ, оролдосотой корректор байһан, хүн талаараашые һайн, үлүү үгэ дуугүй, томоотой эгшэ нүхэр бэлэй. Миний эрэхэдэ, Цырма Эрдынесовна Батусева, Ханда Ванчиковна Ванчиковатай суг ехэл талархалтайгаар угтан абанан юм. Ажалдаа «Ород-буряад-монгол» словарь хэрэглэхэбди. Надмит Цыреновнагай залуугаар һаһа бараһан нүхэр Даша Чернинов энэ словарины зохёһон юм гээд намда нүхэдни ойлгуулаа хэн. Энэ толи зохёоһооо гадна тэрэ ородой томо уран зохёолшодой номуудые оршууһан суутай гэлсээ хэн. Надмит Цыреновна өөрөө шумууһан шуран, түргэн хүдэлсэтэй, ехэл эршэтэй хүн бэлэй, - гэжэ «Буряад үнэндэ» ахалагша корректорээр һанаһангаа амаралтада

Н.Ц.Цыренова, М.Д.Дашанимаева, Ц.Э.Батусева, Ц.Б.Содномова

гаратараа ажаллаһан Буряад Республикын соёлой габьяата хүдэлмэрилэгшэ Е.М. Зомонова хөөрөө бэлэй. Пая редакцидамнай Над-

мит Цыреновнагай бэринь - Дарима Федоровна орожо ерээд, эжымнай амиды мэндэ ябаа һаа, 90 һаһаа хүрэхэ байгаа гэжэ хөөрөбэ. Гурбан

хүбүүдэй эжы ехэл уридша һанаатай, гэр бүлэдөө анхарал дулаахан хэн гээд бэринь дурсана. Бэшүүрэй аймагай Дабтагта нютагта Н.Ц.Цыренова 1921 ондо түрэнһэн намтартай. 1940 ондо Буряад-Монголой хүгжэмтэ драматическа театрга хоровай цехтэ хүдэлхөөр ороһон, удаань «Буряад-Монголой үнэн» газетэдэ подчитчицаар ороһон намтартай.

Тэрэ үсын типографин ажал мэдээжэ. Пүүлшын корректорнууд орой һүни гаража ошохо, заримдаа һүниин тэн, хойшошые хүрэтэр «полосагаа» хүлээхэ саг болодог хэн бээ. Теэд урданай зон шэрхи, байдалаа тэсэмгэйгээр дабажа гарадаг, хэжэ байһан ажалдаа хүсэл дураяа үгэжэл, али олон бэрхэшээлые дабажал гарадаг байгаа. 1960 ондо Н.Ц.Цыренова Буряадай АССР-эй Верховно Советэй

Президиумэй Хүндэлэлэй грамотаар шагнагдаһан, 1971 ондо «Буряадай АССР-эй соёлой габьяата хүдэлмэрилэгшэ» гэхэн нэрэ зэргэдэ хүртэһэн юм.

Ажалай ветеран, корректорээр олон жэлдэ хүдэлһэн Ц.Б.Содномова:

- Нүхэдтөө онсо хүндэтэй, дуратай, зүбшэл заабаряараа туһалдаг. ажалдаа шунангииммэл хүн ябаа, Надмит Цыреновнамнай. Наһанайнь нүхэр эргүүр алтан дэлхэйһээ халая, үри хүүгэдэ гансаараа томо болгожо, тулгардадые үзөө. Мүнөө үри хүүгэдынь, аша ээ-энэрын һайн найханаар дурсажал байгаа ёһотой.

Бидэшые, «Буряад үнэн-хид», эгшэ нүхэрөө дурсажа, эльгэ халуухан эдэ үгэнүүдэ зорюулбабди, гэрэлтэ дурсаалдань.

Галина ДАШЕЕВА.

"Буряад-Монгол үнэнэй" абдарһаа

Бороохон дэбтэрһээ бодолтой мурнууд

1931 онһоо буряадууд үзгөө латаар бэйздэ байһан гээд, түүхэдэ мэдээжэ. Эгээл энэ хугасаада эсэгымни аха, Галсан абга, уянгата мурнуудээ лата бэйзгээр урлаһан ха. Далаад гаран жэлдэ борохон дэбтэрһын юу үзөөгүйб даа: багадаа булялдан наададагыһе һэмди, үзгүүдыһе һажсаажа, дээгүүри

зураадыһе туршаабди, хуудаһануудыһе хуулажа-һыһе абаабди. Ушар тиимэхэ: нилдэд зузахан дэбтэрһын нимгэрэ ааби. Гэбһыһе абгыһсаа мүнхэ дурас-хаалда үлһын үймөнн сооһоо үлгэһэн мурнуудыһе та олондоо дурадхаһыһи түбиһыһит. Эдэ найруулгануудыһе буряад соһиндо, урданай-

хяар "Буряад-Монголой үнэнэй", хэблүүгэдэһыһе һааб даа: Тииһыһыһе олон тоото ушигашадта, соһиндой түүхыһе хуудалаһадта аогымни дэбтэр һонирхолтой байха гээд һайдаһаб.

Ешьяев БАЛДАНМАКСАРОВА, хэл, бэлгэһэй эрдэмтэй доктор, БГУ-нэй профессор

БАСАГАНДА

Би танда дурлааб,
Байха хэдыдэһи дурамни
Минни ухаан сэдхэлһээ
унтараагүй хэдыдээш.
Минни дуран бү зобоог тание.
Би тание голхоруулаха
һананагүйб.
Би танда дурлааб эхээр
хүлээлтэгүйгөөр,
Минни дуран байжа болохо
мүнхэдөө,
И танда дурлааб инагаар
анай намда дурлаха,
олдог заяа.
15.08.1935 он.

Гашуудалтайгаар таалаад,
«Хөөрхы жаахан бүлэнэрни,
Хүнэй бэе бэелжэ,
Эрын эрыс эрэлжэ,
Эрдэмэй ехые һуража,
Энхэ жаргалаар жаргаарайт»,
- гэжэ юрөөгөөд,
Гурба-дүрбэн хүбүүдээ
Гунигын ехээр таалажа,
Ганса сайхан басагаая
Гашуудалын ехээр таалаад,
Наһанһаа нүгшэхэдэнь,
Нюдэнһөөмнай нёлбоһон
гараһан...
10.10.1936 он.

Хайратай нүхэрые ерыш гэжэ
һанаатай даа.
Хараагаараа, абаагаараа
дуудаба даа.
Тэрэ – город хүрөөрэй хатуу
харгыгаар,
Тэрэ – аэроплан машина
хоёрой ябадаг талаар,
Тиишээ ябахам! Саг ерээ, нүхэр!
Тиимэ эрдэмтэй болохон –
ябахам нүхэр!
27.01.1937 он.

ИНАГ БАСАГАН

Баяраар! Илдам инаг басаган!
Байха сэдхэл һаналыем
Булян баряаш,
Агы тала хээрн дунда
Абаашан алдааб шамая!

БАЯР

СССР-эй дунда баяртай,
согтой һуунаб

ТРОЦКИЗМ ДАРАГДАА

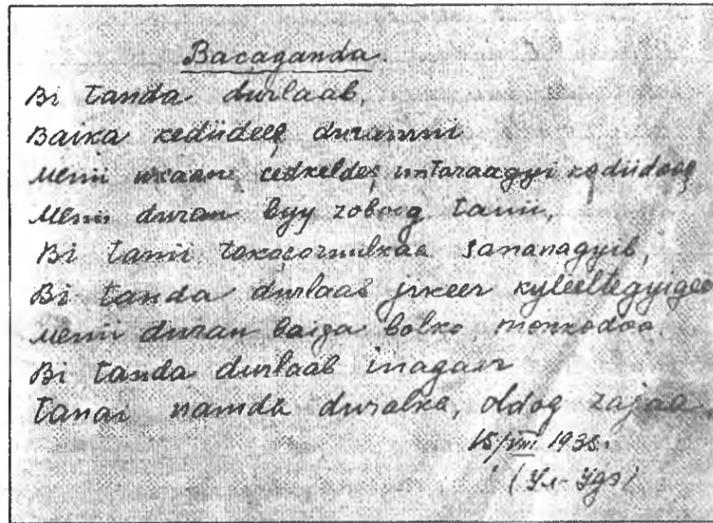
Хорхой могойн сэдхэлтэй
Троцко-Зиновьевын
социализм
Республикын булад журамтай
Большевик хүтэлбэреор
Олон түмэн ажалшад
Үзүүр үндэһөөрнь отолжо,
Маркс, Ленинэй заабаряар
Социалис ажалаа илаба.
17.09.1936 он.

ҮЗЭГДӨӨГҮЙ УЙДХАР

Холшор бага наһанһаа
Хорёод наһа хүртэртни
Хүбүүн хөөрхы намаяа
Хаража һайнаар
хүмүүжүүлһэн
Бүгэдэ бидэһэртэе хайратай
Бүлсэгэр улаан зулайтай,
Бүтэд гэжэ нэрэгэй һэн.
1932 оной май һарын
23-най үдэр, үглөөнэй 5 сагта
44 наһа наһалжа,
«Хайратай хөөрхы хүбүүмни
Хажуугаархи олон дүүнэрээ,
Хайратай ганса эсэгэе
Харахын һайнаар хаража,
Хүнэй бэе бэелүүлээрэй», -
гэжэ хэлээд,
Гарым татажа,

Эрхэтэйгээр тэжээгдэһэн
залуу хүбүүнби!
Ушарһан нүхэр город дотор
дорюунаар ябанал,
Олоной дунда
һуужа һурабал.
Намаяа нэгэ һанаандаа
һананһан юугээ,
Наашань бэшэ бэшээд,
харан һуунал.

Хара нүдэнһи хурсахан аад,
Хамаг бэеш доһхон,
Сээжэн бэеш солсогорхон аад,
Сэдхэл ухаан арюухан.
Харин эрдэм номоор баянш.
Хаанагүйш уйдхараар
Арюун зангаар саашаа
Айлшанда баригдан
ажашарнагүйш.

Хуушанай мунхаг сагай
Хаан ноходго
дарлагдаагүйш,
Лама бурханай урда
дохилзоогүйш,
Яагаа золтойби!
Ямар харюуш эхиндэб –
маргааб.
Энэбхилэн хараһаншуу,
илдамаар зугаалһаншуу

Ухаан зүрхэн хоёрыш эзэлһэн
Адли, теэд бусаал нүхэр!
Арюухан ехэ городтош,
Али хүдөө колхоздоон
Атар сэдхэлээр жаргаад
һуухаш!
30.05.1937 он.

ДУРЛАМААР НЮТАГ

Баглагар шара сээгээр
Баян-Улаан бүрхөгдэн,
Булян татаа сэдхэлым
Сэбэр сайхан үнэрөөр
Хойто үндэр уула
Хуһа наһаар бүрхөгдэн,
Панаан сэдхэлым булян,
Хангалтаа һайханаар.
Үргэн сагаан тала
Үнгын сээгээр бүрхөгдэн,
Ухаан сэдхэлым булян,
Уняартаа арюунаар.
Урда шугы
Угтаа намай
Сэлгэ шэрүүн Сэлэнгээ
Ябахам, бусахам нютагаа
Дурлуулан дуудаа намай.
07.03.1937 он.

Хоца Намсараев

ХЭЖЭНГЭ

Хэбэд
номхон
Хэжэнгэм,
Хээдэшье
минни
зүрхэн соо
Золтой
баярайм
зугаада
Зула
шэнгээр
бударнаш.
Үүлэн торгон намаатай
Үнгын гоёхон мододни,
Үлр мөйһон жэмсээрээ
Үнэр һайхаар анхилнаш.
Мүнөө дахин дуулахам,
Мүнгэн буурал нэбхөөмни
Мүшэн шамдаа дурланал,
Мүрэн Байгал далайдаа
Мүнхэ туяашни гэрэлтэнэл.
Хүхэ номин тэнгэримни,
Хүбэнэг ногоон дайдамни,
Дуулаха дуунайм аялгаар
Дура һаналым хүдэлгыш!
1943 он.

Үнэнэй түлөө тэмсэлдээ
булихаар,
Үхэл тахалһаа хамгадаа
арсахаар.
Үндэр өөдэ тугуудаа үргэн,
Орон бүхэнэй ажалшад
жагсанал,
Олон хэлэтэй тэдэнэр
нэгэдэнэл,
Эб найрамдалай үдэр
мандалал, -
Энэл ха юм үнэнтэ аргал!
Амгалан тайбание эбдээд,
эзэрхэхээр,
Аюулта даие дахиад эхилхээр,
Ажалша зоние хюдаад,
баяжахаар,
Алтан, мүнгэндөө түшгэлэн
өөдэрхэхэн,
Америкэ, Англидаа
гашалан үнгэргэхэн
Алуур, дээрмын
шононууд улинал,
Атом бомбоор
сошоогоод үзэнэл,
1941 он.

Арһа,
шуһа
илгаад
ярьһанал.
Тиигэн
гэхэдэ,
һайниие
хүсэжэ,
Тэмсэлээ
улам
хүгжөөхые
оролдожо,
Бүрин эрхын сүлөөдэ
найдажа,
Бүхы дэлхэйн ажалшад
нэгэдэжэ,
Алдарт Советскэ
Союзые дахажа,
Арюун нангин
замыс шэлэжэ,
Пүрөөтэ хүсөөр, жэгдээр
алхалжа,
Ниигэм байдалаа
батаар зохёонол...
1941 он.

Даша-Жамса Гунзынов

ЭБ НАЙРАМДАЛАЙ ҮДЭР

ЛЕНИН НҮГШЭБЭ

Арбан долоон наһанһаа
Ажалшанай туһыс бодохон
Арюун тунгалаг ухаата
Ашата Ленин багшамнай...
Хорин-гушан жэлнүүдтэ
Хубсхалыс хүтэлһэн
Холодоо хайратай бээдэнь
Хорого үбшэн хүрэжэ,
Аргатай олон докторой
Анагаалгада илагдангүй,
Эрдэмтэ олон докторой
Эмнэлгэдэ илагдангүй,
Хоридуугаар зуунай
Хорин дүрбэдэхи жэлдэ,
Нэгэдэхи һарын
Хорин нэгэнэй үдэшэ
Агаарта дэлхэй дээрэхи
Амитан бүхэнэй ёһондо
Аргагүй баригдан,
Амисхалаа алдажа,
Хүрэнгэгэнтэй тэмсэгшэ
Хүсэтэ пролетар зоние
Хүтэлбэрлэжэ ябаһан
Хүндэтэ Ленин нүгшэбэ.
Алиш зүгэй арадууд
Айхабтар ехээр гомдожо, -

Аласай ехэ зорилгыс
Абая гэжэ тангариглаба.
Хүдэлмэришэдыс ударидагша
Хүдөөшэдыс хүтэлгэшэ,
Бага үндэһэтэнэй багша
Владимир Ильич
нүгшэбэшыс,
Агуу гүнзэгы ухаата
Ашата һайхан ленинизм
Арад бидэнэй дунда
Асари түргэн дэлгэржэ,
Капиталай түмэр гэнжыс
Хамха сохин таһалжар,
Хубсхалша пролетар зоние
Коммунизмда хүтэлнэ.
1925 он.

"Буряад үнэн" Хэблэлэй байшан мүнөөдэр

НАҢАН СООГОО ОМОГОРХОН ЯБАДАГБИ

Гушаад гаран жэлэй саада тээ, онсолон хэлэбэл, 1978 ондо, Лениний гудамжаар оршодог "Буряад үнэн" газетын гэзэ редакциин үүдые анха түрүүшынхид татан, алтан богоһыень алхан ороһоноо элихэнээр ханадагби. Манай бүлэгэй Солбон Аюшеев, Цыбикжап Цырендашиев бидэ гурбан хургуулия дүүргээд, "Буряад үнэн" газетын гэзэ редакцида хүдэлхөөр үлөө хэмди.

Ажалайнгаа эгээ түрүүшын үдэриг баһал хайнаар ханадагби. 1982 оной августын 25-да совет таһагта ажалда ерээб. Таһагыг даагша Степан Доржиевич Очиров намайе эхэ дулааханаар угтаад, хэдэн асуудал хураһанай нүүлээр "Дом торговли" гэжэ наймаанай байшан эльгээгэ хэн.

"Үнэндөө" ажаллаһан багахан хугасаа соогоо республикынгаа олон аймагуудаар ябажа, ажахынудай ажал хэрэгүүд тухай статьянуудыг бэшэхэ арга намда олгуулжа байһан Степан Доржиевич Очировта тон эхэ баярыг хүргэхэ байнаб. Ярууның, Хэжэнгын, Мухар-Шэбэрэй, Хяагтын, Бэшүүрэй, Баргажанай, Хурамхаанай, Загарайн, Зэдын, Сэлэнгын аймагуудаар оло дахин эльгээгдэжэ, хонирхолтой, ажалша бэрхэ хүнүүдээр уулзажа, ажал хүдэлмэри тухайн бэшэгдээ. Ярууны аймагай Эгэтын-Адагай хони хайшалалгын пункт хүрэхэдэмни, урданаймни танил Цырен-Ханда Жамсуйевна Жамьянова хурагшадтаяа тэндэ ажаллажа байһанаа намайе хани халуунаар угтаа хэн.

Солбоннай үшөө дээдэ хургуулидаа хуража байхдаа, "Үнэндөө" ажаллажа эхилээ хэн. Цыбикжап Цырендашиев промышленна таһагта

Доржо Гармаевич Дашиевой тухалагша болоо. Хуушан редакци соогоо ажаллахад, энэ хоёр таһагтай нэгэ кабинет соо оршодог хэн. Хүршэ ажахын таһаг соо Владимир Доржиевич Жигжитов, Дарма Базарович Дондуков, Мижит-Цырен Дарижапович Намжиллов гэгшэд хуудог хэн. Ойлого мэдээгүй юмээ эдэ аха нүхэдһөөнь орожо асуудаг, заалгадаг хэмди. "Үнэнэй" журналистнар маанадта эхэ дуратайгаар тухалдаг байгаа. Нүгөө таладамнай соёлой ба хургуулийн таһагта Цырендулма Цыреновна Дондой, Булат Намдакович Жанчипов, Бэлигма Доржиевна Орбодоева гэгшэд ажалладаг хэн.

Цырендулма Цыреновна фельетон бэшэхэ тухай ходо хэлэдэг, заажа үгэдэг хэн. Тигэжэ нэгэ хэдэн фельетон бэшгдээ. Мүнөө ханахадэмни, Цырендулма Цыреновна бидэ залуушуулыг ходо дэмжэжэ, үргэжэ ябадаг хэн. Тиэхэдэ манай куратор Иван Доржиевич Очировай оролдолгоор хонирхолтой статьянуудыг бэшэдэг болообди. Аха нүхэднай маанэдыг ходоо дэмжэдэг, алдуунуудыемнай аятай зохидхоноор заһажа, хэлэжэ үгэдэг хэн.

Галсан Ямпирович Цыреторов, Цырен Цыреторович Субанов, Бато Будаевич Дашиев, Бадма Тибочкеевич Цыремпилов, Ольга Потельхоновна Цыренова, Екатерина Доржиевна Раднаева, Вера Эрдынеевна Токтохоева, Галина Ринчиновна Жамсаранова, Бато-Мунко Жигжитович Жигжитов, Булад Намдакович Жанчипов, Николай Дабеевич Бадмаринчинов болон бусад олон хүнүүдээр ажаллаха золдо хүртэһэндөө баясадагби. Тиэхэдэ манда ходооо тухалжа, маанадаа дэмжэжэ ябаһан Галина Хандуевна Дашеева тухай тон ду-

лааханаар дурсадагби.

Манай ажаллаха үедэ залуушуул эхэ олоор ерээ хэн. Солбон Аюшеев, Цыбикжап Цырендашиев, Бэлигма, Баярма Дымбрылованууд, Баяр Дамбаринчинов, Даша-Дондок Амоголонов гэгшэд наяд оной эхээр хамта ажаллагша хэмди. Машбюрогой басагад – Гэсэгма Доржиева, Сэсэг Одоева, Баярма Жамбаева, Галина Ламаева гэгшэд Надежда Михайловнагай ударидалга доро торшогоносо машинка дээрээ сохин хууха.

Тэрэ үедэ редактор ябаһан Ревомир Баярович хонгёо хоолой, хургаалай хайхан үгэнүүд, заабаринууд, Пурбо-Жаб Нимаевичай номгон даруу хоолой, Иван Доржиевичай хурса хараса, хургаалай хайхан үгэнүүд манай сэдхэлдэ бүхөөр хадуугданхай.

Тэрэ үеын корректорнууд ямар хайхан сэдхэлтэй, урин налгай абари зантай эхэнэрнүүд хэм. Ходоодо хүндэ тухалхыг оролдожо ябадаг хүнүүд бэлэй. Елизавета Дондоковна Бадмаева, Татьяна Михайловна Санжиева, Надежда Михайловна Баторова болон бусдад эсбэр урихан шарайнууд, хэлэһэн дулаан үгэнүүд мартагдаха аал?

"Буряад үнэн" газетэдээ удаан бэшэ саг соо хүдэлжэ, олон хайхан, үнэн нүхэдтэй болоһондоо наһан соогоо баярлажа, омогорхожо ябадагби. Үшөөшье олон нүхэд дурсагдангүй үлэшөө ёһотой даа...

"Буряад үнэнэйнгөө" 90 жэлэй ойн баяраар хамта ажаллаһан нүхэдөө халуунаар амаршалаад, "Үнэнэйнгөө" үнэн уншагшадта зол жаргал, элүүр энхыг, юртэмсын бүхы хайхание хүсэнэб.

Хандажаб ДАМПИЛОВА. Р.Н.БАЗАРОВАЙ фото.

ЭРДЭМЭЙ ОРЬЁЛ ҮНДЭРТЭ

«Буряад үнэн» сониндо хүдэлхэ үедөө эрдэм хургуулиа бээшлүүлхэ, ондоо мэргэжлэ шудалжа, намын хорвоондо, эрдэмэй хүрээлэнэ гү, али арадай ажамхай эндэ, халбаримүүдта амсаллахан хүнүүд олон юм аай даа. Буряадай эштэ ехэ уран зохёолшо Хоца Намсараев шигээхэ хэтээн юм гэдэг: «Бурят-Монголой үнэн» хоёр нүхэтэй – «Нэгэ нүхөөрнь – уран зохёолшиод, нүгөө нүхөөрнь эрдэмтэд гаридэг». Үнэхөөрөөшье, «Үнэндэ» амсаллаггүй уран зохёолшиод, шүүлэгшээ үгэ шахуу табза. Даша Дашапылович Лубсанов, Цырендаша Бадмаевич Будаев, Гармажаб Лудупович Санжиев, Бата Бадмаевич Батуев, Дамнин Данжаевич Ошоров, Лубсан Доржиевич Шагдаров, Шираб-Нимбу Ринчинович Цыденжапов, Ардан Лопсонович Ангархаев, Эрдэм Данзанович Дагбаев эндэхэ ургаже гараад, эрдэмэй докторнууд болохтой.

* Даша Дашапылович Лубсанов (1922-1993) Бурят-Монголой АССР-эй Сэлэнгын аймагай Харгана нотагта 1922 оной ухан хара Нохой жэлдэ түрэхэн байгаа. Бага наһандаа эсэгэһээ гэгдэжэ, эжынгээ үбшэн үлбэр байһан дээрхээ Загастайн дунда хургуулида хуралсалаа орхижо, 15-тайдаа «Бурят-Монголой үнэн» газетын редакцияда корректорээр хүдэлжэ эхилээ хэн. Литературна хүдэлмэрилэгшөөр, таһагыг даагшаар, редакторай орлогшоор ажаллаба. Дайнай эхиндэ сэрэгэй албанд татагдаба. 1947 оной ноябрьһаа 1950 оной намар бологор газетын редактораар хүдэлөө бэлэй.

1950 ондо Д.Лубсанов ВКП(б)-гэй ЦК-гай дэргэдэхи Дээдэ партияна хургуулида, удаань Нийтын эрдэмэй академидэ хурахаая оробо. 1957 оной һүүл багта философиин эрдэмэй кандидат Д.Д.Лубсанов Бурят-Монголой соёлой эрдэм-шэнжэлэлгын институтдай директорээр томилогдоо хэн. 1966 ондо БКНИИ СССР-эй Эрдэмэй академийн Сибирийн таһагай Буряадай филиал болгогдобо. Даша Дашапылович 18 жэл соо Буряадай Нийтын эрдэмэй институтыг хүтэлбэрлэһэн юм. 1961-1963 онуудта үзэл сурталдай талаар партиин Буряадай обкомой секретаряар хүдэлһэн байгаа. 1975 ондо докторой диссертаци хамгаалжа, эрдэмэй докторой нэрэ зэргэдэ хүртөө бэлэй.

1980 онһоо Д.Д.Лубсанов ВСТИ-гэй профессор, философиин кафедрэе даагша болоо хэн. Тэрэнэй эрдэм ухаас эмхидхэлгын, багшалалгын ажал ябуулга, журналистын ба нийтын хүдэлмэри үндэрөөр сэнгэгдэнхэй. Тэрэндэ «Россиин Федерациин эрдэмэй габьяата ажал ябуулагша», «Буряадай АССР-эй эрдэмэй габьяата ажал ябуулагша» гэхэн хүндэтэ нэрэ зэргэнүүд олгогдонхой.

* Цырендаша Бадмаевич Будаев 1923 ондо Сэлэнгын аймагай Ноёхон нотагта түрэхэн юм. 1941 ондо багшанарай институтдай бурфагай 1-дхи курс дүүргэһэнэй һүүлээр ород хэлэ болон литературын факультэдэй 2-дохи курсда оруулагдаба. 1942 оной февральин эхиндэ 2-дохи курсын окутан Цырендаша Будаев фронт мордобо. Ахалагша лейтенант Ц.Б.Будаев эрэлхэг зориг, шэн габьяа харуулһанайнгаа түлөө Улаан Одоной орденээр шагнагдаба. 1944 оной октябрь һарада гурбадахаяа хүндөөр шархатаһанай һүүлээр табигдаа хэн.

1945 ондо Цырендаша Бадмаевич ВКП(б)-гэй ЦК-гай дэргэдэхи Дээдэ партияна хургуулида эльгээгдэбэ. Москвада тэрэ ВПШ-гай журналистка таһаг, Москвагай В.И.Ленинэй нэрэмжэтэ багшанарай институтдай ород хэлэ болон литературын факультет нэгэн доро дүүргээ хэн.

1959 онһоо Ц.Б.Будаев гуша гаран жэл соо Буряадай Нийтын эрдэмэй институтдай хэлэ бэшэгэй таһагта эсэшэ сусашагүйгөөр хүдэлбэ. 1962 ондо Ленинградтай университетэй Зүүн зүгэй факультетдэ кандидатдай, 1986 ондо докторско диссертаци амжалттайгаар хамгаалһан байгаа.

Монгол хэлэ бэшэгээр 22 монографи, хуралсалай туһаламжа, журналай 58, газетын 2000 гаран эрдэмэй статья бэшэһэн байна.

* Сэлэнгын аймагнаа гарбалтай Гармажаб Лудупович Санжиевай Буряадай багшанарай институтда хуража байхадань, 1942 ондо сэрэгтэ татаһан юм. Ойро зуура бэлэдхэл гараһан сэрэгшын дайшалхы зам Белоруссин ССР-эй, Польшын газар дээгүүр үнгэрбэ.

1946 оной эхиндэ Гармажаб Лудупович партиин таһагай литературна хүдэлмэрилэгшөөр ажаллажа байтараа, харюусалгата секретарь болоо бэлэй. Тэрэ багшанарай институтдай түүхын факультэе улаан дипломоор дүүргэжэ, Эрхүүгэй партийна хургуулида оробо. Эндэ 26-тай боложо ябаһан Гармажаб Лудупович Санжиев Татьяна Николаевна Сушковагай танилсажа, гэр бүлэ болоо хэн.

Профессор Г.Л.Санжиев ИМБТ-дэ хүдэлдэг, Буряадай гүрэнэй университетдэ багшалдаг. Сэрэгшын Алдар Солын, Эсэгэ Ороноо Хамгаалгын дайнай хоёр орден, «Хүндэлэлэй Тэмдэгэй», Хани Барисанай орденууд, олон тоото медальнууд үбсүүндэнь яларна. Тэрэ «Буряад Республикын эрдэмэй габьяата хүдэлмэрилэгшэ», «Россиин Федерациин эрдэмэй габьяата хүдэлмэрилэгшэ» гэхэн үндэр нэрэ зэргэнүүдтэ хүртэнхэй.

* Сэлэнгын аймагай Түхэм нотагта тоонтотой Бата Бадмаевич Батуев (1925-2004) 18-тайдаа Загастайн дунда хургуули шалгарһанай тэмдэгтэйгээр дүүргээд, уданшьегүй Улаан Армиин албанд татагдаа хэн. Забайкалийн ябаган сэрэгэй училищи түгэсхөөд, фронт эльгээгдэбэ. Младша лейтенант Батуев взводой командир ябаа, Яссо-Кишиневско тулалдаанда хабаадаа, Румыни болон Болгариие сүлөөлэсөө. 1945 ондо дайһаа бусажа ерэхэдэ, «Бурят-Монголой үнэн» газетэдэ литературна хүдэлмэрилэгшөөр ажаллаба. Жэл үнгэрхэдэ, багшанарай институтда ороо хэн. Институдаа дүүргээд, Новоселенгинскын дунда хургуулида түүхэ зааһан, директорээр хүдэлһэн, Сэлэнгын аймагай арадай гэгээрэлэй таһагыг даагшаар ажаллаһан байгаа. Уданы Москвагай областной багшанарай институтда аспирантурада хуража, кандидатдай диссертаци хамгаалаа хэн.

1957 онһоо 1961 он болотор Бата Бадмаевич КПСС-эй обкомдо лекторээр, эрдэмэй, соёлой ба хургуулийн таһагыг даагшаар хүдэлбэ. 1961 онһоо 2004 он болотор Зүүн Сибирийн соёлой институтда багшалһан, түүхын кафедрэе даагшаар хүдэлһэн байгаа. 1972 ондо тэрэ Ленинградтай гүрэнэй университетдэ докторой диссертаци хамгаалаа бэлэй. Профессор Батуев 150 гаран эрдэмэй хүдэлмэри бэшэнхэй. Эсэгэ Ороноо Хамгаалгын дайнай II шатын, мүн Хани Барисанай орденуудаар шагнагданхай. Бата Бадмаевич – «Буряадай болон Россиин эрдэмэй габьяата ажал ябуулагша».

* Дамнин Данжаевич Ошоров 1926 оной гал улаан Бар жэлдэ Түнхэнэй аймагай Жэмһэгэй сомоной Түдхэл нотагта түрэхэн намтартай. Дамнин Ошоров нотагайнгаа дунда хургуули дүүргээд, Буряадай багшанарай институтдай буряад хэлэ ба литературын факультет түгэсхэн байгаа.

Педагогикын эрдэмэй доктор, профессор Дамнин Данжаевич Ошоров Буряадай Гэгээрэлэй министерствэдэ, Багшанарай мэргэжэл дээшлүүлхэ институтда, Буряадай багшанарай институтда хүдэлһэн юм. Эрдэмэй 100 гаран хүдэлмэри, арбаад монографи, хуралсалай 40 туһаламжа бэшэһэн, хүүгэдэй 4 ном зохёолон алдартай.

* Лубсан Доржиевич Шагдаров 1930 оной октябрийн 29-дэ Шэтэ можын Агын тойрогой Шандали нотагта түрэхэн юм. Шандалиин эхин, Табтаанайн 7 жэлэй, Агын дунда хургуулинуудта хураба. Буряадай багшанарай институтдай түүхын-хэлэ бэшэгэй факультет шалгарһанай тэмдэгтэйгээр дүүргэһэн. 26-тайдаа Лубсан Шагдаров Ленинградтай университетэй Зүүн зүгэй факультетдэ кандидатдай диссертаци амжалттайгаар хамгаалаа хэн. 1956 онһоо 1958 он болотор тэрэ «Бурят-Монголой үнэн» газетэдэ оршуулагшаар хүдэлһэн байгаа.

Удаань Буряадай комплексно эрдэм-шэнжэлэлгын институтда хүдэлхээ ороод, таби гаран жэл соо эндэ ажаллажа байна. Хэдэн томо ехэ толи зохёон гаргуулаа. Л.Д.Шагдаров Н.А.Очиров хоёрой «Ород-буряад толи», К.М.Черемисов Л.Д.Шагдаров хоёрой «Буряад-ород толи» хэблэгдэжэ гаранхай.

Хэлэ бэшэгэй эрдэмэй доктор, профессор, РАН-ай СО-гой ИМБТ-гэй түрүү эрдэмтэ хүдэлмэрилэгшэ, "Буряад Республикын эрдэмэй габьяата ажал ябуулагша", республикын Гүрэнэй шангай лауреат Лубсан Доржиевич Шагдаров оюун бэлитгэй эрдэмтэдэй дунда Алтан гадаһандал адли хурса одон мэтээр яларна шуу.

* Шираб-Нимбу Ринчинович Цыденжапов 1943 оной ухан харагшан Хонин жэлдэ Яруунын аймагай Нархата нотагта түрэхэн байгаа. 1961 ондо дунда хургуули дүүргэбэ. Бага наһанһаа уран зохёолдо дуратай, шүлэг бэшэхэ хэдэбтэй хүбүүн «Буряад үнэн» сониндо подчитчигаар, корректорээр ажаллажа, газетын хэрэгтэй танилсаһан юм.

Буряадай багшанарай институтдай буряад хэлэ ба литературын факультет дүүргээд, 1967 ондо СССР-эй Эрдэмэй академийн Сибирийн таһагай Буряадай филиалай аспирантурада хурахаая оробо. Хойшоодоо хэлэ бэшэгэй эрдэмэй кандидатдай, докторо нэрэ зэргэ амжалттайгаар хамгаалаа хэн.

1980 онһоо Россиин Федерациин Пуралсалай үндэһэтэнэй асуудалнуудыг шэнжэлдэг институтдай Буряадай филиалай эрдэмтэ хүдэлмэрилэгшөөр ажаллаба. Тиихэдэ Буряадай багшанарай институтда, Буряадай Эрдэмэй түбэй ИМБТ-дэ хүдэлһэн байгаа. Профессор Ш-Н.Р.Цыденжапов хуралсалай программауудыг зохёолог, учебнигүүдыг бэшэдэг, монгол хэлэ шудалха шухала асуудалнуудыг шэнжэлдэг, хоёр мянгадахи оной хүн гэжэ алдаршаһан Чингис хаан тухай үргэн ехэ шэнжэлгэ хэдэг эрдэмтэ юм.

Ш-Н.Р.Цыденжапов – поэт, прозаик, драматург. «Сагаан сэсэн», «Инаг дуранай харгы» болон бусад зүжэгүүдынь Буряадай, Яхадай, Монголой театруудтай тайзан дээрэ табигдаһан байна. Арба гаран номой автор. Эдэ номуудынь Улаан-Үдэдэ, Москвада, Монголд хэблэгдэжэ гаранхай.

СССР-эй Уран зохёолшодой холбооной гэшүүн.

* Ардан Лопсонович Ангархаев 1946 оной эхиндэ Түнхэнэй аймагай Галбай нотагта түрэхэн байгаа. 1970 ондо Буряадай багшанарай институтдай физико-математикын факультет дүүргэбэ. 1990 ондо СССР-эй арадай депутатаар хунгагдаа хэн. 1996-2010 онуудта А.Л.Ангархаев – «Буряад үнэн» Хэблэлэй байшан гэжэ гүрэнэй нэгэдэмэл предприятин генеральна директор – ахамад редактор. СССР-эй ба Россиин Федерациин Уран зохёолшодой холбооной гэшүүн, СССР-эй Журналистуудай холбооной гэшүүн, Буряад Республикын арадай уран зохёолшо. Хэлэ бэшэгэй эрдэмэй кандидат, Буряадай гүрэнэй университетэй доцент, эрдэмэй ба искусствын Петровско академийн гэшүүн-корреспондент. Түүхын эрдэмэй доктор. Россиин Федерациин соёлой габьяата хүдэлмэрилэгшэ. Буряад Республикын Гүрэнэй шангай лауреат.

Буряад Республикын Түнхэнэй аймагай хүндэтэ эрхэтэн Ардан Лопсонович Ангархаев Хани Барисанай орденээр шагнагданхай.

* Эрдэм Данзанович Дагбаев 1961 ондо алба хаагшадэй бүлэдэ түрэхэн юм. Эрдэм Дагбаев Буряадай багшанарай институт дүүргэжэ, «Ород хэлэ ба литература» зааха багша болоһон юм. Совет Армида алба хээ. Хүдөөгэй хургуулида багшалаа. Россиин Хүтэлбэрлгын академиин аспирантура дүүргээ. Аймагай «Шэнэ Үдэ» газетын редакторай орлогшоор, «Правда Бурятии» гэжэ республиканска газетын редакторай орлогшоор, республикын Министруудэй Сөвөдэй таһагыг даагшаар, «Бурятия» гэжэ республиканска газетын ахамад редактораар хүдэлөө. 1997 онһоо Буряадай гүрэнэй университетэй политологиин ба социологиин кафедрэе даагшаар хүдэлдэг.

Социологиин эрдэмэй доктор, профессор. Эрдэмэй 115 хүдэлмэрийн, тэрэ тоодо политологиин асуудалаар 8 монографиин, 8 хуралсалай туһаламжын автор юм. «Буряад Республикын эрдэмэй габьяата ажал ябуулагша» гэхэн нэрэ зэргэдэ хүртэнхэй.

2011 оной май һарада Эрдэм Данзанович Дагбаев «Буряад үнэн» Хэблэлэй байшан гэжэ гүрэнэй нэгэдэмэл предприятин генеральна директорээр, «Бурятия» болон «Буряад үнэн» газетэнүүдэй ахамад редактораар томилогдоһон байгаа.

Бата-Мүнхэ ЖИГЖИТОВ, журналист.

Манай газетын
түрүүшын редактор

Матвей Иннокентьевич АМАГАЕВ

Эрхүүгэй гу-
берниин Бал-
ганай уездын
Доодо Наймангууд
хууринда хүдөөгэй
ажалша бүлэдэ
түрөө юм. Бага
наһандаа түрэл-
хидһөө хахасаад,
ахынгаа бүлэдэ
өөдөө болоһон
байна.

М.И.Амагаев Монголой хубисхалша
Сүхэ-Баатартай

Эрхүүгэй ша-
жан мүргэлэй-
багшанарай се-
минарида хуража
байхадаа, социал-
демократ шэглэлэй
хурагшадтай бүхы
хотын үүргэй хол-
боо тогтоогоо хэн.
Февралнин революциин үедэ соци-
ал-демократ интернационалистуудай бүлэгтэ ороод,
1917 оной май соо РСДРП(б)-гэй гэшүүн болобо.

Семинария дүүргээд, М.И.Амагаев Эдын айма-
гай сьездэ эльгээгдэжэ, президиумэй гэшүүнээр
хунгагдажа, аймгүйсэдкомой секретаряар томилогдоо
бэлэй.

Сагаан чехүүдэй ерэхэдэ, буряад коммунистуудай
(М.М.Сахьянова, С.Х.Николаев, В. И. Трубочеев бо-
лон бусад) бүлэгэй бүридэлдэ Нижнеудинскийн фрон-
тын нүүдэл штабай мэдэлдэ эльгээгдэжэ, түмэр зам ша-
дарай хууринуудта ойлгууламжын хүдэлмэри ябуулаа
юм. Хариин булимтарагшад, сагаантанай Зүүн Сиби-
рииэ эзлэхэдэ, Амагаев нүхэдтээ хамта Алас-Дурнын
хизаар гараха баатай болобо. Владивостогто нюуса
эмхидэ орожо, даабаринуудые дүүргэдэг хэн.

1921 оной майнаа октябрь хүртээр РКП-гэй Эрхүүгэй
губкомой даабаряар ДВР-эй Буряад-Монголой можын
засагай яаманда хүдэлхээ Шэтэ хото эльгээгдэбэ.
М.И.Амагаев Бурманавтоуправлениин президиумэй
түрүүлэгшээр хунгагдаһан байна. Эгээл энэ үедэ за-
сагай газарай үмэнзһөө хэблэгдэдэг «Шэнэ байдал»
сониндо гараа табижа баталдаг түрүүшын редактор
байһан юм.

1922 ондо ДВР-эй үндэнэ яһатанай хэрэгүүдые эр-
хилдэг министрээр томилогдоо хэн.

БМАССР-эй тогтоходо, республикын Ревкомой
түрүүлэгшын орлогоор, 1923 оной декабрь соо
БМАССР-эй ЦИК-эй Түрүүлэгшээр хунгагдаба.

1925—1927 онуудта Монгол орондо Коминтер-
нын түлөөлэгшэ байгаа. Пүүлээрнэ Улаан профессу-
рын институтда хураһан, Ленинградтахи Зүүн зүгэй
хэлэнүүдэй институтдай ректорээр хүдэлхэн намтартай.

Буряад орондо түрүүшын
совет хэблэлнүүд 1918
онһоо бии боложо эхилээ.
Дээдэ-Үдэдэ сэрэгэй газетэнүүд
хэблэгдэдэг байһан юм. «Из-
вестия» политотдела, «Крас-
ный Восток», «Народоарме-
ец», «Боец» гэхэ мэтэ. Бусад
хэблэлнүүдтэй хамта 5-дахы ар-
миин полит-таһаг 1920 оной зун
болон намарай сагта Эрхүү хо-
тодо буряад хэлэн дээрэ «Үүр»
(«Заря») гэхэн сэтгүүл хэблэдэг
байгаа. Тэрэниие хэблэлгэдэ
чех уран зохёолшо, коммунист
Ярослав Гашек ехэ эдэбхитэйгэ-
эр хабаадаа юм. Тэрэ үеэр Ярос-
лав Гашек энэ полит-таһагай
интернациональна отделениин
начальник байһан юм.

«Симбирскһэ» Эрхүү хүртээр
армиин бүридэлдэ ябажа, пар-
тийна болон захиргаанайшые
харюусалгатай уялгануудые
дүүргэжэ ябааб. Би гурбан
сэтгүүлэй редактор, хэблэгшэ
гээшэб...

Немец «Sturm» сэтгүүлдэ
статьянуудые өөрөө бэшэдэг-
би, мадыарска («Roham» гэхэн
сэтгүүлдэ намтай хүдэлдэг сур-
балжалагша бии. Тиихэдэ бу-
ряад-монголой «Үүр» гэхэн
сэтгүүлдэ монголоор бэшэ, оро-
доор статьянуудые бэшэдэгби,
намда оршуулагшад бии. «Үүр»
сэтгүүлдэ Я.Гашегай ородоор
бэшэһэн материалнууд
буряад хэлэндэ оршу-
улагдадаг байгаа. Энэ

Буряад хэблэлэй эхи табилсаһан чех уран зо-
хёолшо Ярослав Гашегай нэрэ манай Буряад-
га мүйхэлэгдэхэй. Олондо мэдээлэл таряадаг
хэрэгсэлнүүдэй журналистуудта тэрэниэ нэрэмжэ-
гэ шян Буряадай Журналистуудай холбоон олго-
дог юм.

«Буряад үнэн» сониндо хүдэлхэн, хүдэлжэшые
байһан Я.Гашегай нэрэмжэтэ шангай лауреадууд:
М.Д.Намжилов, Б.М.Ж.Жигжитов, В.Д. Жигжи-
тов, Б.А.Гыдыков, Р.Б.Гармаев, С.Ц.Балдуев,
Н.Д.Намсараев, Г.Х.Дашеева, Д.Д.Эрдэниева,
Н.А. Гончикова бөдөн бусад.

Ярослав Гашек 1915 ондо ав-
стро-венгерскэ армиин албанда
гурба нара ябаад, һайн дура-
араа ород армияда алба хэхээ
ороһон юм. Октябриин Агууеэ
хубисхал Гашега ехэ нүлөөлөө.
1918 оной февральда Я.Гашек
Москва ерэжэ, «Трукопник»
гэхэн чешскэ газетын редакци-
да хүдэлнэ. Россияин Коммунист
партийн гэшүүн болоно. Улаан
Армиин бүридэлдэ 3 жэл соо
полит-хүдэлмэрлэгшын алдарта
зам гаталаа. Энэ замаараа
Эрхүү хото хүртээр ерэнэн бай-
на.

1920 оной сентябриин 17-до
Я.Гашек чешскэ зүүнэй шэглэлтэй
социал-демократ Т.Саладта
иигэжэ бэшэһэн байдаг:

үедэ интернациональна таһагай
инструктор-агитатораар Даба
Ламдинцыренов хүдэлдэг
байгаа. Тэрэ Я.Гашегай суг
хүдэлжэ, ородоор бэшэһэн ста-
тьянуудын оршуулжа, «Үүр»
сэтгүүл бүридхэн гаргадаг бай-
гаа.

«Үүр» - буряад хэлэн дээрэ
хэблэгдэдэг байһан түрүүшын
совет хэблэлэй орган болоно.
РСФСР-эй, Алас-Дурна зүгэй
республикын таряашан арадта
зорюулагдаһан байгаа. 1920
оной октябрь харын һүүл ба-
гаар энэ сэтгүүл хэблэгдэхээ
болиһоһон юм. Редакторын
байһан Ярослав Гашек түрэнэн
нютагаа бусаһан байгаа. Тэрэ-
нэй һүүлээр 1920 оной ноябрь

һарада Сүхэ Баатар Чойбалсан
хоёрой хүтэлдэг монгол намай
кружок Эрхүү хотодо «Монго-
лой үнэн» гэхэн партийна хэ-
блэл барлан гаргадаг болоо хэн.
Тиигээд хуули бусаар энэ хэ-
блэл Монгол ороноор тараадаг
болоһон юм. Тэрэ үедэ хитад
милитаристнууд, барон Унгер-
нын сэрэгэй Монголд галзу-
уржа байһан үе байгаа. Эдэ бар-
имтануудые Б.Ц.Дондоковой
«Возникновение и развитие пар-
тийно-советской печати в Буря-
тии» (1918-1937 гг.) ном сооһоо
абтаһан мэдээнүүд баримталаг-
даба.

Эльвира ДАМБАЕВА,
манай корр.

Долоон хоногой нэгэ удаа гаражи байдаг «Зүүн
зүгэй зүнтэйхэн зүгэ» гэхэн хүүгэдэй һонирхоомор
хууданан дээрэ «Буряадаар хэлэжэ хураа» гэхэн
бууһи бии. Ямаршые яһанай хүүгэй, мүй тиихэдэ
ехэшүүшые эдэ хэблэлнүүдые ядамаггүй хадуун
ябаха аргатай.

«Буряад үнэн» хадаа монгол туургаһаа арадуу-
дай хоорондо зохёохы харилсаа хэлбоо тогтооха
таһаар шухала үүргэ дүүргэдэг. Монголой болон

Дотор Монголой, Хальмагай уран зохёолшоодой
бүтэлнүүд буряад хэлэн дээрэ оршуулагдаһан гардаг
болоһоор үнинэй.

Буряад хэлэ хүжөөхэ болон олоной дунда
дэлгэрүүлхэ зориготойгоор «Буряад үнэн» хэблэ-
лэй байшангай дэргэдэ юрэнхы һуралсалтай болон
дээдэ хургуулинуудай буряад хэлэ болон литерату-
рын багшанарһаа, эрдэмтэдһээ бүридэһэн зүблэл
тогтоогдонхой.

РБ-гэй Президенттын болон Правительствоһын за-
хиргаанай Үндэнэ яһатануудай хоорондын харил-
саануудай болон эрхэтэйгэй үүсхэл хүжөөлгын
хороондой дэмжээдгээр энэл бүхэндэ «Юнэн тугай
һүлдэ» гэхэн көпкурс эмхидхэгдэдэг. Тус хэмжээ
ябуулгын зорилга гээбэл, монгол туургаһаа арадуудай
түүхэтэ болон соёлой туйлалтануудай буурашагүй
баялигыёе нэбтэрүүлгэ, буряад хэлэ болон литерату-
ра хүжөөлгэ.

Доржи Дымпилович ГАРМАЕВТА

Манай газетэдэ ажаллаһан ветеран, уран зурааша, журна-
лист Д.Д.ГАРМАЕВАЙ "Судьбы цветное полотно" гэхэн ном
хэблэн гаргаһаарнэ амаршалаад, энэ шүүлэг зорюулаб.

Үндэр уулын хормойдо,
Үргэн хизаар Захааминда,
Хүнэй хүлгөөгүй сагта,
Хонгоодор угһаа гарбалтай,
Хонгор хайхан сэдхэлтэй,
Уга сахюур буутай,
Урихан Долгор һамгатай,
Үнэр олон хүүгэдтэй,
Үнэн хайхан сэдхэлтэй,
Үетэн зондоо хүндэтэй,
Үндэр Бальжин суутай
Ангуушан хууһан түүхэтэй.

Тиигэжэ байтар нэгэтэ
Тэрэ баруунай зүгтэ
Тулалдаан һүжэрбэ дүлэтэ,
Тодхор тудабата уладта –
Дэлхэйн хархис дайн эхилбэ,
Дархинта хүртээр дуудлаба.

«А» үзэгтэ хураагүй,
Адуунай байраһаа гараагүй,
Ородоор хэлэжэ шадахагүй,
Ород нэгэшые үгэ мэдэхгүй
Үндэр Бальжиниине татуулба,
Үхэлэй газарта ябуулба,
Шуһата байлдаанда оруулба.

Шаба, һомонууд эшхэрнэ,
Снаряд, бомбонууд гэхэрнэ,
Шорой тооһон бурьяна,
Шархатаһан хүнүүд ёолоно.
Нэгэшые үгэ мэдэхгүй,
Нэгэшые захиралта

ойлгохогүй
Бальжин хүрэнһөөр абхаалба:
«Байза, иигэхэм», -
гэжэ бодобо.

Сэрэгшэдэй гүйлдэхэдэнь,
гүйлсэнэ,
Сухарихадань гэдэргээ,
сухарина,
Буудахадань, сугтаа буудана,
Хэбтэхэдэнь, дороо хэбтэнэ,
Галай сорьёлоон, тэһэрээн соо
Голтой хүнүүд үлдэбэгүй,
Гэмтэнгүй Бальжиншые
үлэбэгүй –
Гарайнь хурганууд
таһалуулшоо.

...Госпиталиин һүүлдэ
тэрэниие
Гэртэнь ябуулхы
шиидхэбэриие
Комиссиин зүгһөө гаргаба,
Бүтэн гартаа адхаад ябахыень
Бэшэг-саарһа барюулба:
«Энэ сэрэгшэ ород хэлэ
мэдэхгүй.
Эсэгэ ороноо хамгаалжа,

Эрэмдэг болотороо
шархатаад,
Улаан Армиһаа табюулжа,
Улаан-Үдэээ бусажа ябана.
Хандаһан хүн бүхэн энээндэ
Харгыень заажа үгэ заатагүй.
Сэрэгэй частиин командир...»

Тиигэжэ үндэр Бальжин
Тэрэ бэшэгээ харуулһаар,
Талын хүнүүдэй һайгаар
Тоонто нютагаа бусаһан.

Дархинтынгаа дундаршагүй
Дайдын баялигы анхарһан
Далай сэдхэлтэй Бальжин
Дайнай юунһээ болодогы
Досоогоо ойлгоогүй ябаһан:

«Юундэ хүнүүд дай үүсхэнэб,
Юугээр тэдэ дуталданаб,
Дайдын баялиг мундаагүй
биис,

Басаа Валера

Дэлхэйн газар бүгэдэ зондо
хүртэхэ биис?»
Атаа жүтөөндэ оролсоогүй,
Абахыел хэдэгшэдтэ
үнэншөөгүй
Арюун сэдхэлтэй Бальжин
Арад зондоо хүндэтэй хэн.

Радна-Нима БАЗАРОВАЙ фото.

Понедельник, 26

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'ДОБРОЕ УТРО', 'НОВОСТИ', 'ЖИТЬ ЗДОРОВО!', 'РОССИЯ', 'УТРО РОССИИ', 'ВЕСТИ-БУРЯТИЯ. УТРО', etc.

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'ВСЕ К ЛУЧШЕМУ', 'ЕФРОСИНЯ. ПРОДОЛЖЕНИЕ', 'ЗДРАВСТВУЙ, МАМА!', etc.

КУЛЬТУРА

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'ЕВРОНЬЮС', 'НАБЛЮДАТЕЛЬ', 'ОГНИ БОЛЬШОГО ГОРОДА', etc.

АРИГУС

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'СУПЕРИНТУИЦИЯ', 'ЭЙ, АРНОЛЬД!', 'УЛАН-УДЭ: НОВОСТИ ШОПИНГА И РАЗВЛЕЧЕНИЙ. ПОГОДА', etc.

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'ВСЯ БУРЯТИЯ. ПОГОДА', 'БУДЬТЕ ЗДОРОВЫ!', 'УНИВЕР', etc.

ТИВИКОМ

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'ИСТОРИЯ ПРОИЗВЕДЕНИЙ ИСКУССТВА', 'КАК ВАЖНО БЫТЬ СЕРЬЕЗНЫМ', 'ГОСТИ ИЗ ПРОШЛОГО', etc.

СТС «БАЙКАЛ»

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'МЕТЕОМИКС НА СТС-БАЙКАЛ', 'ПОНИ БЕГАЕТ ПО КРУГУ', 'СНЕГУРКА', etc.

НТВ

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'НТВ УТРОМ', 'МОРСКИЕ ДЬЯВОЛЫ', 'ЧРЕЗВЫЧАЙНОЕ ПРОИСШЕСТВИЕ', etc.

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'ДИКИЙ-2', 'СЕГОДНЯ. ИТОГИ', 'ЧЕСТНЫЙ ПОНЕДЕЛЬНИК', etc.

5 КАНАЛ

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'СЕЙЧАС', 'ЗАРЯДКА ДЛЯ ХВОСТА', 'АВСТРАЛИЯ: СПАСАТЕЛИ ЖИВОТНЫХ', etc.

ДТВ

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'ТЫСЯЧА МЕЛОЧЕЙ', 'САМОЕ СМЕШНОЕ ВИДЕО', 'ДОРОЖНЫЕ ВОЙНЫ', etc.

Вторник, 27

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'ДОБРОЕ УТРО', 'НОВОСТИ', 'ЖИТЬ ЗДОРОВО!', 'РОССИЯ', 'УТРО РОССИИ', 'ВЕСТИ-БУРЯТИЯ. УТРО', etc.

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'ЕФРОСИНЯ. ПРОДОЛЖЕНИЕ', 'ЗДРАВСТВУЙ, МАМА!', 'ПРЯМОЙ ЭФИР', etc.

КУЛЬТУРА

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'ЕВРОНЬЮС', 'НАБЛЮДАТЕЛЬ', 'ОГНИ БОЛЬШОГО ГОРОДА', etc.

АРИГУС

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'СУПЕРИНТУИЦИЯ', 'ЭЙ, АРНОЛЬД!', 'УЛАН-УДЭ: НОВОСТИ ШОПИНГА И РАЗВЛЕЧЕНИЙ. ПОГОДА', etc.

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'УНИВЕР', 'СЧАСТЛИВЫ ВМЕСТЕ', 'ЭЙ, АРНОЛЬД!', etc.

ТИВИКОМ

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'ИСТОРИЯ ПРОИЗВЕДЕНИЙ ИСКУССТВА', 'КАК ВАЖНО БЫТЬ СЕРЬЕЗНЫМ', 'ГОСТИ ИЗ ПРОШЛОГО', etc.

СТС «БАЙКАЛ»

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'МЕТЕОМИКС НА СТС-БАЙКАЛ', 'ПОНИ БЕГАЕТ ПО КРУГУ', 'СНЕГУРКА', etc.

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'МЕТЕОМИКС НА СТС-БАЙКАЛ', 'ПОНИ БЕГАЕТ ПО КРУГУ', 'СНЕГУРКА', etc.

НТВ

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'НТВ УТРОМ', 'МОРСКИЕ ДЬЯВОЛЫ', 'ЧРЕЗВЫЧАЙНОЕ ПРОИСШЕСТВИЕ', etc.

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'ДИКИЙ-2', 'СЕГОДНЯ. ИТОГИ', 'ЧЕСТНЫЙ ПОНЕДЕЛЬНИК', etc.

5 КАНАЛ

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'СЕЙЧАС', 'ЗАРЯДКА ДЛЯ ХВОСТА', 'АВСТРАЛИЯ: СПАСАТЕЛИ ЖИВОТНЫХ', etc.

ДТВ

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'ТЫСЯЧА МЕЛОЧЕЙ', 'САМОЕ СМЕШНОЕ ВИДЕО', 'ДОРОЖНЫЕ ВОЙНЫ', etc.

Среда, 28

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'ДОБРОЕ УТРО', 'НОВОСТИ', 'ЖИТЬ ЗДОРОВО!', 'РОССИЯ', 'УТРО РОССИИ', 'ВЕСТИ-БУРЯТИЯ. УТРО', etc.

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'ДАВАЙ ПОЖЕНИМСЯ!', 'ПУСТЬ ГОВОРЯТ', 'ВРЕМЯ', etc.

«РОССИЯ»

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'УТРО РОССИИ', 'ВЕСТИ-БУРЯТИЯ. УТРО', 'С НОВЫМ ДОМОМ!', etc.

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'ЕФРОСИНЯ. ПРОДОЛЖЕНИЕ', 'ПРОДОЛЖЕНИЕ', 'К ДНЮ СПАСАТЕЛЯ', etc.

КУЛЬТУРА

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'ЕВРОНЬЮС', 'НАБЛЮДАТЕЛЬ', 'ОГНИ БОЛЬШОГО ГОРОДА', etc.

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'ГЕРМАНИЯ. ЗАМОК РОЗЕНШТАЙН', 'ГОСТИ ИЗ ПРОШЛОГО', etc.

АРИГУС

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'СУПЕРИНТУИЦИЯ', 'ЭЙ, АРНОЛЬД!', 'УЛАН-УДЭ: НОВОСТИ ШОПИНГА И РАЗВЛЕЧЕНИЙ. ПОГОДА', etc.

ТИВИКОМ

Table with 2 columns: Time slots (06.30, 08.25, 09.25, 10.55, 11.25, 17.05, 18.25, 19.25, 20.25, 22.25, 00.25) and Program titles (ЗУРХАЙ, СЕРЕДИНА ЗЕМЛИ, НОВОСТИ ДНЯ, ПРО-НОВОСТИ, ГОРОДСКИЕ ИСТОРИИ, БОЛЬШИЕ ДЕНЬГИ, РАССКАЗЫ О РУССКОМ ОРУЖИИ, ХИТ-ПАРАД ИНТЕРЬЕРОВ, КАПРИ, ЗДРАВСТВУЙТЕ, Я ВАША ТЕТЯ, МУЛЬТФИЛЬМЫ, СДЕЛКА, РАССКАЗЫ О РУССКОМ ОРУЖИИ, 10 САМЫХ, АКТУАЛЬНОЕ ИНТЕРВЬЮ, ПРОДАВЩИЦА, НОЧНОЙ КАНАЛ НА ТИВИКОМЕ).

СТС «БАЙКАЛ»

Table with 2 columns: Time slots (05.55, 17.05, 18.50, 20.05, 21.55, 23.45, 00.05, 00.50, 01.30, 01.50, 06.00, 06.55, 07.00, 07.30, 14.30, 08.00, 08.30, 09.00, 13.30, 09.30, 10.00, 12.05, 14.00, 15.00, 15.30) and Program titles (МЕТЕОМИКС НА СТС-БАЙКАЛ, ВАРЕЖКА, ОН ПОПАЛСЯ, ОВОВКА В ТРИДЕВЯТОМ ЦАРСТВЕ, СМЕШАРИКИ, ПРИКЛЮЧЕНИЯ МУЛТЯШЕК, ПРИКЛЮЧЕНИЯ ВУДИ И ЕГО ДРУЗЕЙ, ДАЕШЬ, МОЛОДЕЖЬ, МОЛОДОЖЕНЫ, ПО СЕКРЕТУ НА СТС-БАЙКАЛ, ДЕД МОРОЗ РЕКОМЕНДУЕТ, ВОРОНИНЫ, АСТЕРИКС И ОБЕЛИКС ПРОТИВ ЦЕЗАРЯ, АСТЕРИКС В БРИТАНИИ, КЛУБ ВИНКС - ШКОЛА ВОЛШЕБНИЦ, ПОДЗЕМЕЛЬЕ ДРАКОНОВ, ЕРАЛАШ).

Table with 2 columns: Time slots (16.00, 17.30, 20.30, 21.05, 23.00, 00.30, 01.00, 02.50) and Program titles (ПАПИНЫ ДОЧКИ, ГАЛИЛЕО, СВЕТОФОР, АСТЕРИКС И ОБЕЛИКС, КЛЕОПАТРА, КАДРОВ, ИНФОМАНИЯ ИНФОРМАЦИОННО-АНАЛИТИЧЕСКАЯ ПРОГРАММА, ХОРОШИЕ ШУТКИ, ШОУ-ПРОГРАММА ВЕДУЩИЕ - МИХАИЛ ШАЦ, ТАТЬЯНА ЛАЗАРЕВА И АЛЕКСАНДР ПУШНОЙ, КАДЕТСТВО).

Table with 2 columns: Time slots (20.30, 22.25, 00.15, 00.35, 01.10, 02.05, 03.05, 05.00) and Program titles (ЛЕОНИДОМ ЗАКОШАНСКИМ, ШАМАН, ДИКИЙ-2, СЕГОДНЯ. ИТОГИ, ВНИМАНИЕ: РОЗЫСКИ, ИРИНОЙ ВОЛК, ТАИНСТВЕННАЯ РОССИЯ, КВАРТИРНЫЙ ВОПРОС, СТАВКА НА ЖИЗНЬ, СЫЩИКИ).

Table with 2 columns: Time slots (01.15, 03.00, 05.00) and Program titles (СЕМЬ НЕВЕСТ, ЕФРЕЙТОРА, СЕМЕЙНЫЙ ЗАГОВОР, ПОСЛЕ СМЕРТИ).

ДТВ

Table with 2 columns: Time slots (06.00, 08.00, 08.30, 09.00, 09.30, 11.30, 12.30, 13.00, 14.30, 15.30, 16.30, 00.00, 01.25, 03.25, 04.20) and Program titles (М/Ф ТЫСЯЧА МЕЛОЧЕЙ, САМОЕ СМЕШНОЕ ВИДЕО, НОВОГОДНИЙ СПЕЦВЫПУСК, ДОРОЖНЫЕ ВОЙНЫ, КРУИЗ, ИЛИ РАЗВОДНОЕ ПУТЕШЕСТВИЕ, СЕЙЧАС, ИЕЛЛОУСТОУН. ИСТОРИИ ДИКОЙ ПРИРОДЫ, МЕСТО ПРОИСШЕСТВИЯ, УТРО НА 5, КРИМИНАЛЬНЫЕ ХРОНИКИ, ЖУРОВ, ОТКРЫТАЯ СТУДИЯ, ДЕТЕКТИВЫ, СЛЕД, БЕЗОТЦОВЩИНА).

5 КАНАЛ

Table with 2 columns: Time slots (07.00, 11.00, 13.00, 16.30, 19.30, 23.00, 07.10, 05.45, 07.55, 08.00, 10.25, 11.30, 17.00, 20.00, 21.00, 23.25) and Program titles (СЕЙЧАС, ИЕЛЛОУСТОУН. ИСТОРИИ ДИКОЙ ПРИРОДЫ, МЕСТО ПРОИСШЕСТВИЯ, УТРО НА 5, КРИМИНАЛЬНЫЕ ХРОНИКИ, ЖУРОВ, ОТКРЫТАЯ СТУДИЯ, ДЕТЕКТИВЫ, СЛЕД, БЕЗОТЦОВЩИНА).

НТВ

Table with 2 columns: Time slots (06.55, 09.30, 10.30, 11.00, 11.20, 11.55, 13.00, 14.25, 15.40, 17.25, 18.40) and Program titles (НТВ УТРОМ, МОРСКИЕ ДЬЯВОЛЫ, ОБЗОР, ЧРЕЗВЫЧАЙНОЕ ПРОИСШЕСТВИЕ, СЕГОДНЯ, ЗОНЕ ОСОБОГО РИСКА, ДО СУДА, СУД ПРИСЯЖНЫХ, СУДЕБНЫЙ ДЕТЕКТИВ, АНАСТАСИЯ, ПРОКУРОРСКАЯ ПРОВЕРКА, ГОВОРИМ И ПОКАЗЫВАЕМ).

Четверг, 29

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

Table with 2 columns: Time slots (06.00, 10.00, 10.05, 10.40, 11.50, 12.50, 13.20, 14.20, 15.00, 15.20, 16.25, 16.55, 17.55, 19.00, 19.50, 20.55, 22.00, 22.30, 23.30, 00.30, 01.25, 01.50, 03.40) and Program titles (ДОБРОЕ УТРО, НОВОСТИ, КОНТРОЛЬНАЯ ЗАКУПКА, ЖИТЬ ЗДОРОВО, МОДНЫЙ ПРИГОВОР, ЖЕНСКИЙ ЖУРНАЛ, АГЕНТ НАЦИОНАЛЬНОЙ БЕЗОПАСНОСТИ, УЧАСТКОВЫЙ ДЕТЕКТИВ, ДРУГИЕ НОВОСТИ, ПОНЯТЬ. ПРОСТИТЬ, ХОЧУ ЗНАТЬ, МИХАИЛОМ ШИРВИНДОМ, ОБРУЧАЛЬНОЕ КОЛЬЦО, СВОБОДА И СПРАВЕДЛИВОСТЬ, АНДРЕЕМ МАКАРОВЫМ, ВЕЧЕРНИЕ НОВОСТИ, СУБТИТРАМИ, ДАВАЙ ПОЖЕНИМСЯ, ПУСТЬ ГОВОРЯТ, ВРЕМЯ, ЗАБЫТЫЙ, ЧЕЛОВЕК И ЗАКОН, БОЛЬШАЯ АМЕРИКАНСКАЯ ДЫРКА 3, НОЧНЫЕ НОВОСТИ, МОЛОДОЖЕНЫ, ТРИСТРАМ ШЕНДИ: ИСТОРИЯ ПЕТУШКА И БЫЧКА).

Table with 2 columns: Time slots (14.00, 15.50, 16.05, 17.50, 18.55, 19.55, 21.50, 22.00, 00.05, 01.05, 02.00, 02.20) and Program titles (ТАЙНЫ СЛЕДСТВИЯ, ДЕЖУРНАЯ ЧАСТЬ, ВСЕ К ЛУЧШЕМУ, ЕФРОСИНЯ. ПРОДОЛЖЕНИЕ, ЗДРАВСТВУЙ, МАМА!, ПРЯМОЙ ЭФИР, СПОКОЙНОЙ НОЧИ, МАЛЫШИ!, СВАТЫ-5, СВАТЫ. ЖИЗНЬ БЕЗ ГРИМА: ОЛЕСЯ ЖЕЛЕЗНЯК, ЧИСАЕВ, ВЕСТИ +, ПРОФИЛАКТИКА).

КУЛЬТУРА

Table with 2 columns: Time slots (07.30, 11.00, 12.15, 13.45, 14.15, 15.05, 16.50, 17.40, 18.10, 19.20, 19.35, 20.30, 20.45, 21.00, 21.45, 22.40) and Program titles (ЕВРОНЬЮС, НАБЛЮДАТЕЛЬ, НОВЫЕ ВРЕМЕНА, ЕВГЕНИЙ ВЕСНИК. КУРЬЕЗЫ, ТЕАТР, КИНО, ЖИЗНЬ, ВЕЛИКАЯ ТАЙНА ВОДЫ, ИДЕАЛЬНЫЙ МУЖ, ГОСТИ ИЗ ПРОШЛОГО, ВЛАДИМИР ФЕДОСЕЕВ И БСО ИМ. П. И. ЧАЙКОВСКОГО. ОТКРЫТИЕ ЮБИЛЕЙНОГО СЕЗОНА MUSIKVEREIN В ВЕНЕ, МОНАСТЫРИ СЕВЕРНОЙ МОЛДАВИИ. ОПЛОТ ВЕРЫ, ТВОРЧЕСКИЙ ВЕЧЕР ЛЮДМИЛЫ ЧУРСИНОЙ, НОВОСТИ КУЛЬТУРЫ, ГЛАВНАЯ РОЛЬ, ГАЛИНА ВИШНЕВСКАЯ, УДИВИТЕЛЬНАЯ ВСЕЛЕННАЯ ХАББЛА, ТАТЬЯНА И СЕРГЕЙ НИКИТИНЫ В КРУГУ ДРУЗЕЙ, КРАСОТА СКРЫТОГО, МСЬЕ ВЕРДУ, ДЕЛЬФЫ. МОГУЩЕСТВО ОРАКУЛА).

АРИГ УС

Table with 2 columns: Time slots (07.30, 08.00, 09.00, 13.30, 23.00, 00.30) and Program titles (СУПЕРИНТУИЦИЯ, ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС, ПОГОДА).

Table with 2 columns: Time slots (08.35, 19.00, 09.30, 10.30, 11.55, 14.00, 14.20, 14.30, 16.00, 18.00, 18.30, 19.20, 19.30, 21.00, 23.35, 01.00) and Program titles (УЛАН-УДЭ: ИНСТРУКЦИЯ, НОВОСТИ ШОПИНГА И РАЗВЛЕЧЕНИЙ. ПОГОДА, УНИВЕР, СЧАСТЛИВЫ ВМЕСТЕ, ИГОРЬ, УЛАН-УДЭ: ИНСТРУКЦИЯ, НОВОСТИ ШОПИНГА И РАЗВЛЕЧЕНИЙ, АФИША, ДОМ-2. LIVE, БУНТАРКА, ТИТ-ИНТЕРНЫ, УНИВЕР: НОВАЯ ОБЩАГА, ТОЧКА ЗРЕНИЯ, ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС, НЕЗВАННЫЕ ГОСТИ, ДОМ-2. ГОРОД ЛЮБВИ, ВИЗИТЕРЫ).

ТИВИКОМ

Table with 2 columns: Time slots (06.30, 19.25, 20.25, 22.25, 00.25, 00.30, 06.05, 07.30, 20.00, 00.40, 02.30, 06.30, 08.00, 09.30, 11.00, 12.00, 13.00, 14.00, 15.00, 16.00, 17.00, 19.30, 21.30, 00.10, 02.00, 07.00, 07.50, 08.35, 10.05, 10.30, 11.05, 13.05, 15.05, 16.05, 18.00, 18.30, 19.00, 22.00, 01.00, 01.00, 02.40) and Program titles (УЛАН-УДЭ: ИНСТРУКЦИЯ, ЗУРХАЙ, СЕРЕДИНА ЗЕМЛИ, НОВОСТИ ДНЯ, ПРО-НОВОСТИ, ГОРОДСКИЕ ИСТОРИИ, АКТУАЛЬНОЕ ИНТЕРВЬЮ, РАССКАЗЫ О РУССКОМ ОРУЖИИ, ХИТ-ПАРАД ИНТЕРЬЕРОВ, КАПРИ, ПРОДАВЩИЦА, МУЛЬТФИЛЬМЫ, СДЕЛКА, РАССКАЗЫ О РУССКОМ ОРУЖИИ, 10 САМЫХ, РАДАР-СПОРТ, ДВОЙНАЯ РОКИРОВКА-3, НОЧНОЙ КАНАЛ НА ТИВИКОМЕ, УЛАН-УДЭ: ИНСТРУКЦИЯ, ХИТ-ПАРАД ИНТЕРЬЕРОВ, КАПРИ, ПРОДАВЩИЦА, МУЛЬТФИЛЬМЫ, СДЕЛКА, РАССКАЗЫ О РУССКОМ ОРУЖИИ, РАДАР-СПОРТ, ДВОЙНАЯ РОКИРОВКА-3, НОЧНОЙ КАНАЛ НА ТИВИКОМЕ, КАДЕТСТВО).

СТС «БАЙКАЛ»

Table with 2 columns: Time slots (05.55, 07.00, 09.20, 11.05, 12.05, 13.05, 17.05, 18.50, 20.05, 21.55, 23.45, 00.05, 00.50, 01.30, 01.50) and Program titles (МЕТЕОМИКС НА СТС-БАЙКАЛ).

Table with 2 columns: Time slots (06.00, 06.55, 07.00, 07.30, 08.00, 08.30, 09.00, 09.30, 10.00, 12.00, 14.00, 15.00, 15.30, 16.00, 17.30, 20.30, 21.05, 23.15, 00.30, 01.00, 02.40) and Program titles (В НЕКОТОРОМ ЦАРСТВЕ..., МОРОЗ ИВАНОВИЧ, СМЕШАРИКИ, ПРИКЛЮЧЕНИЯ МУЛТЯШЕК, УЛАН-УДЭ: ИНСТРУКЦИЯ, ДАЕШЬ, МОЛОДЕЖЬ, МОЛОДОЖЕНЫ, ПО СЕКРЕТУ НА СТС-БАЙКАЛ, ДЕД МОРОЗ РЕКОМЕНДУЕТ, ВОРОНИНЫ, АСТЕРИКС И ОБЕЛИКС, КЛЕОПАТРА, АСТЕРИКС ЗАВОЕВЫВАЕТ АМЕРИКУ, КЛУБ ВИНКС - ШКОЛА ВОЛШЕБНИЦ, ПОДЗЕМЕЛЬЕ ДРАКОНОВ, ЕРАЛАШ, ПАПИНЫ ДОЧКИ, ГАЛИЛЕО, АСТЕРИКС НА ОЛИМПИЙСКИХ ИГРАХ, КАДРОВ, ИНФОМАНИЯ ИНФОРМАЦИОННО-АНАЛИТИЧЕСКАЯ ПРОГРАММА, БЕТХОВЕН-5, КАДЕТСТВО).

НТВ

Table with 2 columns: Time slots (06.55, 09.30, 10.30, 11.00, 11.20, 11.55, 13.00, 14.25, 15.40, 17.25, 18.40, 20.30, 22.25, 00.15, 00.35) and Program titles (НТВ УТРОМ, МОРСКИЕ ДЬЯВОЛЫ, ОБЗОР, ЧРЕЗВЫЧАЙНОЕ ПРОИСШЕСТВИЕ, СЕГОДНЯ, МЕДИЦИНСКИЕ ТАЙНЫ, ДО СУДА, СУД ПРИСЯЖНЫХ, СУДЕБНЫЙ ДЕТЕКТИВ, АНАСТАСИЯ, ПРОКУРОРСКАЯ ПРОВЕРКА, ГОВОРИМ И ПОКАЗЫВАЕМ, С ЛЕОНИДОМ ЗАКОШАНСКИМ, ШАМАН, ДИКИЙ-2, СЕГОДНЯ. ИТОГИ, ЖЕНСКИЙ ВЗГЛЯД).

5 КАНАЛ

Table with 2 columns: Time slots (07.00, 07.10, 07.55, 08.00, 10.25, 03.50, 11.30, 11.45, 14.05, 17.00, 20.00, 21.00, 23.25, 01.05, 04.40, 06.10) and Program titles (СЕЙЧАС, ИЕЛЛОУСТОУН. ИСТОРИИ ДИКОЙ ПРИРОДЫ, МЕСТО ПРОИСШЕСТВИЯ, УТРО НА 5, КРИМИНАЛЬНЫЕ ХРОНИКИ, О ХИТРОЙ ЛИСЕ, ДНЕВНОЙ ПОЕЗД, БЕЗОТЦОВЩИНА, ОТКРЫТАЯ СТУДИЯ, ДЕТЕКТИВЫ, ВЛЮБЛЕН ПО СОБСТВЕННО-МУ ЖЕЛАНИЮ, ИЩИТЕ ЖЕНЩИНУ, МИСС МИЛЛИОНЕРША, ЛИЧНЫЕ ВЕЩИ).

ДТВ

Table with 2 columns: Time slots (06.00, 08.00, 08.30, 09.00, 16.00, 20.00, 23.30, 09.30, 11.00, 11.30, 12.30, 13.00, 14.30, 16.30, 00.00, 01.30, 03.20, 04.20) and Program titles (ТЫСЯЧА МЕЛОЧЕЙ, САМОЕ СМЕШНОЕ ВИДЕО, НОВОГОДНИЙ СПЕЦВЫПУСК, ДОРОЖНЫЕ ВОЙНЫ, ЧЕРТОВЫ КУКЛЫ, ПО-РУССКИ, ГОЛЫЕ И СМЕШНЫЕ, НОЧЬ ГРЕШНИКОВ, ШИТ, ДЕНЬ ЛЮБВИ).

Пятница, 30

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

Table with 2 columns: Time slots (06.00, 10.00, 10.05, 10.40, 11.50, 12.50, 13.20, 14.20, 15.00, 15.20, 16.25, 16.55, 17.55, 19.00, 19.30, 20.55, 22.00, 22.30, 00.45, 02.40, 04.35) and Program titles (ДОБРОЕ УТРО, НОВОСТИ, КОНТРОЛЬНАЯ ЗАКУПКА, ЖИТЬ ЗДОРОВО, МОДНЫЙ ПРИГОВОР, ЖЕНСКИЙ ЖУРНАЛ, АГЕНТ НАЦИОНАЛЬНОЙ БЕЗОПАСНОСТИ, УЧАСТКОВЫЙ ДЕТЕКТИВ, ДРУГИЕ НОВОСТИ, ПОНЯТЬ. ПРОСТИТЬ, ХОЧУ ЗНАТЬ, МИХАИЛОМ ШИРВИНДОМ, ОБРУЧАЛЬНОЕ КОЛЬЦО, ЖДИ МЕНЯ. НОВОГОДНИЙ ВЫПУСК, ВЕЧЕРНИЕ НОВОСТИ, СУБТИТРАМИ, ПОЛЕ ЧУДЕС, ПУСТЬ ГОВОРЯТ, ВРЕМЯ, КЛУБ ВЕСЕЛЫХ И НАХОДЧИВЫХ. ВЫСШАЯ ЛИГА. ФИНАЛ, СНОВА ТЫ, ГОЛУБОГЛАЗЫЙ МИККИ, ШАЛУН).

Table with 2 columns: Time slots (11.10, 12.00, 12.30, 12.50, 14.00, 15.50, 16.05, 17.50, 19.55, 21.50, 22.00, 01.00) and Program titles (О САМОМ ГЛАВНОМ, ВЕСТИ, ВЕСТИ-БУРЯТИЯ, КУЛАГИН И ПАРТНЕРЫ, МОЙ СЕРЕБРЯНЫЙ ШАР, ВЕСТИ. ДЕЖУРНАЯ ЧАСТЬ, ВСЕ К ЛУЧШЕМУ, ЗДРАВСТВУЙ, МАМА!, ПРЯМОЙ ЭФИР, СПОКОЙНОЙ НОЧИ, МАЛЫШИ!, ЮБИЛЕЙНЫЙ ВЕЧЕР ЮРИЯ АНТОНОВА НА «НОВОЙ ВОЛНЕ», ОХОТА НА ПИРАНЫЮ).

КУЛЬТУРА

Table with 2 columns: Time slots (07.30, 11.00, 11.20, 13.25, 14.15, 15.05, 16.10, 16.50, 18.10, 18.55, 20.45, 21.00, 21.45, 00.00) and Program titles (ЕВРОНЬЮС, НОВОСТИ КУЛЬТУРЫ, МСЬЕ ВЕРДУ, ИГОРЬ ИЛЬИНСКИЙ. ЖИЗНЬ АРТИСТА, УДИВИТЕЛЬНАЯ ВСЕЛЕННАЯ ХАББЛА, АХ, ВОДЕВИЛЬ, ВОДЕВИЛЬ, АТТРАКЦИОННОЕ ЮРИЯ ДУРОВА, ДАНИИЛ ТРИФОНОВ - ГРАН-ПРИ И ЛАУРЕАТ I ПРЕМИИ МЕЖДУНАРОДНОГО КОНКУРСА ИМ. П. И. ЧАЙКОВСКОГО-2011, ВЕЧЕР «ЮЛИЙ КИМ И ЕГО ДРУЗЬЯ», ГЛАВНАЯ РОЛЬ, ПРОСТОЙ НЕПРОСТОЙ СЕРГЕЙ НИКОНЕНКО, БОЛЬШАЯ ОПЕРА, ГАЛА-КОНЦЕРТ ЛАУРЕАТОВ КОНКУРСА «ЮРИЙ НИКУЛИН. ИЗБРАННОЕ»).

Table with 2 columns: Time slots (00.50, 02.20, 03.40) and Program titles (ЗОЛОТАЯ ЛИХОРАДКА, ДЖАЗ-БЭНД ДЖИМА КАЛЛУМА, МОНАСТЫРИ СЕВЕРНОЙ МОЛДАВИИ. ОПЛОТ ВЕРЫ).

АРИГ УС

Table with 2 columns: Time slots (07.00, 08.00, 08.35, 19.00, 09.30, 10.30, 11.55, 14.00, 14.20, 14.30, 15.55, 18.00, 19.20, 19.30, 20.00, 21.00, 22.00, 23.35, 01.00) and Program titles (СУПЕРИНТУИЦИЯ, ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС, ПОГОДА, УЛАН-УДЭ: ИНСТРУКЦИЯ, НОВОСТИ ШОПИНГА И РАЗВЛЕЧЕНИЙ. ПОГОДА, УНИВЕР, СЧАСТЛИВЫ ВМЕСТЕ, ГРОЗА МУРАВЬЕВ, УЛАН-УДЭ: ИНСТРУКЦИЯ, НОВОСТИ ШОПИНГА И РАЗВЛЕЧЕНИЙ, ТОЧКА ЗРЕНИЯ, ДОМ-2. LIVE, ОСТРОВ ПОТЕРЯННЫХ ДУШ, ИНТЕРНЫ, АФИША, ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС, БИТВА ЭКСТРАСЕНСОВ, НОВЫЙ СЕЗОН, КОМЕДИ-КЛАБ, КОМЕДИ БАТТЛ. КАСТИНГ «ДОМ-2. ГОРОД ЛЮБВИ», НОВЫЙ ГОД В ДОМЕ-2).

ТИВИКОМ

Table with 2 columns: Time slots (06.30, 18.25, 19.25, 20.25, 22.25, 00.25, 00.30, 06.05, 06.30) and Program titles (УЛАН-УДЭ: ИНСТРУКЦИЯ, ЗУРХАЙ, СЕРЕДИНА ЗЕМЛИ).

Table with 2 columns: Time slots (14.00, 15.00, 16.00, 17.00, 19.30, 22.20, 01.00, 07.00, 07.50, 08.30, 10.05, 10.30, 11.05, 13.05, 15.25, 16.05, 18.00, 18.30, 19.00, 20.25, 23.00, 01.50) and Program titles (ЗОЛОТАЯ ЛИХОРАДКА, ДЖАЗ-БЭНД ДЖИМА КАЛЛУМА, НОВОСТИ ДНЯ, ПРО-НОВОСТИ, ГОРОДСКИЕ ИСТОРИИ, РАДАР-СПОРТ, РАССКАЗЫ О РУССКОМ ОРУЖИИ, ХИТ-ПАРАД ИНТЕРЬЕРОВ, КАПРИ, ДВОЙНАЯ РОКИРОВКА-3, МУЛЬТФИЛЬМЫ, ПРОЩЕНИЕ, 10 САМЫХ, ХУСЕЛ, ВЕСТНИК НХ, ВЛЮБИТЬСЯ В МЕНЯ, ЕСТЬ ОСМЕЛИТЬСЯ, ПРИНЦЕССА СПЕЦИЙ, НОЧНОЙ КАНАЛ НА ТИВИКОМЕ).

СТС «БАЙКАЛ»

Table with 2 columns: Time slots (05.55, 07.00, 09.20, 11.05, 12.05, 13.05, 17.05, 18.50, 20.05, 21.55, 23.45, 00.25, 00.50, 01.30, 01.50, 06.00, 07.30, 14.30, 08.00, 08.30, 09.00, 09.30, 11.45, 13.10) and Program titles (МЕТЕОМИКС НА СТС-БАЙКАЛ, СНЕЖНАЯ КОРОЛЕВА, СЕРЕБРЯНОЕ КОПЫТЦЕ, ПРИКЛЮЧЕНИЯ ВУДИ И ЕГО ДРУЗЕЙ, ДАЕШЬ, МОЛОДЕЖЬ, МОЛОДОЖЕНЫ, ПО СЕКРЕТУ НА СТС-БАЙКАЛ, ДЕД МОРОЗ РЕКОМЕНДУЕТ, АСТЕРИКС НА ОЛИМПИЙСКИХ ИГРАХ, АСТЕРИКС ПРОТИВ ЦЕЗАРЯ, ЕРАЛАШ).

Table with 2 columns: Time slots (14.00, 15.00, 16.00, 17.00, 19.30, 22.20, 01.00, 15.00, 16.00, 17.30, 18.30, 21.05, 23.35, 01.20, 03.00, 04.40) and Program titles (КЛУБ ВИНКС - ШКОЛА ВОЛШЕБНИЦ, ПОДЗЕМЕЛЬЕ ДРАКОНОВ, ПАПИНЫ ДОЧКИ, ГАЛИЛЕО, ВОРОНИНЫ, БОГАТЕНЬКИЙ РИЧИ-2, ЗАМЕНА. ПОСЛЕДНИЙ УРОК, ЗАМЕНА-3. ПОБЕДИТЕЛЬ ПОЛУЧАЕТ ВСЁ, КАДЕТСТВО, ДВЕНАДЦАТЬ МЕСЯЦЕВ).

НТВ

Table with 2 columns: Time slots (06.55, 09.30, 10.30, 11.00, 11.20, 11.55, 13.00, 14.25, 15.40, 17.25, 18.40, 20.30, 22.30, 00.35, 02.35, 04.35) and Program titles (НТВ УТРОМ, МОРСКИЕ ДЬЯВОЛЫ, ОБЗОР, ЧРЕЗВЫЧАЙНОЕ ПРОИСШЕСТВИЕ, СЕГОДНЯ, СПАСАТЕЛИ, ДО СУДА, СУД ПРИСЯЖНЫХ, СУД ПРИСЯЖНЫХ, ОКОНЧАТЕЛЬНЫЙ ВЕРДИКТ ЦЕНТР ПОМОЩИ «АНАСТАСИЯ», ПРОКУРОРСКАЯ ПРОВЕРКА, ГОВОРИМ И ПОКАЗЫВАЕМ, С ЛЕОНИДОМ ЗАКОШАНСКИМ, СИЛЬНАЯ, КОНЦЕРТНЫЙ ЗАЛ НТВ, ПРЕДСТАВЛЯЕТ: РУССКАЯ СЕНСАЦИЯ-2011. ЗВЕЗДНЫЕ ИТОГИ ГОДА, С ЛЮБОВЬЮ ИЗ АДА, КОРОЛЬ РАЛЬФ, СЫЩИКИ).

Table with 4 columns: Time, Channel, Program Name, and Description. Includes programs like 'Блондинка за углом', 'Незаконченное следствие', 'Дорожные войны', etc.

Суббота, 31

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

Table of TV programs for the first channel on Saturday, including 'Новости', 'Сезон охоты', 'Особенности национальной охоты', etc.

«РОССИЯ»

Table of TV programs for the 'Россия' channel, including 'Чародеи', 'Стиляги', 'Лучшие песни-2011', etc.

Table of TV programs for the first channel, including 'Аладдина', 'Новогодний парад звезд', 'Новогоднее обращение президента', etc.

КУЛЬТУРА

Table of cultural TV programs, including 'Евро Ньюс', 'Обыкновенный концерт', 'Золотая лихорадка', etc.

АРИГ УС

Table of 'Arig Us' TV programs, including 'Восточный экспресс', 'Как говорит джиджер', 'Улан-удэ: инструкция', etc.

Table of TV programs for the first channel, including 'Школа ремонта', 'Ешь и худей', 'Золушка. Перегрузка', etc.

ТИВИКОМ

Table of 'Tivikom' TV programs, including 'На ночь глядя', 'Итоги 2011 года', 'Поздравления с новым годом', etc.

НТВ

Table of 'NTV' TV programs, including 'Каспер', 'Смотр', 'Новости дня', etc.

СТС «БАЙКАЛ»

Table of 'STS Baikal' TV programs, including 'Умка', 'Снеговик-почтовик', 'Секретная служба Санты', etc.

НТВ

Table of 'NTV' TV programs, including 'Каспер', 'Смотр', 'Новости дня', etc.

5 КАНАЛ

Table of '5th Channel' TV programs, including 'Квартирный вопрос', 'Морские дьяволы', 'Судьбы-2', etc.

ДТВ

Table of 'DTV' TV programs, including 'Гараж', 'Тысяча мелочей', 'С.У.П.', etc.

Воскресенье, 1

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

Table of TV programs for the first channel on Sunday, including 'Две звезды', 'Операция «Ы»', 'Бриллиантовая рука', etc.

«РОССИЯ»

Table of 'Россия' TV programs, including 'Лучшие песни', 'Праздничный концерт', 'Девушка без адреса', etc.

Table of TV programs for the first channel, including 'Бриллиантовая рука', 'Иван Васильевич меняет профессию', etc.

КУЛЬТУРА

Table of cultural TV programs, including 'Евро Ньюс', 'Обыкновенный концерт', 'Мультик-ланч', etc.

АРИГ УС

Table of 'Arig Us' TV programs, including 'Эй, Арнольд!', 'Как говорит джиджер', 'Губка Боб', etc.

Table of TV programs for the first channel, including 'Новости шопинга', 'Мультик-ланч', etc.

ТИВИКОМ

Table of 'Tivikom' TV programs, including 'Мультик-ланч', 'Погода', 'Новости дня', etc.

НТВ

Table of 'NTV' TV programs, including 'Спето в СССР', 'Сердца трех', 'Русское лото', etc.

СТС «БАЙКАЛ»

Table of 'STS Baikal' TV programs, including 'Клуб юмора', 'Ночной канал', 'Метеомикс', etc.

НТВ

Table of 'NTV' TV programs, including 'Спето в СССР', 'Сердца трех', 'Русское лото', etc.

5 КАНАЛ

Table of '5th Channel' TV programs, including 'Мультиконтцерт', 'Концерт «Отличный новый год!»', etc.

ДТВ

Table of 'DTV' TV programs, including 'Смешно до боли', 'Новогодний спецвыпуск', 'Мама в законе', etc.

«ШЭНЭ БАЙДАЛ»

СЭТГҮҮЛЭЭ ШЭНЖЭЛЭН ҮЗӨӨД БАЙХАДА...

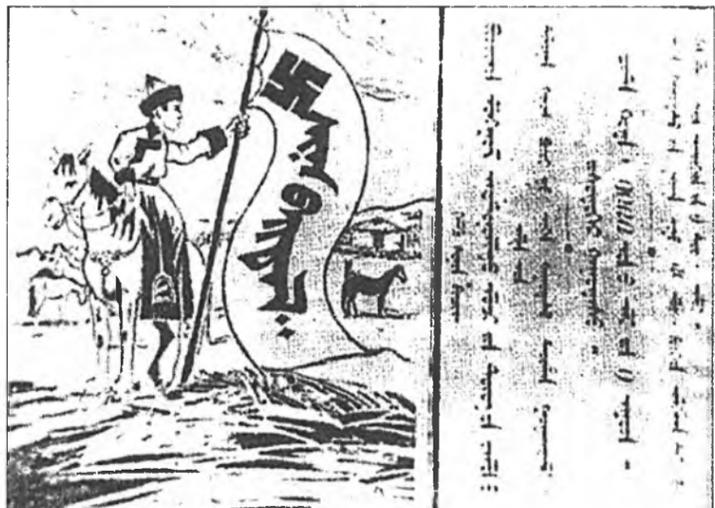
Эхин түүхын гэршлэл

«Шэнэ байдал»
түрүүшын нюурай
гаршаг газетымнай 50, 60,
70 жэлэйшье ойнуудай урда

тээ толилогдоһон байха. Тинхэдэе мори унаһан буряад малгай, дэглэтэй хүнэй гаргаа барһан туг дээрэхи хас тамга заабол баллагдадаг хэн. Тээд энэмнай буряадаар «түмэн жаргалан» гэжэ нэрэтэй угалза тэмдэг болоно гүб даа. Ородоор «свастика» гэдэг. Тэрэмнай «сувасти» гэхэн энэдхэг үзһөө эхитэй. Бурханай номой эхин мүртэ олонхи ушарта «ум сувасти» гү, али буряадта оршуулагдан, «ум сайн амгалан болтогой» гээд бэшгэдэг. Тинимэ болохоороо хас тамга гэшэмнай «түмэн жаргалан», «амгалан тайбан» гэхэн хайхан удхатай байһан бшуу. Бурханай дүр зурагуудай нэмэлэл, гоёлтонуудта энэ тэмдэг мүн лэ олон ушарта дайралдадаг.

ДВР-эй Буряад-Монголой можын гербнь мүн лэ хас тамга байгаа. Тэрэ албанай бүхы саарһануудта дүрслэгдэдэг, тамгалагдадаг хэн. Эдэ ушарнууд дээрэһэ хас тамгын манай сонинной гаршагта гараһанинь ойлгосотой болоно бэшэ гү? Тобшолбол, энэмнай миил газетэ гаргагшадай зүндөө замбуурһан ябадал бэшэ байха. Зурагай авторынь Цыренжап Сампилов гэжэ лаб тодорхойлохоор. Ерээдүйн алдарта зураашанай эгээл тэрэ үедэ Шэтэдэ Бурмонавтоуправленидэ хүдэлһэн тухай тодорхой баримтанууд архивта бии. Тингээдһье газетэдэмнай нэрэ-тэйгээрнь хожом гараһан зурагуудтайнь сасуулхада, өөрсэ маягын алишье ушарта мүн адли байна.

1922 оной майн 1-эй дугаарай түрүүшын хуудаһан

«Шэнэ байдал» гэжэ туг дээрэ бэшээгүй, саашань - зурагай баруугаар зурлаае зубһан, «хэмээхэ сэдхүүл бичиг», гүдугаар (гурбадугаар) хуудаһан. Читэ хото. 1922 оной февраль харын 1 үдэр. Буряад-Монголуун автономито можын яаман дор хара

бүридэ хоёр удаа дарагдажа гарамой. Сэдхүүлэй үзһөн нэгэ хуудаһанай 25 мүнгэ. Жэлэй 6 түхэриг болоод, эльгээлгын гаргашатай үзһөн нэгэ хуудаһанай 30 мүнгэ, жэлэй 7 түх. 20 мүнгэ сагаан мүнгөөр амой».

АРБАН табан жэлэй саана хэн. Түрүүшын жэлнүүдэй газетынгээ дэбгэрнүүдые республикын гүрэнэй архивта иража, тэрэ сагта гараһан материалнуудые хуушан монголхоо түүбэрлэн оршуулаад, жэл нэлээр согсолон, «Түүхын хуудаһанууд» гэхэн нийтэ гаршаглал доро толилоо хэмди. Тэрэ удаа 1923 онһоо эхилэе бэлэйбди. Юундэб гэхэдэ, республикын гүрэнэй архивта «Буряад-Монголой үнэнэй» энэ оной имагтал нэгэ дугаар байгаад, 1924 оной нэгэһье үгы байба. Тингэжэ байтараа редакцимнай саарһан сооһоо тэрэ оной нэгэ дугаар оллодо, тэрээнһээ оршуулжа гаргаһан байнабди. Харин 1921-1923 онуудта Шэтэдэ гараһан «Шэнэ байдал» бэлээр оллодо үгэбэгүй.

Тэрэмнай 1921 оной декабриин 21-дэ гараад, жэлэй дүүрэтэр бэшэ гараагүй ёһотой. Юундэб гэхэдэ, редакциин архивта оллоһон гурбадахи дугаарай рогатор дээрэ хэһэн буулгабарин (эхэ хуудаһанайнь хаана байһанинь мэдэгдэнгүй) гаршагай баруун талада «Буряад-Монголой автономито можын яаман дор хара бүридэ хоёр удаа дарагдажа гарамай» гэхэн тэмдэгтэй. Энэ 3-дахи дугаар 1922 оной февралин 1-дэ гараһан гэнэ. Тинхэдэ урда тээнэ январь соо үшөө хоёр дугаар хэблэгдэһэн байгаа гэшэ бээ.

Булат-ЖАНЧИПОВ
НИИТЫН
ГУРИМААР
ДОХЁОЛБО
*Алар тэрэ хоргод он
Алги могоор дорьбоо хэн.
Алайр, Ага, Буряадтан
Амгалан байдал хөмөрөө хэн.
Хубисхалай дүлэһөө
Хуулархай үһэн үрэмбэ,
Амгалан мэндэ ажаруухын
Арга зүрэг бэдэрбэ.
Үймөө хүймөөн үргэдэжэ,
Үдэр, хүниие намаруулба.
Үбэр-Монгол, Халха руу
Үйхэн-сүйхэн хамбылда.
— Эмгэн буурал тоогтоһоо
Эмэл дээрэе хүлжэбайт,
Элиссээһингээ дайдые
Эгтээ юундэ орхивот!
Хүрэнгэһиние хүдэллэжэ,
Хүйхэр буян хэхэбди,
Хуурийн гэжэһоний хуурида
Хүхүүн байдал сахихабди! —
«Шэнэ байдал» газетэ
Шэтэ Шэнэ хэн хоёр соо
Нийтын гуримаар дохёолбо,
Нүүдэллэһидые зогсообо...*

тор гэжэ тэмдэглэгдэдэг болоо ха. Юундэб гэхэл, редакцида байһан 1923 оной маргын 23-най 7-дохи дугаарта «редактор М. Амагайн» гэжэ бэшээтэй. Мүн энэл оной августын хуушаар «Шэнэ байдалай» редакци Дээдэ-Үдэ зөөгөөд, эндэ һүүлшын 46-дахи дугаар гараа хэн. Саашадаа «Буряад-Монголой үнэн» гэжэ нэрэ-тэйгээр хэблэгдэдэг болоһон юм. Тин манай республикын Үндэһэтэнэй архивта хадагалагдадаг гансахан - 1923 оной декабриин 4-нэй 5-дахи дугаарта мүн лэ М. Амагайн гараа табиһан байна.

ин президиумдэ хүдэлхэ зуураа газетые гаргалсадаг байгаа ха юм.

Имагтал 70 жэлэй ойн гүйсэхэе байтар, 1991 оной декабрьда, редакцимнай архив сооһоо хэн ха, 1921 оной декабрьһаа Шэтэдэ хэблэгдэдэг байһан «Шэнэ байдалай» 2-3 дугаар болон 20-30 онуудай хэдэн дугаар гэнтэ гаража ерээ хэн. Тэдэнтэй танилсаһанай һүүлээр газетын эхин түүхэ тухай зарим тэды шэнэ тобшолоннуудые хэхээр байба.

Дурсагдаһан 3-дахи дугаарай 4-дэхи нюурай доро, баруун захадань «Сэдхүүлэй эрхилэгшэ Гомбо Ринчино» гэжэ барлаатай. Гомбо Ринчинэ (ород үзэгөөр һүүлдэ иигэжэ бэшгэдэдэг болоо хэн ха). Алас-Дурнын Республикын Буряад-Монголой автономито можын яаманай (Бурмонавтоуправленин) эрдэм һураһалай таһагые дааха зуураа «Шэнэ байдал» бэлдэжэ гаргадаг гол хүдэлмэрилэгшэ байгаа. Тэрэл 1922 оной майн 1-нэй 9-дэхи дугаарта баһал Г. Ринчино сэдхүүлэй эрхилэгшэ гэжэ тэмдэглээтэй. Тэрэ Агын буряад байгаа гэдэг.

умэй түрүүлэгшэ, һүүлдэнь 1922 оной ноябрь соо тэрэнэй орондо эмхидхэгдэһэн ДВР-эй Буряад-Монгол хубисхалша комитетэй түрүүлэгшэ байһан Матвей Амагаев газетын редак-

редакцидамнай хадагалагдадаг 1924 оной 27-28-дахи, 40-41-дэхи болон энэ оной аад, гаршагай байдаг түрүүшын хуудаһагүй - нимэ гурбан дугаарта «Редактор И. Малков» гэжэ табяатай. Иннокентий Порфирьевич Малков мүн ДВР-эй Буряад-Монголой автономито можын түб яаманай таһагые даагша байһан юм.

Газетынгээ Шэтэдэ гаража эхилһэн тухай тобшо тайлбарн. 1921 оной хабар Шэтэ хотодо түбтэйгөөр Алас-Дурнын Республикын бүридэлдэ Буряад-Монголой автономито мого байгуулагдаа хэн. Энэ можын түб яаманай хэблэл боложо, «Шэнэ байдал» сэдхүүл гаража эхилэе бшуу. Дурсагдаша Буряад-Монголой могодо Сэлэнгэ мурэнһөө зүүлжэе, урагшаа оршодог буряад нютагууд ородог байгаа. Харин баруун эрьсын Сэлэнгэ, Түнхэн, Алайр, Боохон, Эхирэд-Булгад аймагууд Эрхүү түбтэй, Зүблэлтэ Россиин бүридэлэй Буряад-Монголой автономито могодо ородог байһан юм.

«Шэнэ байдалай» 1921-1922 онуудай түрүүшын гурбан дугаарта хэнэй гар табиһанинь мэдэгдэнгүй. Тээд дээрэ минии дурсагша, бүрин үлэһэн 1922, 1923, 1924 онуудай дугаарнуудые шэнжэлэн согсолходо, түрүүшымнай гурбан редакторууд гэхэл, Гомбо Ринчино, Иннокентий Малков, Матвей Амагаев болоно. Тэдэнэр анхан бултал Бурмонавтоуправлени-

ДВР-эй Зүблэлтэ Росситай нэгэдэһэнэй һүүлээр 1923 оной майн 30-да СССР-эй ЦИК эдэ хоёр могонуудые нэгдүүлжэ, Дээдэ-Үдэ хотодо түбтэй Буряад-Монголой автономито республика байгуулаха тухай Зарлиг абаа хэн. Энэ ушарһаа Шэтэдэ байһан хүгэлбэрлхы зургаанууд, тэдэнтэй хамта «Шэнэ байдал» сэдхүүлшье Дээдэ-Үдэ зөөжэ ерэхэн байна.

Николай
БАДМАРИНЧИНОВ,
Буряад Республикын
соёлой габьяата
хүдэлмэрилэгшэ.

ИИГЭЖЭ
БЭШЭДЭГ
БАЙГАА

1923 он
БУРРЕСПУБЛИКЫН
ТҮБЭЙ ЗҮБЛЭЛЭЙ
СУГЛААНАЙ УШАР
Энэ жэлэй августын 1-һээ эхилэн тогтоһон манай залуу

республикын бүрин эзэн болохо түрүүшын ехэ суглаан декабриин 3-да татагдаба гэшэ.
Энэ суглаан хадаа Орос улсайд дунда ороһон бидэ Буряад-Монгол улсайд өөрын доторхи байдалаа ээрхэн зохёохо гэхэн түүхэтэ түрүүшын ехэ харюусалгатай суглаан мүн болоно...

Дотоодо һонин НЭГЭ ЗҮЙЛ

Ойрад улсайд автономито можын зүблэлэй суглаанинь манай республикын засагай түрүүлэгшэ М.Ербановта Буряад-Монгол улас тусхайржа, республика болоһоной ушарта энэһээ хойногшодо шухала түрэлэй барилдалгата ойрад болон буряад-монгол хоёр улсайд нилэхэ сагаан замай үүдэхын эрмэлзэл утаһан дохёогоор үгэбэй.
(декабриин 4).
***

аймагта - нүхэр Данчинай, Эхирэд-Булгадай аймагта - нүхэр И.Ильин, Түнхэнэй аймагта - нүхэр Мулахов, Агын аймагта - нүхэр Амагайн, Баргажанда - нүхэр Кисилев.
Тон һаядаа Хориин аймагта нүхэд Ербанов ба Б.Барадин гэшээд ошохо байна.
***

Дээдэ-Үдэ, хоргод онууд

... Зүгөөр хүдэлмэришэн ба хүдөө асгалтанай хоорондо халуун барисаан шухала хэрэгтэй, тэдэһиние нэгэдхэжэ шадаһан Оросой эб хамта намай улаан туг дорой ябабал, ямаршье юмэ бэрхэ бэшэ болохо, илахань сохом байна.
Субаһса ябаһан барасһаа сугларжа һууһан шаазгай хүсэтэй гэхэн оһһон угын удхые баримталжа, хэрэг зоригоо бэлүүлхэ сэг ербэ.
(декабриин 4, №5, түрүү бэшэ).

Буряад Республикын аймаг, уездын зүблэлнүүдэй суглаануудые хүтэлбэрлэн ябуулхын тула манай республикын хэрэгые эрхилэгшэдэй морилһонинь: Троцкосавскын аймагта - нүхэр Широков, Алайрай аймагта - нүхэр Берман, Боохоной

Манай республикын нислэл хотодо Буряад-Монголой аралжаа наймаанай ябадалые эрхилхэ «Бурторг» хэмээхэ хэдэй һүүсэһэрые (магазинуудые) тогтообо.
Энэһэй уг зорилгонь болбол, республикынгаа арад зоной хогшил хүрэнгыс хобдог хонжоошо наймаашадай гарта оруулалгүй, өөрын гарта абажа, арадай ажа түрэхын мүртэ зориулха зорилготой.
(декабриин 4).
«Буряад-Монголой үнэн» газетгэхэ.

"Буряад үнэнэй" шог хөөрөөнүүд

БАМ-ай БАРИЛГАДА ЭЛГЭЭГДЭНЭН
«БУРЯАД ҮНЭНЭЙ» ТҮРҮҮШЫН ХИРПИИСЭ

БАМ-ай барилгын эхлэхэд тэнд "Буряад үнэнэй" корреспондентын пункт тогтоогдоо юм нэн. Өөрын корреспондентээр тийнш Климентий Жамьянов элгээлдээ бэлэй. Тэрэ урдань редакциин промышленностийн таагта хүдэлдэг байгаа.

Нүхэрөө үдэшбэбди. Сэржэм үргэгдэжэл байна, хооһологдоһон нэлнүүд олошоржол байна. Түрэл редакциһаа дурасхаалта бэлэг гэжэ зузаан, мандагар "Ород-буряад толи" барюулагдаба. Климентий олзорхожо, тэрэ номоо "Буряад үнэн" газетээрээ орёгоод, портфель соогоо хэбэ. Саашаахи шууялдаанай хамбаанда хэншьеб даа, газашаа гүйжэ гараад, хоёр хирпиисэ асараад, нүгөө кабинеттэ нюусаар хирпиисэнүүдээ "Үнэнэй" тэрэл номероор орёгоод, үшөө нэгэ хамбаандаа томо номтойнь хэлгэжэрхөө бэлэй. Климентийнээ бэшэ зон энэ шог зугаа ойлгожорхөөд, Климентийсэ ажаглан хүхинэ. Тэрэмнай обёроогүй, уданшьегүй аэропорт оноходоо, хирпиисэнүүд ашаатай ябаба. Хэдэн хоногой хойно сүхалтай Климентий БАМ-һаа хонходобо:

- Энэ Бадмын ааша байгаа ёһотой. Ашаа дэмы шэрэжэ ерээб. Тийгэжэ "Буряад үнэн" БАМ-ай барилгада түрүүшын хирпиисэ "табиһан" түүхэтэй.

"Буряад үнэндэ" эгээн олон жэл хэд хүдэлөөб - мэдэжэ. Раднажаб Бимбаев, Бата-Мүнхэ Жигжитов, Мижит-Доржо Намжилов, Елизавета Бадмаева болон бусад. Харин хэн эгээн богони болзорто редакциин штатта "тэмдэглэгдээ" нэм?

Нэгэтэ нимэ энеэдэтэй ушар болоһон юм. Аяар 1949 ондо "Буряад-Монголой үнэндэ" хүдэлжэ эхилһэн аад, өөрынгөө дураар гаража

РЕДАКЦИИН
НЭГЭ "РЕКОРД"

ошоһон, удаань комсомолой райкомдо ажалда хүдэлһэн, зүгөөр ходоодоо шүлэг, очеркнүүдые бэшээд лэ, "Үнэндэ" толилжо ябаһан Ш.Х. гэжэ нүхэрнай дахинаа түрэл редакцидаа орохо гэжэ ерээ бэлэй. Бэшэхэдээ бэрхэ гэжэ мэдэдэг редактор тэрэниие корреспондентээр абаха зарлиг үглөөнэй 10 час багаар бэшээ. Уужархидаг болонхой гэжэ мэдээгүй байгаа.

Баярлаһан С. ажалаа угаа-угааһаар, тэрэл үдэрэй удын урдахана редакциин коридор соо шал ногтуу харагдаба.

Үйлэ болоходоо, редактортай нюур нюураараа уулзаашоо. Редактор кабинеттэ ороһоор, тэрэниие ажалһаа гаргаха захиралта бэшээ. Ажалда абтаһан ажалһаа үлдүүлһэн хоёрой хоорондо хоёр час болоһон байгаа. Тийгэжэ редакциин "рекорд"

сохигдоо нэн. Пүүлдэнь архияа хаянхай манай нүхэр олон номуудые бэшэжэ хэблүүлээ, "Буряад үнэнэй" соносхоһон конкурснууд оло удаа түрүү хуури эзэлэ, мүнөөшье саг үргэлжэ очерк, шүлэгүүдээ "Дүхэригтэ" толилжол байдаг.

"ШАЛИХАЯА БОЛИ!"

Ажалтай журам эбдэһэн тушаа үшөө нэгэ жэшээ. Редакциин промышленностийн таагай корреспондент Э.Э. нэртэй обкомой зарлаһан нэгэ зүблөөлдэ элгээлдээ.

Мангартай нэн хадаа харгыдаа зуунграмм барижархөөд, суглаанда ороходоо, юундэшьеб даа, трибунын доро-

хоно, түрүүшын ралта нууба.

Трибуни дээрэ обкомой хоёрдохе секретарь К.Пролайвода элдхэлээ уһан шэнги "урадхуулжал" байба. Манай нүхэр шагна-шагнаһаар һажаад, нойрсоод, гэнгэ һэрин гэхэдээ, элдхэлһээ шэлээрхэжэ, шайгаһанаар "Шалихаяа боли!" («Кончай!») гэжэ дуугаржархэб. Уймар корреспондентые үтэр

түргэн милицидэ тушаажархиһан ааб даа.

Наһанай амаралтада гараһан Э.Э. түрэл редакцидаа саг үргэлжэ ерээдэг, шог зугаа дэлгэрүүлжэл байдаг. "Шалихаяа боли!" - гэжэ бидэнэр ёгтолдог гэжэбди.

Николай НАМСАРАЕВ.

ЦЫРЕНДУЛМА ЦЫРЕНОВНАГАЙ
ШОГТОЙ ХӨӨРӨӨН ҺӨӨ

Униагшадтай һонирхол татадаг, урма зориг бадаруулдаг, уяруулдаг, хүхэдэг статьянуудые бэшэдэг байһан урин зуурһата эгэжэмнай, тэрхы һайхан гэдхэлтэй «эжымнай» (бидэ залуу үеын журналистнууд тийгэжэ нэрлэдэг бэлэйбди), шогууша, хүниие «һажсаахадаа» бэрхэ «артистка» (Бишги эсэлдэ түрэн хадаа), республикын арадай поэт, Россиин соёлой габьяата хүдэлмэрлэгшэ Цырендулма Цыреновна Дондогой һонин, энеэдэһэтэй юмэнүүдые хөөрэдэг, ташилнуудаа, уран зохёолшоодоо даган дуурядаг, тон адляар дуугардаг бэлэй. Тэдэ хөөрөөнүүдыеһең униагшадтай дамжуулһуу.

Нэгэтэ нариншаг хаахир хоолойтой, удын хоолой үедэ ресторан соо нэгэ нүхэртээ уулзаад лэ обедэй һүүлээр уб улаахан болоод һуудаг Н.Н. гэдэг уран зохёолшотой нэгэ таһалга соо «Үнэн» соогоо Цырендулма Цыреновна хүдэлдэг нэн. «Зай, энэ уулгатай уулзалгыень» хайшан гэжэ болюулаха даа» гэжэ бодоһон бэшээниэ абгаймнай удын хоолой үедэ кабинет соогоо һуужа байба ха. Удангүй телефонинь наяраад, «Зай, үнөөхи газартаа обедтэ уулзая» гэхэн урилга Цырендулма эгэжэмнай дууламсаараа, Н.Н. уран зохёолшондоо тон адляар наринхан, хаахир хоолойгоор нигэжэ харюусабал даа: «Юун гэхэн хашартай юм гэшэб, бодоод лэ уулзая, ууя гэжэ байха. Хүрөө болоо, һалал даа саашаа

намһаа». Тийгээд түргэн гэгшээр телефонойнгоо трубка табяадхиба. Тийһээр байтарынь үнөөхи сугтаа хүдэлдэг коллегэнь орожо ерээд, часыгаа сарбуудаа харана, урагшаа хойшоо алхална, телефоной ханхинахые хүлээнэ хэбэртэй. Обедэй үедэ архиханиие балгадаг Н.Н. нүхэрөө хаража, нэмээхэн хүхилһэн Цырендулма Цыреновна мэдээшгүй болоод һуугаа нэн. Тэрэ гэгэһинһээ хойшо обедэй үедэ үдэр бүри шахуу суг хүдэлдэг хүниинь архияа балгаһаа болёо нэн.

***

Нэгэтэ уран зохёолшод Яруунын нютагуудаар айлшалба гэшэ. Тэдэниие аргагүй ехээр хүндэлһэн Дагадай дарга һонинойхи болгон, бухануудай заһаануудые шанаба ха. «Асаратгы үнөөхие» гэжэ ноён тогошон басагадта захирба, тэдэнь һии-һаа гэлдээд, пишаганалдан энеэлдээд, пезшэнэй саанаһаа гаража үгэбэгүй. Тийхэдэнь өөрөө дарга ошожо, түмпэнгөөр дүүрэн халуун, уурал бааяһан «мяха» асарба. Баруун буряадуудай хүндэлдэг амтатай хоол хараһан, хамсыгаа шуун эдихээ ороһон Владимир Петоновтой адли сууга поэт Цырен-Дулма Дондокова ёһотойл сэхээтэн зангаар багахан хутагаар һөөл зохидоноор заахан хэршэмэг хэршэмэгээр отолжо байжа, эдижэ һуугаа бэлэй.

«Это что такое» гэжэ һонирхоһон «Правда Бурятии» газетын корреспондент, ород яһанай Татьяна Волынцевада (Бальбуровада) энеэбхилһэн бэлигтэй уран зохёолшо Цыденжап Жимбиев: «Ешь, ешь, Татьяна, это деликатес», - гэжэ хүхин заажа байгаа нэн. Саашаа автоклуб машина соо һуумсаараа, Жимбиевнай Татьянаһаа һураа ха: «Что ты сла, поняла?!». «Поняла, поняла, конечно, по вашему смеху» гэжэ тэрэнь харюусаа бэлэй.

Халамгай болоһон эршүүл уран зохёолшоднай урда жолоонохой хажууда ехэ зохидоор тамхяа татан һууһан «абжаагаа» (Ц.Д.Дондоковагаа) хаджажа байжа, «үдэр бэшэ, һүни һай», «үбэл бэшэ, зун һай» гэжэ байжа ээлжээлэн, мэдээжэ шүлэгэйн мурнуудые дайраад абажа һуухадань, яһамни хабтайн алдаа бэлэй. Сожоошы татаагүй, халташы гомдоо, голхороогүй абжаамнай гэдэргээ эрьсн хараад, «үмдэтэй бэшэ, салдаган һай» гэжэ харюусаһадань, «болоо, болоо» гэжэ ехэтэ баясаа нэмби, тийгээд лэ эршүүлнай амаа татаа нэн.

«ЭНЭ ЯАШОО
ГЭЭШЭБТА?»

Мантай сугтаа удаан, бэрхээр хүдэлһэн хүхюун дорюун зантай, шогууша, зоной зориг бадаруулдаг, урмашуулдаг ёһотойл "артист" Хубитүев Далай Шагдарович бидэ нээ хөөрөөнүүдээрээ нилээд энеэлгэдэг, мүнөөшье "Үнэндөө" ерээдэг, нэгэл һонин юумэ хөөрэдэг байна. Уран гуурһата аха нүхэрэйнгөө хөөрөөнүүдһээ дурдахам даа.

Үдэр бүри шахуу улаахан архиханиие столонгоо хажууда хээд, бага-сага һоросоһон һуудаг Г.Д. ахатан-журналистынгаа бүтылхэһээ суг хүдэлдэг дүүнэр нүхэдэнь Б.Ж., Д.Х., В.Ж. гэгшэд хүртэдэг бэлэй. Орондонь шүүһэтэй уһа хэһэн Б.Ж. нэгэтэ эзэндэнь баригдажа, тийгэхээ болёо бэлэй.

Нэгэтэ мүнгэний хоморто толгойгоо заһаһаа һанаһадаа, тархяашье үргэхэ сүлөөгүй хүдэлжэ һууһан суута журналист Б.А. гэгшэдэ дүтэлһэн Д.Х. мүнгыень һодол алдахуулдаг нэн. «Зай, ямархан басган гү, һамган бэ» гэмсэрнь, ахатан журналистнь ажаллаһаа болёод, зуража байжа хөөрэхэ үедэнь, "гурбан солхооб үгэгтыл даа" гэхэдэнь, үнөөхинь мэдээгүйдөө үмдэйнгөө хармаанһаа мүнгөө үгэжэрхиһэн байдаг нэн. Тийгээл мүнгыень "һаадаг" нэмди гэжэ Д.Х. хөөрэдэг.

Үшөө нэгэ энеэдэһэтэй ушар тухай. Нэгэ добо дээрэ ганса бэе эрэ хүн мал харадаг байгаа. Харин холохоно бэшэ, наһанайнгаа нүхэрһөө гээгдэһэн эхэнэр-хонишон байдаг нэн. Нэгэ үглөөгүүр колхозой отделениин дарга тэдэһэйнгээ ажал шалгаһаа ерээдэһэн, малшамнай малаа бэлшээрэдэнь гаргаагүй байба. "Нохойшны, архидеал ха юм" гэжэ гэмэр-гутар гэхээр доошолон, хонишон эхэнэрэй гэртэ дүтэлхэдэнь, баһал хонидынь хаалтатай байба ха.

Үүдыень сэлин ороһон сүхалтай ноён: "Энэ яашоо гээшэбта, үдэ наран болотор үхэр малаа гаргаагүй", - гэжэ һүүхирхэдэнь, суг унтажа байһан эрэ малшаниинь собхорон бодоод, "бидэшни иишоод байналди" гэжэ харюусаа бэлэй.

Бэлигма ОРБОДОВА.
Х.Бидструпай зурагууд.

ИЙГЭЖЭ БЭШЭДЭГ БАЙГАА

1924 он

Нютагай һонин

ОБОО ТАХИЛГА

Сүүглэй хошуунай Могойтын сомоной зоной үни холын сагай үрн элжэ жэл бүхэндэ хабарай үедэ зуһаланда орохоһоо урид тахижа мүргэдэг Шабша гэжэ нэрэйдэгшэ уулын ообо энэ жэлдэ нонини 6-лай үдэр тахигдаба. Энэ нютагай үбгэд зоной дурадхалаар Зугаалайн дасангай нэрээтэ Николайн ба габжа С.Ж.Базарай гэгтхэд 5-6 нүхэд ламанартай өөһдын унаагаар морилжо, ообо тахиба. Мүргэлшэдынь 20 гаран үбгэд, 20 гаран хүшгэд ба залуу эхэнэр, 10 бага гаран залуу эрэгтэйнэр байна.

8 түхэриг 45 мүнгэ хашарһаар сугларһаниие тэрэнэй 2 түхэригөөр гаршад хангаад, үлдэһэн 6 түхэриг 45 мүнгы ламанартаа барибэ. Тэдэ ламанар тэрэ мүнгээ Могойтын сомоной харилсан туһалалсаха комитетдэ үргэхөөр зүблөөд, харилсан туһалалсаха комитет болбол зүблэлтэ засагай зохёон болоод, үгытэй ядуу үнэнэн арадта туһаламжа үзүүлдэ зорилго тул Могойтын сомоной зүблэлэй түрүүлэгшэ Цэсэгэйдэ 6 түхэриг 44 мүнгээ тушаан үгэбэ.

Энэ болбол юртэмсын бүгдэ арадай аха дүүгэй барилдалга бата бэхи байгуулхын эхн тэмдэг мүнөө бүгэдэһөө элержэ байһаниинь элитэ гэжэ ханагдаба. Ообо тахигша ламанарай үгытэй ядуу арадые туһалжа орондо зориулжа, өөһдын балдые үгэһэндэ баясагдаба.

Нютагай нэгэн.
(Июлин 1).

1925 он

Дотоодын һонин

АДУУ МОРИНОЙ ҮҮЛТЭРЫЕ НАЙЖАРУУЛХА БУРЯД УЛАСТАХИ НЭГЭДҮГЭЭР ЗАВОД ТУХАЙ

Буряад-Монгол уласай газарай хэрэгы эрхилхэ наркомандар энэ жэлэй июрта Агын аймагай газарта адуу мориной үүлтэр найжаруулха нэгэдүгээр завод байгуулагдажа эхилхээр бодомжолжо байна.

Энэ заводынь 1927 ондо гүйсэжэ, бэлэн болохо болоод, гаршад тухайлан бүтээһэн багсаалын 150 мянган түхэриг байна. Заводто 40 адуу байжа, эдэнэй 15-ниинь киргизэй ба орловой үүлтэрэй азарганар. 25-ниинь эндэхин хүдөө арад зоной адууһанһаа найшаагдан абтаһан гүүн адуун байхаар хараа абтаба.

ЭРЭ, ЭМЭ БОЛОН АБАЛСАНАН БА НАЛАЛСАНАН ТУХАЙ

Апрель 1-һээ июль 1 хүрэтэр Буряад-Монгол уласай эрхэтэнэй нэмэһэн ба хороһон байдалы тэмдэглэхэ хорёондо эмэ, эрэ болон абалсаһан ба налалһан тухай 599 абалсалга, 135 налалсан анууды тэмдэглэһэн байна.

Эрэ, эмэ болон абалсаһаниие олон тэмдэглэгдэһениинь гэбэл, Дээдэ-Удын үездэ – 121, удаань Троицкосавскын аймагта – 114, Дээдэ-Удын хотодо – 103, Баргажанай аймагта 82 байба.

Абалсаһаниинь үсөөн байһан гэбэл, Түнхэнэй аймагта – 40, Эхирид-Булгадай аймагта – 39, Алайрай аймагта – 39, Боохоной аймагта – 33 ба Агын аймагта 28 байба.

Палаһаниие олон тэмдэглэгдэһэн болбол, гурбан нара дотор Дээдэ-Удын хотодо – 33, Дээдэ-Удын үездэ – 25, Түнхэнэй аймагта – 18, Эхирид-Булгадай аймагта – 8, Агын аймагта – 7, Алайрай аймагта – 2 ба Боохоной аймагта 3 байба.

Багсаал – смета

ХЯАГТЫН ТҮМЭР ЗАМЫЕ БАЙГУУЛХА ТУХАЙ

Буряад-Монгол уласай байдалы эхэмжэлхэ комиссин газарһаа абтаһан этгилтэй мэдээгээр РСФСР уласай байдалы эхэмжэлхэ комисси Дээдэ-Удэ Хяагта хоёрой хоорондо түмэр замые байгуулха гэгэн түлбэлэгы хаядаа гүйсэлхөөр байна гэбэ. Энэ замые табиха газары олохо хүдэлмэридэ эрэхэ жэлэй багсаада 50 мянган түхэриг оруулба гэнэ.

(Сентябриин 23).

БУРЯДАЙ ЭРДЭМЭЙ ХҮРЭЛЭНИИЕ ЭМХИЛЭН ТУХАЙ

Буряад-Монголой эрдэмэй хүрэлэниинь эмхилэгдэбэ. Гэһүүдынь: түрүүлэгшэ – нүхэр Базар Барадиян, эрдэмэй бэшгэй дарга – нүхэр Цэбэгүүн түрүүлэгшэ нэгэдүгээр орлошо юм. Эрдэм ба шэнжэлгын хэлтэсы даагша Ринчино, жэнхэни гэгшүүндэ Буда Цэрэнжабай. Пургаха ном дэбтэрэй хэлтэсы даагша Ч.Базарон ба жэнхэни гэгшүүндэ Дугар Барадиян. Ном бэшгэ даралсаха хэлтэсы даагша нүхэр Бизьян болоод,

Аглаг Агын буряадууд. XX зуун жэлэй эхэндэ.

түрүүгэй хоёр дугаар орлогшо болоно. Жэнхэни гэшүүн ба харюусалгата редактор Бальжинима Бадмажабай – эдэнэр 8 хүн багалагдаба.

Ленинград хотын Дорнодохи олон хэлэнэй дээдэ хургуули ба бүхэ эрдэмэй академидэ эрдэмэй хүдэлмэри ябуулахаар нүхэр Дугар Барадиян томилогдобэ.

Цэбэгүүн – Г.Цыбиков гэжэ тодорхойлохоор.

ЭРЭДЭ ОШОХО БАСАГАДАЙ НАНАЙ ХЭМЖЭЭН ТУХАЙ

Буряад-Монгол уласай арадай элүүры сахиха наркомдай тогтооһоние үзэбэл, буряад басагад 17 наһа хүрэхэдөө эрэдэ ошохо болохо гэгэн тула энэнэй ёһоор болобол, зохино.

1926 он

БУРЯАД-МОНГОЛ ХЭЛЭН ДЭЭРЭ СОНИН БЭШЭГ ГАРАНААР ХЭДЭН ЖЭЛ БОЛОЖО, ЯМАРААР ЯБУУЛАГДАЖА БАЙНАН БЭ?

Хархис засагай үедэ буряад-монголшууд өөрын хэлэн дээрэ сонин гаргахана байтагай, өөрын хэлэн дээрэ ганса нэгэн хургуули дотор ном бэшгэ хураха эрхэгүй байһан юм.

Хубисхалай үедэ өөрын хэлэнэй сонин бэшгэтэй болохо гэжэ хэлсэлдэжэ, мүн тэрэ сагта хэдэн хуудаһа гарһан юм.

Дэлгэрэнгы найнаар сонин бэшгэ гаргах гээ һаа, БВР-эй газарта байха хүмүүн хомор ба мүн сонин бэшгэ эрхилжэ байха хүмүүн хомор байһан аад, зөөрини талааршые эхэ бэшэ байһанһаа тэрэ сагай сонин бэшгэ эхэ удаан байжа шадһан үгы юм.

1920 оной һүүлшын урбалтаһаа хойшо буряад-монголшууд өөрын хэлэн дээрэ сониние гаргах гэжэ забдаһан аад, зүгөөр тэрэн 1922 оной январь, февраль һаранууд дотор бүридэһэн юм.

Тэрэ сагай буфер гүрэн дотор Буряад-Монгол мого бии болоһон аад, тэрэ могой зургаанай эхилэгээр «Шэнэ байдал» хэмээхэ сонин бэшгэ гаргадаг болоһон бэлэй.

Тэрэ сагһаа хойшо эдүүгээ хүрэтэр сонин бэшгэ таһаралгүй гаража байдаг юм.

Шэтэ хотодо сонин бэшгэ гаргажа байха үедэ энэн тухай нэн эхэ оролдоһон хүнүүд хэн бэ гэбэл, сагһаа урид нүгшэһэн нүхэд Малков ба Сүлтэм Сампилун хоёр бэлэй.

(1926 оной майн 7).

БВР – Буферная восточная республика гэжэ багсаагдана (редакцияһаа).

СОМХОР БЭШЭГШЭД ГЭЖЭ ХЭД БЭЛЭЙ

Хүдөөгэй сомонуудһаа өөһдын элдэб байдалай дутуу ядуу ба найжарал, заһарал тухай бэшэжэ, сонин бэшгэ дор дарамлуулан гаргагшадые сомхор бэшгэшэд гэдэг юм.

Сомхор бэшгэшэд тусхай мэргэжэһэн хүмүүс бэшэ, анзаһа, ургаһаа үлэ халаһан аад, нийтын элдэб хэрэгы ябуулжа байгаа хүдөөшэн боломой.

Эдэнэр хүдөөшэд анзаһанай хойноһоо ябаха ба урга шэрэхэ болоод, нийтын хэрэгүүдые ябуулхаһаа гадна сонин бэшгэтэй шухала холбоотой баймой.

Эдэнэр өөһдын сомондо боложо байгаа элдэб зүб буруу ба һайн муу зүйлнүүдые тэмдэглэжэ, сомхорой хурса үзгөөр бэшэжэ, сониндо гаргуулмой.

(1926 оной майн 7).

Сомхор – сомоной корреспондент.

САГААЛГАНАЙ ҺОНИН

(Агын хошуун)

Байгша оной февралын 23-һаа буряад зоной Сагаалган хэмээхэ һайндэр болобо. Энэнь Агын хошуунай Ага-Хангилай сомондо архи тамхяар дүүрэн һайндэрлэлгэ болобо. Энэ Сагаалганай архиһаа эхэ зэргээр амасажа сэнгэһэн Жамбал Мүхын гэгшэнь – Зүблэлтэ засагай ушар ёһые бүрн мэдэхэ хүмүүн архи ууха гэжэ хана даагүй аад, архини һогтуугаар бусдые алхихын забдалга гаргаһанда алхигдагша эхэ омдонтой байна. Мүн хүршэ һууһан Илдүргын сомондо эхэ архитай Сагаалган болоһон гэнэ.

Тэрэ хоёртой хүршэ һууһан Шулуутын сомондо эхэ эмхитэй ба нютагай залуушуулай хүсөөр зүжэг наада табихан байна. Энэ гурбан сомонинь тон хабаа дүтэ һууһан аад, нимэ хоёр ялза байһаниинь хэһээ болобо гэхэдэ, Илдүргын сомондо залуушуулай үүр ба хургуулигүй тулада арадайнь урдын заншалаар харанхы байһаниинь гайхал багагай даа. Ага Хангилай сомондо байһан хурагшанар ба эдиршүүдэй үүрын юу хаража байһан бэ?

Үлрбэ.

(мартын 8, №13).

1927 он

Хүдөөгэй байдал

СОМОНОЙ ЗҮБЛЭЛЭЙ ХЭРЭГЫЕ ОРОС ХЭЛЭН ДЭЭРЭ ЯБУУЛНА

(Сүхэ, Сүбэгтэ-Харьяастын сомон)

Манай сомоной зүблэлэнь бэшгэ орос хэлэн дээрэ ябуула. Энэ болбол буряад арадай дунда үлэ зохино хэрэг.

Тиин шуулган бүрн тогтоолнууды оросоор бэшэнэ. Тэрэнэ соносхолбол, олон арад ухадаггүй бэлэй. Хэрбээ өөрын хэлэн дээрэ бэшэбэл, эрэ, эхэнэр ба залуу хүгшэнгүй ойлгохо бэлэй.

Сомхор СҮХЫН

Шуулган – суглаан.

Ухадаггүй – ойлгодоггүй.

УГААЛАЙ ГЭР БАРИБА

(Дээдэ-Удын аймаг)

Батанай-Харганын хошуунай Сагаан-Шулуутын сомоной эрхэтэн Цэрэн-Гарма Бардын гэгшэ үнгэрэгшэ намарай сагта нэгэ угаалай байшан барижа, бээе угаажа байдаг болоо.

Энэ мэтээр бүгэдэ угаалай байшантай болобол, эхэл һайн бэлэй.

Нютагай нэгэн.

(Январин 7).

1928 он

АЙРАГАЙ АРХИ НЭРЭХЫЕ ЗОГСООГОО НАА, ЗОХИМОЙ

Март һарын эхээр Загастайн сомоной зүблэлэй түрүүлэгшэ нүхэр Цэбэгдоржийн тус сомоной бүлэгүүдтэ сомоной зүблэлэй хэлэн хүдэлмэри тухай элдхэл хэхээр Аса гэдэг бүлэгтэ ошообо. Тэндэ 60 шахам эрхэтэн сугларжа, айрагай архи нэрэхэ тухай нэмэлтэ элдхэл хэлэнэй һүүлдэ бодото тогтоомжо гаргаа бэлэй.

«Энэн тухай зүблэл хэлсэд, өөһдын һайн дураһаа нэгэн дуугаар шийдхэжэ, зогсоохоор зүблэбэ.

Тэрэ тула айлнуудай айрагай архини соргонууды сүм суглуулжа, хургуулин дэргэдэ түлинэ болгон табимой. Энэ тогтоомжы эсэргүүсэн дабагшадые гуримай архи нэрэгшэдтэй адли үзэжэ, хабаата хуулин харюусалгата оруулмой.

Мүнөө үедэ илангаяа зунай сагта архи нэрэдэг байхада, хэрүүл шууя мэтгын дүрсэгүй муу гэмтэ ябалалууд гарадынь олон болоһоние усадхын тэмсэлдэ шухала хэрэгтэй арга мүн бэлэй. Тиимын тула энэ тогтоомжы хабаата засагай газарта баталуулжа, хуулин хүсөөр хинан гүйсэлхэ сомоной зүблэлдэ даалгаха. Энэ мэтээр бусад нютагуудта өөһэдөө тогтоогоо һаа, һайн бэлэй.

Ш.ЛОМБОЦЭРЭНЭЙ.

(мартын 23).

Н.БАДМАРИНЧИНОВ,
Д.МАРХАДАЕВА бэлдэбэ.
«Буряад-Монголой үнэн» газетһээ.

ХУУШАНАЙ ДҮРЭ ХУЖАРЛАМА ДАА

Зураг дээр: (зүүн гарнаа) нэгдэх ряд: Цыремпилов Бадма Тибочкеевич, Ванчиков Бальжин Ширапович, редакци эсолоошон, Жигжитов Владимир Доржиевич, Жамьянов Климент Эрхитиевич, Эрдынеев Доржо Осорович, Геннадий Ринчино; хоёрдох ряд: Дугаров Цыбан-Доржо Найданович, редакцин бухгалтер, Дашиев Бато Будасевич, Ницаев Мунко Нимаевич, Цибудеев Цыден Цибудеевич, Раднаев Бимбажаб Бадмаевич, Жугдурова Долгор Жугдуровна; гурбадах ряд: Эрдынеева Анна Даржаевна, Ц.Н.Дугаровой наһанайн нүхэр, Дашабылова Зинаида Лубсановна, Ильина Мария Мункуевна, Г.Я.Цыреторовэй наһанайн нүхэр, Цыреторов Галсан Ямпилович, Данзанов Галан Данзанович, Аюржанаева Цырма Аюшеевна, Гылыков Бато Аюшеевич, Халматова Булгита Ивановна, Цыбжитова Димчигбал Цыбжитовна, Цырендондокова Балмацу Цырендондоковна, Эрдынеева Вера Даржиевна; дүрбдэх рид: Дашабылов Георгий Цыренович, Ильин Ким Ильич, Цыренов Максим Дулмаевич, Бальжинимаева Намжилма Нанзатовна, Жаичипов Булад Намдакович, Бардамова Сергуния Инокентьевна, М.Н.Нимаевэй наһанайн нүхэр, Хамаев Цырендондок Хамаевич.

Ревомир Гирмаев, Цыдын Цырендоржиев ведут планрку.

Нурбу Нимаев (в центре) с коллегами.

С монгольскими писателями Б.Жаичипов, Ц.Дондогой, Б.Орбодоева, поэт Ц.Бадмаев (Еравна). 1983 г.

Хүнэй наһан ямаршье түргэн үнгэрнэ даа? Сахилгаан түргөөр үнгэрнэ жэлүүдые дурсан наһахадам, үсэгэлдэр мэтээр шодондэмни нимэ нэгэ зураг зуралзан харагдана: найндэртэ зориулагдаһан үнгэтэ нэрээр гоёор зураглаан шэмгэлгэгтнхэй, фото-зурагуудтай, шаржтай ханын газетын ханада үлгэхэлэнь, «үнэөөрхид» олоороо обооронхой анхаралтай уншанад.

Хүн бүхэниие найндэрөөр амаршалһан шогтойхон шүлэг зохёоготой, үгэнүүдые тэрэ хүндөө тон тааруухан, хүнэй гомдохоор бэшээр ёстолон багад ешүүгэйшье, шүүмжэлбэншье үгэнүүд байха, ханын газетэ булга уншаад энэлдэхэ, шоглолсохо, ярилцаха, үбшэхэ – нимэшүү хүхиюүгэй, зугаатай, сээс булалдаатай оршон байдал тогтонхой, эдэшэг элыгн буряад хэлэмнай, жэнхэни буряад үгэнүүднэй редакци соо замхалаггүй бэлэй.

Найндэрнүүдтэ сайлалганай болоходо, дуугаа дуулалдаха, сээжээр шүлэгүүдые гоёор уншаха, шотат шотатай ёхор хатарха. Бато Аюшеевич Гылыков Цэдэн Галсановай “Буряад басаганда” гэжэ шүлэг уншаха дуратай һэн. Залуу зошине зандарха сагтань зандараад, үрэхэ сагтань үрээгээд, һургаха сагтань, һургаад хүмүүжүүлдэг, эбтэй зөгэй, хани харилсаанай оршон байдал тогтонхой байдаг бэлэй.

Аха зоноо хүндэлдэг, дүү зоноо дүмэдэг, ёһотой буряад ёһо заншал дэбтээһэн, эбтэй зөгэй “Буряад үнэиэй” коллектив соо нилээн һайн һургуули, хүмүүжэл абаһан, түрэл буряад хэлсээ залгаһан байнаб гэжэ омогорхол дүүрэн хэлэхэ байнаб. 1967 оной ноябрийн 7-ой үдэр Агууехэ Октябрийн хубасхалан 50 жэлэй ойн баярай найндэртэй үедэ буулгууһан энэ фото-зураг танай анхаралда дуралханаб.

Намжилма БАЛЬЖИНИМАЕВА.

Ардан Ангархаев с ветеранами редакции.

С Евгением Леоновым.

Военные сборы. Редакция армейской газеты на привале.

ХVН ЖАРНАЙ САГААГШАН ТУУДАЙ ЖЭЛ

УБЭЛЭЙ ДУНДА САГААН ХУЛГАНА НАРА

Буряад литэ	2	3	4	5	6	7 ХЭ	8 ХЭ
Х' Европын литэ	26	27	28	29	30	31	1
Гараг Нэрэ Үдэр	ДАБАА БАРА ПОНЕД.	МЯГМАР МАРС ВТОРНИК	НАГБА МЕРКУРИ СРЕДА	ПҮРБЭ ЮПИТЕР ЧЕТВЕРГ	БААСАН СОЛБОН ПЯТНИЦА	БИМБА САГУРН СУББОТО	НИМА НАРАН ВОСКР.
Үнгэ Үдэр	хүхэгшэн Туулай	улаан Луу	улаагшан Могой	шара Морин	шарагшан Хонин	сагаан Бишэн	сагаагшан Тахяа
Мэнгэ	7 улаан	6 сагаан	5 шара	4 ногоон	3 хүхэ	2 хара	1 сагаан
Нуудал	огторгой	уһан	уула	модон	хиш	гал	шорой

Гарагай 2-го үбэлэй дунда сагаан Хулгана нарын декабриин 26 (шэнын 2).

Хүхэгшэн Туулай, 7 улаан мэнгын, огторгойдо нуудалтай үдэр.

Бурханда зальбарха, лусууд ба тэнгэри тахиха, хэшэг мэдлэга абаха, дасан хиид бодхохо, сан тахиха, лама болохо, арамнай үйлэдэхэ, эм найруулха, замда мур гаргаха, огторгойн үүдэ сахиха, гүрэм чаһал хүүлэхэ, ехэ хүнтэй уулзаха, буянай үйлэ бүтээхэ, хуули сааза гаргаха, тушаал хэргэмдэ дэбжэхэ, аргада оруулха, бэри буулгаха, хурим хэхэ, гэр байшан бариха, ном заалгахада хайн. Эхилжэ ном соносохо, шэнэ дэгэл үмдэхэ, эд, юумэ үгэхэ, шарил шатааха, түрэл садан боллосохо, хубаг малтаха, сэргэ хүдэлгэхэ, нүүдэл хэхэ, үбшэн эмнэжэ эхилхэ, гэрэй хуури тахиха, гэр бүрихэ, худалдаа хэхэ, нохой абаха, улай гаргахада муу.

Хүнэй үһэ абабал, хараал шэрээл, арсалдаа хэрүүл, тэмсэл болохо.

Гарагай 3-да декабриин 27 (шэнын 3).

Улаан Луу, 6 сагаан мэнгын, уһанда нуудалтай үдэр.

Бурханда зальбарха, бурхан, лусууд тахиха, дасан шүтээн бодхохо, хэшэг даллага абхуулха, бурхан, лусууд тахиха, угаал үйлэдэхэ, харюулга хэхэ, түмэрөөр урлаха, нүүдэл хэхэ, бэри буулгаха, замда гараха, ехэ хүндэ бараалхаха, эм найруулха, тоосоо хэхэ, үзэл үзэхэ, худалдаа хэхэ, дайсание дараха, шэнэ ноёниие тахихада хайн. Ехэ гол гаталха, загана бариха, тангариг үгэхэ, хүүргэ бариха, хубаг татаха, дайсание номгодхохо, худаг малтаха, онгосо, нала, модон тээрмэ урлаха, ханаха, төөнхэ үйлэнүүд сээртэй.

Хүнэй үһэ абаа наа, эд зөөри арбажыха, үхэр мал үдэхэ.

Гарагай 4-дэ декабриин 28 (шэнын 4).

Улаагшан Могой, 5 шара мэнгын, уулада нуудалтай үдэр.

Бурхан тахиха, дасан шүтээн хэргэхэ, арамнайла, лама болохо, номын үүдэндэ орохо, Очирлүрэвийн харюулга хэхэ, мори, үхэр хургаха, гэрэй хуури тахиха, гэр бүрихэ, ном номлохо, худалдаа хэхэ, бэри буулгаха, бэшэг зурхай зураха, дасанай тахил заһаха, ураг садан болохо, өөрын амидаралда туһатай ажал хэхэдэ хайн. Лама болохо, ном соносохо, газаашань үргэхэ, хүрэнгэ эһэхэ, модо отолхо, эм найруулха, хэрүүл тэмсэл хэхэ, ехэ хэрэг үүдхэхэ, газар хахалха, хурим хэхэ, нохой абахада харша.

Хүнэй үһэ абабал, бэе махабад хайжарха.

Гарагай 5-да декабриин 29 (шэнын 5).

Шара Морин, 4 ногоон мэнгын, модондо нуудалтай үдэр.

Бурханда зальбарха, бурхан, тэнгэри, 8 лусууд тахиха, тахилда үгэлгэ үгэхэ, нэеы гэр тахиха, модо тариха, ехэ хүндэ тангариг үгэхэ, бэшэг зурхай зураха, санаар олгохо, дасан шүтээн бодхохо, номын хурал байгуулха, замда ябаха, ном соносохо, номлохо, хэблэхэ, эм найруулха, модо тариха, хүрэнгэ эһэхэ, бэри буулгаха, түрэхэ, буянай үйлэ бүтээхэдэ хайн. Модо отолхо, тангариг үгэхэ, байра бууса түбхинүүлхэ, мори худалдаха, наһа барагшын үйлэ бүтээхые тэбшэгты.

Хүнэй үһэ абаа наа, эд зөөри арбажыха, үхэр мал үдэхэ.

Гарагай 6-да декабриин 30 (шэнын 6).

Шарагшан Хонин, 3 хүхэ мэнгын, хиндэ нуудалтай үдэр.

Бурханда зальбарха, лусууд тахиха, лама болохо, тарни уншаха. «Чавдор», «Уһан балин», «Лудор», «Лусын балин» үргэхэ, харюулга хэхэ, эм найруулха, залаха, замда

гараха, эрдэмдэ хураха, шэнэ хубсаһа үмдэхэ, бэри буулгаха, бэрин үйлэ бүхэниие бүтээхэ, хонинһоо ашаг шэмэ абаха, мал газаашань үгэхэ, ажалшаниие абахада, хайн. Тээрмэ бодхохо, газар хэндэхэ, хубаг татаха, хүн, малые ханаха, төөнхэ, сэргэ хүдэлгэхэ, ном соносохо, хүрэнгэ зээлээр үгэхэ, нэхэхэ, нүүдэл хэхые хориглоно.

Хүнэй үһэ абабал, шэг шарай хайжарха.

Гарагай 7-до декабриин 31 (шэнын 7).

Сагаан Бишэн, 2 хара мэнгын, галда нуудалтай үдэр.

Бурханда зальбарха, наһанай буян бүтээхэ, эд, мал абаха, худаг малтаха, модо нуулгаха, хото байшан бариха, сэсэрлиг байгуулха, шэмэг зүүхэ, бүжэг наада хэхэ, туг дарсаг хиндхэхэ, түмэрөөр урлаха, харюулга хэхэдэ хайн. Анда нүхэр боллосохо, шэнэ хубсаһа эсхэхэ, үмдэхэ, худалдаа хэхэ, бэри буулгажа, хүрьгэ оруулжа болохогүй.

Хүнэй үһэ абаа наа, арсалдаа хэрүүл, хараал шэрээл, тэмсэл болохо.

Гарагай 1-дэ 2012 оной январин 1 (шэнын 8). Дүйсөн үдэр.

Сагаагшан Тахяа, 1 сагаан мэнгын, шоройдо нуудалтай үдэр.

Бурханда, лусуудта зальбарха, тахиха, дуган шүтээн бодхохо, арамнайла, лама болохо, эрдэм номдо хургаха, эм найруулха, адууна мал хургаха, хурим хэхэ, үзэл үзэхэ, тангариг үгэхэ, наад тодхор дараха, угаал үйлэдэхэдэ хайн. Нялхые хүлдэ оруулха, газаашань ябуулха, байшан гэрэй хуури тахиха, замда гараха, хубсаһа эсхэхэ, мал агталха, хүн, мал намнаха, ханаха, төөнхэ, бэри буулгаха, шэнэ дэгэл эсхэхэдэ тохиромжогүй.

Хүнэй үһэ абабал, наһан утадхагдаха.

«БУРЯД ҮНЭН» ЯМАР БАЙХА ЁНОТОЙБ?

«Буряад үнэн» Хэблэлэй байшангай генеральна директорэй орлогшо – газетэнүүдэй редакцинуудые толгойлогшо А.В.МАХАЧКЕЕВЭЙ үүсхэлээр «Асуулта-анкетэ» гэрэн гаршаг газетэ соогоо саг үргэлжын гэжэ соносохо хэмдн. Мүнөө редакцияда ороһон наһанжануудай заримыеш тунхаглаха гэжэ шииндэбди.

Би олзын хэрэг эрхилэгшэб. 1959 онойб. Улаан-Үдэ хотодо ажаруунаб. Нэгэ үедэ Швеци ошоожо, хүдэлжэ үзөөб. Тээд нотагаа наһаад бусааб. «Буряад үнэнэй» тэндэ хүрэдэг наа, үшөөшье байха нэм. Үнэн дээрээ! «Буряад үнэн» - минии хаши. Долгорма Тугутова.

Хяагтада тамуужсан дээрэ шимэ хөөрлөдөө шагнааб.

- Ямар ушараар Улаан-Үдэ ерээбши?
- Үнэншэхэ гүш, үгы гү – Буряадһаа гарбалтай хүгшэн эжымтай заатагуйл наа буряад нотаг ошоожо, «Буряад үнэн» асарха нэши гэжэ байлгахаяа болёо. Танил зондоо суглуулжа байхыень захяа хэмдн, мүнөө энэ абаад ябанаб.
- Шуһанай холбоо энэл гэшиэ гүбэ...
- Харез, даа.

«Буряад үнэн» багаһаа уншанаб. 1928 онойб. Уеым нүхэд үсөөрөө, үгэ холбожо, урдынхяа зугаалха арга үгы болоо. Тимэхээ гушаад-дүшөөд-табьяад онуудай байдал тухай, үетэн тухайгаа уншаха дуратайб. Уг тухай бэшэхэдэ, хонин.

С.Х.Ринчинова. Петронавловка хуурин.

Аглаг хайхан Ага, арианта Алхана, зэрлэгээтэ Зэдэ тухайшые бэшээл наам, «Буряад үнэндэ» хуурия олоод лэ байдаг. Анишлганууд тухай хэдышые бэшээс байгаа наа, хонирхолтой гэхэ байниб. Хүгшэн, залуугүй – аянишлжал, газар дайдын үзэсхэлэниие үзээсэл ябал!

Спорттоор хонирходог тула элдэб зүйлэй спортивна арга дүрэнүүдэй нюуса тухай дуулаа наа, хонин гэжэ наһанаб.

Дугар-Сэрэн Ванжиллов.

Долгор-Сүрэн, наймаалагша, 40 наһанай: - Нэгэтэ үйлсэдэ микрофон бариһан залуу хүбүүн дүтэлөөд, ямар газетэ уншадагта, хэлэжэ үгэйт гэбэ.

- «Буряад үнэн» - гэбэ. Тэрэм нэгэ хэды соо духаяа уришылаад байтараа, «А-а, где печатуют труды Гомбожиса Цыбикова, Рериха, да ещэ и Доржи Банзирова? Да, ваш ответ впечатляет», - гээд, нэрэ обогыем хурагшалжи абаад, ябашоо нэн.

Хүдөөгэй үндэр наһатай хүгшөө ашяа заража, «Буряад үнэн» шангаар уншуулдаг. Нэгэтэ тэрэнэй городто ажаруудаг хүбүүн тухай – 70 наһатай хүндэтэ ветеран тухай бэшээтэй байба. «Зай, болоо, хайн лэ гэшиэ», - гэбэ.

Удаадаху дугаартань тээнсэриень – арби гаран наһонай дууша ба сага магтаһан зураглал гараһан байба.

- Эдэ хоёр тухайм газетэдэ гаргаад, нам тухай яахадан гарганагүйб? – гэжэ гайхана юм ха.

Телефоноор дамжуулан наһамжа. Нэрээ хэлэхэ дурагүй. - Урданай «Үнэн» соо «Толи» хууданан байгша нэн. Хүмүүжүүлгэ тухай Ц.Дондогой хэдыш бэшэгий бэлэй. Хари тамхитай, архидалгын хорон тухай бэшэжэ байгын. Нэгэ хэды хүнише архяа хаяха нэн гү...

Алена, 15 наһатай, эжынгээ заабаряар хонходо: - Таниай опрос-анкетэ уншаад, мүнөө үеын моодо тухай толилжо байгты гэжэ эжы. Дундуур наһанай, марятай юм. Харин би модельер болохо хүсэлтэйб. Тимэхээ эсхэлгын онол арса, модельернүүдэй заабари хонин байгаа.

34 наһатай, Улаан-Үдэдэ ажаруудаг Гармаева Ирина: - Хылын саана ажаруудаг угсаатанай байдал тухай уншахад, хонин байдаг. Америкэдэ, Хитидта, Швейцарида, хаа хаанагүй ажарууна ха юм.

Хазар-монголнууд тухай уншаад, одоошье гайхааб. Австралида бүлэг буряадууд биш гэлсэгшэ, тээд эдээн тухай нэгэшье дэлгэрэнги мэдээсэл гарадаггүй. Али тилиэ тусгаар ошоожо ерэхэ байгаа гү? Эрдэмтэнай юун гэжэ бододог юм?

Г.ДАШЕЕВА бүридхэбэ.

Учредители: Президент, Народный Хурал, Правительство Республики Бурятия
Ген.директор-гл. редактор – Э.Д.ДАГБАЕВ
Редактор – Г.Х.ДАШЕЕВА
Редакционная коллегия:

И.М.Егоров, П.Л.Носков, М.В. Калашников, И.В.Смоляк (Правительство РБ), А.С. Корнев, Ц.Б.Батуев, В.Р.Булдаев, Ц.Э.Доржиев (Народный Хурал РБ), А.В.Махачкеев (замгендиректора - руководитель редакций газет), Т.В.Самбялова (замгендиректора - руководитель специализированных изданий), Л.Г.Будаев (замгендиректора-директор по экономике и развитию), С.Б.Байминова (бильд- редактор), Н.Д.Бадмаричинов, Л.В.Очириова, Д.Ц.Мархадаева, Б.В.Балданов, В.Д.Дамдинова.

Телефоны:
21-54-54 - приемная
21-33-61 - замгендиректора - руководитель редакций газет
21-68-08 - замгендиректора - руководитель специализированных изданий
21-55-97 - замгендиректора - директор по эконимике и развитию
21-64-36 - редактор
21-60-21 - бильд-редактор
21-67-81 - выпускной редактор
21-66-76 - производственный отдел
21-55-97 - отдел экономических проблем, отдел фотоллюстрации
21-63-86 -отдел социально-политических проблем
21-54-93 -отдел гуманитарных проблем, отдел бурятского языка и перевода, отдел оперативной информации
21-35-95 - редакция журнала «Байгал» и «Байгал»
21-55-97 - редакция журнала «Морин Хуур»
21-62-62 - редакция издательский отдел
21-60-94, 21-35-95, 21-54-54 - подписка и распространение

Редакция принимает печатные рукописи. Рукописи в фото не возвращаются. Автор несет ответственность за представленные материалы. За содержание объявлений редакции ответственности не несет. Все справки у рекламодателя.

АДРЕС:
670000, г. Улан-Удэ,
ул. Каландаршивили, 25.
ГУП «Издательский дом «Буряад үнэн»
Учредитель
Правительство
Республики Бурятия

Подписный индекс 73877
Газета зарегистрирована ФГУ
«Восточное-Сибирское
информационное
агентство»
Регистрационный №ВООУ9
e-mail: unen@mail.ru

Газета набрана и сверстана в компьютерном центре «Издательского дома «Буряад үнэн»
Отпечатано с готовых диапозитивов в ОАО
«Республиканская типография» тиражом 4000 экз.
Объем 6 п.л. Заказ №1920.
670000, г. Улан-Удэ, ул. Борсоева, 13.
Подписана в печать 21.12.2011 в 16.00 - по графику; 21.12.2011 г. в 16.00 - фактически.
Общий тираж изданий ИД «Буряад үнэн» - 18900 экз.
Цена свободная.

* Материалы на платной основе.
ОТДЕЛ РЕКЛАМЫ - каб. 1, 13 (3 этаж).
Тел.: 21-62-62, тел./факс: 21-54-54

АЛТАН АБДАРАЙМНАЙ БАЯЛИГ

Тиймэ тула 90 жэлэй турша соо хэды олон дээдэ шатын уг гарбалтай, заяанай табисууртай, үндэр ехэ нур хүлдэтэй ахамад редакторнууд, сурбалжалагшад, юрын ажалшад хүдэлжэ, хүбөө ехэ ажалье хүбэн шэнги хүбхылгэн, хүнгэн болгожо диилжэ, дабажа гараа гээшэб!

Эблэрхэгүй юумые эблэрүүлжэ, нилэрхэгүй юумые нилүүлжэ, болохогүй юумые болгожо, энэ хүрэтэр тулажа ерээ ха юм.

Энэ 90 жэлэй хугасаа соо «Буряад үнэн» сониндомнай хэды олон элдэб янзын мэдээсэлнүүд ерээжэл, ороожол, сугларжа байгаа гээшэб! Эдэниие хуу хаража, үзэжэ, шалгажа, идхажа, шүүжэ, мууень хиигээр даража, арад зондоо үдэр бүри арюун харгы үршөөхэн, зүрхэ сэдхэл доһолгомоор эхын түрэл буряад хэлэн дээрэ аржыса хэблэгдээн аман үгэнүүдэй алтан абдарай баялигые «Буряад үнэн» сонинмай 90 жэлэй турша соо бэлэглэхээр лэ! Мүнөө бидэндээ дүүрэн зиндаатай морилжо ерээбэл даа!

Шэрүүн дайнай онуудташые, хүрөөтэй хамалгын үе сагташые нур хүлдээ, Хиинд мориёо доройтуулангүй, хүндэ гэгшын ашаатай арадайнгаа ажалье алдангүй, хүйтэн халууниие дабажа гарабал!

Сэдхэл уярмаар байна. Хүсэ шадал нэмэгдэнэ. Зориг түрэнэ. Харгы нээгдэнэ. Ерээдүй үе сагай баяр жаргал харагдана. Илалта мандана. Хүүгэд хүхин энээлдэнэ. Үбгэд, хүгшэд баярлана.

Буряад-монголшуудай үе саг эхилбэ хаш. Хиинд морины, нур хүлдэнь мандаба! Дэгдэбэ!

Бүргэд шубуун ниидэжэ, гунан дэлхэйе гурба эрьбэ, дүнэн ехэ дэлхэйе дүрбэ тойробо.

Хүхэ мүнхэ Тэнгэрийн Долоон үбгэд - бурхад дээрэһээ ониб-аниб энээлдэбэ.

Эхэ Буряад оромнай даашагүй даллага-яа баряад, А хурай! А хурай! А хурылба!

Энгельсина ГАРМАЕВА,
зурхай судлалы доктор.

ХҮШЭТЭЙ ХҮГТЭЙ СОНИМНАЙ

Нэгшье хүн, нэгшье арадтэб гэжэ Тэнгэриһээ буугаагүй, хэзээ нэгэ эхин эхэ, эсэгэ байдаг гэдэг. Теэд тэрэ эхин эхэ эсэгтээ, тэдэнэй эхин түрэлэйн нютаг байра - Хүхэ Мүнхэ тэнгэри-тээ ухаан сэдхэлээ, уг изагуураа, бээ холбохо ганса ехэ харгы бии: энэ түрэл хэлэн гэдэг.

Тиймэһээ арадай шэг шэнжэнь шэг шарайһаа дулдыдаггүй, ганса түрэл хэлэнһээ болодог гэдэг. Хүн ямар хэлэн дээрэ ехэнхидээ хөөрэлдэнэ бэ, тэрэл хэлэн соо ухаан бодолын гүйжэ, ханаа сэдхэлэнь хүдэлжэ, ямар арадай хэлэн байһан бэ, тэрэл арадай тоодо ородог гэдэг.

Мүнөөнэй ехэнхи буряадууд шэг шарайһаараа буряад аад, түрэл хэлээ мэдэхгүй дээрэһээ үнэн дээрээ буряад бэшэ, ондоо арадай тоодо орошоно.

Энэ байдал наада талаараа юрэнхы юумэн аад, саашадаа гүнзэгы удхадаа сэхэл муу, аймшагтай юумэн гэдэг. Яахадаа гэхэдэ, хүнэй бэе махадаын, ородоор генэтэй гэнэбди, гэрэмнай гансал түрэл хэлэнгэйгээ холбоотой гэдэг.

Тиймэһээ ганса түрэл хэлэн дээрэ хэлэн үгэ, мүргэл уг изагууртаа, Хүхэ Мүнхэ Тэнгэридээ хүрэдэг, ондоо хэлэн дээрэ хэлэн мүргэл хоһоор дорьбодоод лэ халадаг гэдэг.

Энэн дээрэһээ боложо, түрэл хэлээ маргажа, уг изагуурайнгаа мүргэл алдаһан зон наһаа барахадаа, түрөлөө оложо ядан, удаан саг соо зободог гэдэг.

Манай арадта ехэ талаан боложо, имэ хайхан, гоё аялгатай, үзэхэлэн, хүгжэм шэнги хэлэн тудажэ, энэ дэлхэй дээрэ мүндэлһэмнай ехэ ушартай. Буряад-монгол нэрэмнайшье ехэ удхатай, имэ үндэр нэрэтэй арадууд дэлхэй дээрэ үсөөн.

Буряад гэхэн үгэнь тюрк хэлэн дээрэһээ шононууд гэжэ оршуулагдадаг. Монгол - гэжэнь ородоор истинно главнай, истинно центральный гэхэн удхатай.

Энэ үндэр нэрэ манай эхин далай - Байгалһаамнай болодог. Юундэб гэхэдэ, Бай - гол, стоячий центр гэхэн удхатай урданайн нэрэ: Тэнгис - Хүхэ Мүнхэ Тэнгэри тула - тэнги далай гэхэн удхатай. Чигис хаан үндэр нэрэ эндэһээл эхитэй, юһэн сагаан тугнай дэлхэй дээгүүр намилзаһаар зандаа.

Иимэ ехэ нэрэмнай, имэ хайхан аялгатай, баян дэлгэр хэлымнай үргэжэ, хүгжөөжэ байдаг хүндэтэй, хүшэтэй "Буряад үнэмнай"!

Бидэ буряад арадые алтан дэлхэйни иоруу дээрэһээ хосоруулжэ, халтируулжэ ябуулангүй абаржа, арбазжуулжэ, баяжуулжэ ябадаг, манай ханаха байха «Буряад үнэн» сэтгүүлдээ, гэжэтэдэ доро дохижо, баяры хүргэжэ, ажалье бэрхэ, хонор ухаатай, түрэл арадтаа тухатай, ехэ үүрэг даажы ябаһан зондонь зүүр энхые, амгалан тайвание, ута наһа, удаан жаргал үрэхэ дуран хүрэнэ.

Цыбик ХОБРАКОВ.

БУРЯД АЖАБАЙДАЛ БУРЬЯЛЖАЛ БАЙХАЛ!

«Би, Сэсэн Сэнгэ, «Буряад үнэн» сонинной элшэн сайд - туһамаршадайн нэгэн үнгэрхэн 90 жэлэй турша соо олон ондоо ара нэрэгэй ябаһамби. Далюу Рабдан, Данхар Галданшье, Мархайн аша Тархайшье, Гургалдайн гурбан сэсэнэй нэгэнииншье, Будамшуушье гүүлэн алдаршааб. Ажабайдалай али муу үзэгдэлнүүд тухай дохёо үгэжэ, аригуун найшаалта хэрэгүүдые дэмжэжэ ябаха гэхэн гол уялгамни байгаал даа.

Пахы халаг ябагдаал даа: Агын талышые ара үбэргүй хэмнээб. Хэжэнгынгээ хатарша, дууша хүбүүд, басагадаар найбарлааб, Алайр, Боохоноршье айдарлааб, Хяагта, Сэлэнгээр хяаг үбнэ сабалсааб, Байгалай омоло дабһалалсааб, Яруунын ялаагана... Эндэл алта маахам нэм. Барихан ялаагана бүхэмни гарнаам халтираад, холжороод, нуур руугаал орошоһон юм. Барон Мюнхгаузен боложо бираагүйб.

Хамтын ажалай дохёо үгэжэ, хамаг зоние элсүүлээб. Хара амяа харагшадые, лоодырундые ташуурдааб. Мухар-Шэбэрэй таряашадта магтаалаа үргэн дуулааб, Аха, Түхэнэй ангиушадтай ара дурьнь шудалалсааб, адуу мал хаа-яагүй маналсааб, арбай таряа хурялсааб.

Шэмэрүүн жэлнүүдтэшые нилээн шэрэгдээбди даа. Түрүүшын бэшээшэднай тулажал гараа, ангийн тэмсэлэй гал дүлэн соогур алдуу эндүүнүүдые дайралдаа, хамалганшье хашаа даа. Агууехэ дайнай үедэшые булад гуурһаая баряашаднай илалта шэрээлсэ. Хоца Намсараев, Цокто Номтоев, Жамсо Тумунов, бусад олоной бүтээлнүүдые мэдэнэг.

«Ши, Сэсэн Сэнгэ, урдын бэлигтэнээр бү найрха, өөрөө юу хээ юмши?» - гэхэдээ болохог. Үнэндөө, минитнай хамааралгүй юумэн үгы юм. Үшөө атеис үедэ эди шэдиес яһалашы дэлгэжэ ябаһан хүм. Энэ тэрэ бэрхээн кореспондентын бэхэ гуурһатаа нүхэсэжэ хуухадань, шэбэнээдхихэш даа, нигээд-тигээд бэшэ гээд. Тэрэм шурьюулаад лэ хаяха. Летучканууд дээрэ магтуулха. Дан үлүү хаахарха. Харин нүгөөдүүлэнь хэды магтуулбашье, нэгэ янзын ябаха.

Тээд яахаб, хүн бүхэниинь өөрын харгытай, хараатай, хубитай. Хүн бүхэниинь намда хайратай. Юундэб гэхэдэ, тон хүндэ, хүндэгэйшье, харьюсалгагайшье ажалтай.

Арадайнгаа хуби заяанай, хэлэнэй түлөө хүндүүлхэй һэргэг мэдэрэл сээжэдэ хадагалан ябадаг. Энээнэй түлөө тэмсэдэг. Хүн бүхэниинь - бурханһаа үршөөлтэй.

Бурханһаа гэлтэй... Нэгэ имэ энээдэтэй ушар болоһон юм. Нэгэ сурбалжалагшамнай холын командировкоһоо

В.Алагуевагай зураг.

ерээд, мүр гаргажа ядан зобоод унташаба. Туһалха ханаатай шэбэнхэм, һэрл гэжэ һэрээд, «Хэмши?» гэбэ. «Би «Буряад үнэнэй» туһамаршамби» гэхэм, «Оройдоол гү? Намда зохёолшодой бурхан хэрэгтэй» гээд, замбуурбал даа...

Элдэбын ушар болоо ааб даа. Өөрөөшье ушаралта ябадал "урладагаараа" мэдээжэ гүби даа. Нэгэгэ Зэдын талаар туулмагаар дүүрэн уншагшадтай бэшгүүдые үргэлэнхэй, хүлһэ халһан дугшажа ябахадань, дүрбэн тээһээ халхин буугаад, тэдэниием дун сагаан талаар сасажархёо бэлэй. Борьёогой хонид тэдэ бэшгүүдые нилээн "уншаа" нэн хаш, тэрэл жэлдэ Гасарун Рабдаевнай Социалис Ажалай Герой болоһоһон юм.

Герой гэлтэй... Бардамхан зантай Баргажан, Хурамханайхидай ажалайнгаа баатарнуудай тоо алдаад мунхихадань, "Бү тоологты. Бороогой баатарнууд гэгты" гэхэмни, мүнөөшье болотор энэ зугаагаа аманһаа алдаагүй агша.

Заха холын Захааминнай үргэлтэ мүргэлтэ дабаа дабаха үедөө «Баатарнууд, бароо-о» гэхэн магтаал дуун аманһаам өөрөө мултараад зэдэлшоо нэн. Мүнөө харана ха юмта даа, Үлэгшэн нютаг нур харбадаг, хуга харайдаг хүбүүд, басагадаараа ахигдахаяа болёо.

«Буряад үнэн» соо абарга бээтэй, задарюун хоолойтой редакторнууд, сурбалжалагшад, оршуулагшад, абаряр мээхэй, алимдал харасатай алдуу заһагшад, выпускаюшанар, машинисткэнүүд хүдэлөө, хүн бүхэнэйн хүсэллэ оролдосо сэгнэшгүүй даа.

Дэлхэй дээрэхи эгээл һонирхолтой зугаа «Буряад үнэн» соол дэлгэрдэг байгаа юм. Зохёолшод, зурашад, бэшээшэд, юрэл харгы эсхээшэдшье - хуул иишээ, галда татуулан эрбээхэйнүүдтэл сугларха. «Эбтэй шаазгайнууд» боложо, элээ барихаар эһэхэ, ажалша шоргоолжодой абаряр обоо бухал зохёолоо асарха, жэгүүр руу тэгүүлһэн баатар бүргэд мэтэ хушуугаа сээрлэхэ, харасая хурсадхаха...

Эгээл эрхим бодолнууд эндэ түрэхэ. Үндэр хүсэл зүрхэ сэдхэл эзэлхэ. Зохёолшын мэдэрэл буужа зобоохо. Бэлигэй ошон бадарха.

«Буряад үнэн», үнэхөөрөөшье, олон лэ бэлигтэниие уншагшадтайн уулзуулжа, эхин үрэлээр харгынь арюулхаа юм. Пэшхэлтэй нэнэгтэйшүүлэнь ханаандаашье наа, һайниие шэбшэн, баяр хүргэжэ ябадаг лэ.

Би, «Сэсэн Сэнгэ», нэгэ заа найрхуушаг гүб даа, хүдөөһөө гү, али хотоһоошье бэшээшэдэйнгээ хүсэл ханалье соо таахадал гэдэгби, заримдаа Парала хүрэмөөр үргэжэрхидэгшье байхаб. Теэд тэрэ дары нэгэ ороод, халуугаа бууруулаад, даншы дээшэн дэгдээб гүб, аюултай ха гээд, Газар Эхэдээ дүтлүүлдэг, гайгүй байдалда оруулдаг хүм.

Иигэжэл хэм хэмжүүрээ мэдэжэ ябахыемнай «Буряад үнэн» ахатамнай хургаа юумэл даа. Тэн тэнсүүри гэшэмнай Замбинин нюуса мүн гэдэг. Ерэ хүрээжэ ербыбэт, зуу хүрээжэ, зурагар ябагты гэжэ хаахаралтагүй. Соморхон байлтай.

«Буряад үнэн» гэшэмнай хүнэй наһаар хэмнээбэл, дун сагаан, долгитоһон хахалтай үбгэжөөл мэтээр һанагдабашье, эхин мүрнүүдэ толитуулан эдир бэшээшэдые харахатайгаа сасу... мондогор улаахан хасартай, мойһон харахан бэлигүүн нюдэтэй юһэтэйхэн хүбүүн болон хубилшадаг юумэл даа.

Баяр баясхалангай гэрэл тараан-бадараһан монсог энэ хүбүүе өөгшөөн-хөөршөөн адагламаар, анжармаар лэ! «Буряад үнэнэй» байгаа сагта буряад ажабайдал бурьялжал байхал!

Паруул хайхан һайндэрөөр, «Буряад үнэнэй» һайндэрөөр, хүндэтэ нүхэд!

СЭСЭН Сэнгэ.